

József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Pedagógiai Tanszék

A SZEGEDI KÖZOKTATÁS FEJLŐDÉSE, KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL A PEDAGÓGUSOK MŰVELŐDÉSI
IGÉNYÉRE

/ 1945 - 1982 /

Doktori értekezés

Irta

Rigó Szilveszter

Szeged

1983

T a r t a l o m

I.	Bevezetés	1.o.
II.	A dolgozat tárgya, célja, a fel- használt pedagógiai alapfogalmak értelmezése	5.o.
III.	A szegedi oktatási intézmények tör- ténetének vázlatos áttekintése	11.o.
	A./ Az általános iskolai munka jel- lemző jegyei a felszabadulás- tól napjainkig	11.o.
	A szegedi általános iskolák fej- lődésének főbb jellemzői.....	13.o.
	B./ A középiskolai képzés néhány jellemző jegye az 1945-1983 közötti időszakban	36.o.
	C./ A felsőfoku képzés néhány jel- lemzője	46.o.
	D./ A fejlődés fő tényezői 1957- 1982 között	51.o.
IV.	A művelődési igények és tevékenység elemzése	60.o.
	A./ A vizsgált minta fő statiszt- ikai jellemzői	60.o.

a/ a minta életkori összetétele,
nemenkénti megoszlása 60.o.

b/ a végzettség szerinti összeté-
tel 68.o.

c/ a vizsgált csoportok életvite-
lére ható tényezők elemzése..... 72.o.

B./ A továbbtanulási és továbbképzési
formákban való részvétel jellemzői..... 90.o.

a/ a továbbképzés területei..... 90.o.

b/ a jelenlegi pedagógiai tovább-
képzési rendszer megítélése..... 100.o.

c/ az oktató munka mellett vég-
zett közéleti tudományos tevé-
kenység 107.o.

V. Tapasztalatok összegzése, javaslatok..... 110.o.

VI. Mellékletek:

1. sz. melléklet

Szeged város általános iskoláinak fon-
tosabb adatai

2. sz. melléklet

Szeged város középiskoláinak fontos-
sabb adatai

2/a sz.melléklet

Szeged város középiskoláinak fontos-
sabb adatai

3. sz. melléklet

Felsőfoku oktatás

3/a sz. melléklet

Felsőfoku oktatás

VII. Irodalom

VIII. Kérdőív

I. Bevezetés

"A szocialista társadalom felépítéséhez szakmájukat magas szinten művelő, önállóan gondolkodó, magukat is továbbképző, a feladatokat fegyelmezetten megoldó, szocialista elkötelezettségű pedagógusokra van szükség." /1/

"Oktatásügyünk az elmúlt negyedszázadban történelmi jelentőségű eredményeket ért el, s ez a kulturált forradalom szerves részeként nagymértékben hozzájárult hazánk, szocialista társadalmunk fejlődéséhez, népünk alkotóerejének kibontakozásához.

Az iskola a volt uralkodó osztályok művelődési monopóliumának eszközéből a kulturális felemelkedés, a munkás-paraszt hatalom kulturális nevelő funkciójának egyik legfontosabb hordozójává vált, a társadalmi fejlődés egyik alapvető eszköze, közügy lett,"-állapítja meg a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1972. június 15-i határozata./2/

A szellemi felemelkedésben, a kulturális fejlődésben elért eredmények elválaszthatatlanul összefüggenek az oktatási intézményekben folyó oktató-nevelő munka szintjével, a pedagógusok mindennapi munkájával. A felszabadulás óta eltelt időszakban, a szocialista közoktatás fejlődését elősegítő valamennyi intézkedés és határozat megvalósításában támaszkodni lehetett az értelmiség - számában is legjelentősebb csoportjára - a pedagógusokra. Hosszu éveken át természetesnek tűnt és ma is az, hogy minden aktuális feladat elvégzésében, amelynek megoldása népünk jelenét, a felnövekvő generáció szemléletét alapvetően befolyásolta, támaszkodni lehetett és kellett az oktatásügy dolgozóira.

Napjainkban az ismeretek mennyiségének és minőségének ugrásszerű és folyamatos növekedése természetes igényként veti fel az iskolai oktató-nevelő munka tartalmának, módszereinek és szervezeti formáinak folytonos vizsgálatára irányuló kutatások időszerűségét. Kétségtelen azonban az is, hogy bármilyen helyzetfeltárást, diagnosztizálást, megoldási javaslatot csak akkor tekinthetünk objektívnek, a realitásokkal számoló próbálkozásnak, ha abban súlyához és jelentőségéhez mérten foglalkoznak az oktatási-nevelési folyamat eredményességét alapvetően meghatározó tényezővel: a pedagógusokkal is.

Dolgozatunkban - egy rövidebb lélegzetű és vázlatos történeti visszatekintés után - helyzetképet próbálunk felvázolni a szegedi alsó- és középfoku oktatási intézményekben dolgozó pedagógusok élet- és munkakörülményeiről - beleértve azokat a tényezőket, amelyek meghatározóak munkájukra - továbbá szabadidejük igényes és hasznos eltöltésére, továbbképzési igényeikre és lehetőségeikre.

Az MSZMP Központi Bizottsága 1972. június 15-i határozata kimondja: "A pedagógusképzésben - főleg a középiskolai tanárképzésben - nem sikerült megfelelően egyeztetni a szaktárgyi és pedagógiai követelményeket. A képzés nem készíti fel eléggé a pedagógusokat a pályaválasztás segítésére, az ifjúsági mozgalomban való tevékenységre, a gyermekek szabadidejének megszervezésére, a modern oktatási eszközök és módszerek használatára. Hosszu ideje megoldatlan a pedagógusok továbbképzése és rendszeres oktatáspolitikai tájékoztatása. Az új tartalmi elemek és módszerek - a feltételek hiányosságain kívül -, azért is terjednek nehezen, mert bevezetésükre nem készítjük fel megfelelően a pedagógusokat." /3/

A Központi Bizottsági határozat megvalósításának tapasztalatait elemző dokumentumok, az országos jellegű áttekintés és feladatmeghatározás mellett, a párt-, állami és tanácsi szervek eredményes munkáról adnak számot. /MSZMP. XI. Kongresszusa, 1975. Politikai Bizottság 1978. szeptember 19-i határozata, MSZMP. XII. Kongresszusa, 1980. Az állami oktatásról szóló 1972. jun. 15-i a Központi Bizottsági határozat végrehajtásának tapasztalatai és a közoktatás további fejlesztésének irányelvei. A Központi Bizottság 1982. ápr. 7-i állásfoglalása./

A helyzetfelmérések és elemzések között utalunk az MSZMP Csongrád megyei Bizottságának, valamint a Szegedi Alsó- és Középfoku Oktatási Intézmények Végrehajtó Bizottságának 1979. november 19-20-i jelentésére is, amelyben részletesen elemezték és értékelték a szerzett tapasztalatokat.

A jelentés megállapította, hogy az alsófoku intézmények területén megkezdődött az egyes szaktárgyak nevelési és oktatási terveinek lépcsőzetes bevezetése az osztályokban. Az első év tapasztalatai azt mutatták, hogy az "Alapelveknek" és "A tanítási órán és a tanítási órán kívüli nevelési terv"-nek általános bevezetése tartalmas segítséget adott a nevelőmunka hatékonyságának emeléséhez.

Az iskolák vezetői és a felügyeleti szervek megállapították, hogy a munka szervezésében, tervezésében érezhető volt a dokumentumok hatása. A pedagógusok többsége törekszik a szemléletváltásra, mert látják, hogy tartalmasabb és több felkészülést igényel ugyan az új megvalósítása, de ugyanakkor nagyobb önállóságot is biztosít számukra." /4/

A szakmunkásképző intézmények és a szakközépiskolák, valamint a gimnáziumok területén az új iskolai dokumentumok bevezetésének tapasztalatairól az

MSZMP Szegedi Középfoku Oktatási Intézmények Végrehajtó Bizottsága 1979. november 20-i ülése a következőket állapította meg: "Az oktatáspolitikai határozat szellemében került sor a tananyagcsökkentés megvalósítására. Az intézkedés helyessége nem vitatható, de ezzel összefüggésben történtek olyan döntések is, amelyek a gyakorlati tapasztalatok ismeretében korrekcióra szorulnak. A szakaszosan és folyamatosan bevezetett új dokumentumok, tantervek és nevelési tervek következtében az oktatás korszerűsítési tendenciája megerősödött. Az új tantervek átmenetileg fokozott erőfeszítést követelnek a pedagógusoktól." /5/

A feladatokra való további felkészülés az irányító állami és politikai szervek, valamint a pedagógusok együttes feladata lesz a jövőben is, amelyet csak szervezett és rendszeres irányító munkával, a személyi és tárgyi feltételek maradéktalan biztosításával lehet teljesíteni.

II. A dolgozat tárgya, célja, a felhasznált pedagógiai alapfogalmak értelmezése

a/ A dolgozat tárgya

A szegedi közoktatás fejlődése különös tekintettel a pedagógusok művelődési igényére.

Az alsó- és középfoku oktatási intézményekben dolgozó pedagógusok művelődési - továbbképzési lehetőségeinek és igényeinek értékelésére és a megoldás módjaira vonatkozóan viszonylag kevés helyi vizsgálat és felmérés áll rendelkezésre, és azok többsége is túl általánosan tárgyalja a témát. Vizsgálati módszerünkben a kérdőíves felmérést alkalmaztuk, ezért adatforrásként elsődlegesen kérdőíves felmérésre adott válaszokat használtunk fel.

Kérdőívet a felkért 450 főből 424 fő töltött ki.

A válaszadók döntő többsége valamennyi kérdés megválaszolására vállalkozott, ami adataink megbízhatósága mellett szól.

Egyes kérdések megválaszolásánál - véleményünk szerint - túlságosan nagyszámu általános megállapítás hangzott el, pl.: az erkölcsi, anyagi megbecsülés, szabadidő, kulturálódási igény stb., így az összesített válaszok alapján a helyzetképet, illetve a válaszadók véleményét megismerhettük ugyan, de az adott kérdéskörök mélyebb elemzésére nem minden esetben vállalkozhatunk.

Felhasználtuk a Szeged megyei Városi Tanács Művelődési Osztályán található statisztikákat, a Városi Pártbizottságnak az oktatási intézmények helyzetével foglalkozó testületi anyagainak és tanácskozásainak jegyzőkönyveit, valamint a témával foglalkozó alapvető pedagógiai szakirodalmat.

Külön statisztikai mellékletet nem készítettünk, mert az adatokat folyamatosan beépítettük dolgozatunkba.

A felmérés megbízhatóságát, általánosíthatóságát szolgálta az is, hogy az adatgyűjtésbe bevont intézmények vezetőivel konzultáltunk a témával összefüggő tapasztalatokról.

A vizsgálatba bevontak köre

óvodából	30 fő, az összes dolgozó 7,2 %-a,
általános iskolából	50 fő, az összes dolgozó 4,3 %-a,
a középfoku oktatási intézményekből	344 fő, az összes dolgozó 46,2 %-a.

Megoszlás:

- a szakmunkásképzőből	63 fő,	23,2 %,
- a gimnáziumból és szakközépiskolából	281 fő,	59,4 %.

/Számításainkhoz az adatokat a Szeged megyei Városi Tanács Művelődési Osztálya biztosította. Adatainkat az 1980. december 31-i nyilvántartási adatokhoz viszonyítjuk/.

b/ A dolgozatban használt pedagógiai alapfogalmak értelmezése

Dolgozatunkban 8 szegedi alsó- és középfoku intézményekben dolgozó pedagógus művelődési igényének vizsgálata szerepel. A téma tárgyalása előtt szükséges néhány pedagógiai alapfogalom definiálása.

A műveltség, művelés, művelődés fogalmak, mint pedagógiai alapfogalmak feltételezik a kultúra értelmezését. Dr. Ágoston György: A pedagógiai alapfogalmak

és a nevelési célrendszer c. munkájában rendkívül szabatosan meghatározza azokat a fogalmakat, amelyekre a későbbiek során is hivatkozni fogunk:

"A kultúra szerintünk az emberi munka által átalakított természet, eme átalakított természet megjelenése az ember által alkotott tárgyakban, továbbá a természet átalakítása során átalakult emberi természet: emberi érzékek, érzelmek, képességek, tulajdonságok, más emberekhez való viszonyulások, szokások, magatartás és tevékenységformák, ismeretek az egyénektől függetlenedett objektívizálódott alakban.

A kultúra lényege tehát az ember természetátalakító tevékenysége, munkája és ennek eredményeképpen az emberiség története során létrejövő, átalakult külső- és belső természet." /6/

Az emberiség által felhalmozott kultúra mindig a nevelésen keresztül jut el az új, felnövő nemzedékhez, de ugyanez érvényes a felnőttekre is, ahol már bizonyos szempontok szerint, a kívánt célnak megfelelően kell a közvetítést elvégezni. "A nevelés a kultúra, az objektív műveltség szubjektív válságának, interiorizálásának céltudatosan, tervszerűen, szervezeten irányított folyamata."

A nevelés mindig kettős folyamat

- a/ amikor a nevelés tárgyi oldalát ragadjuk meg, azt az objektív tartalmat, amellyel a személyiséget alakítjuk, formáljuk, ezt művelésnek lehet nevezni,
- b/ amikor az objektív tartalmakat asszimiláló személyiségre, a befogadás folyamatára vagyunk tekintettel, amikor az alap szubjektív oldalát ragadjuk meg, ezt művelődésnek lehet nevezni.

A művelés és művelődés tehát a nevelés két egymástól elválaszthatatlan oldala. A művelés és művelődés fogalmát a magyar nyelvben nemcsak a pedagógiában, hanem a mindennapi szóhasználatban is gyakran használjuk ezért különösen nagy jelentősége van a pedagógiában e jelentés, fogalom pontos meghatározásának.

A műveltség, a művelt ember fogalmát ma már elégé egyértelműen használják a pedagógiában. A műveltség a nevelésnek, illetve a művelésnek és művelődésnek az eredménye. /7/

Társadalmunk szocialista fejlődése, a társadalmi rend által biztosított tanulási, művelődési lehetőségek, sőt elvárások és követelmények egyre tágabb teret biztosítanak az ember teljes személyiségének formálásához. Ezért "műveltségen" nemcsak az elsajátított ismereteket, tudást kell értenünk, hanem az egységes nevelési folyamat egészének eredményét: világnézeti, erkölcsi, politikai meggyőződést és magatartást, az izlést, a képességeket, a tulajdonságokat, a szokásokat, az érdeklődési kört is: egyszóval a személyiség teljes tartalmát.

A nevelésnek minden aktusában elválaszthatatlanul együtt van a tárgyi és szubjektív oldal, a művelés és a művelődés. A pedagógiai alapfogalmak rendszerében a nevelés általános, egyetemes fogalmán belül a szűkebb értelemben vett nevelés és az oktatás fogalmát különböztetik meg. Az egyik az oktatás, a másik a szűkebb értelemben vett nevelés.

Az oktatásban a művelődési javakat közvetítjük közvetett módon, írásban, elmondásban, ábrázolt, bemutatott ismeretek, ismeretrendszerek alakjában. Az oktatásban történő ismeret-elsajátítás anyaga tulmutat a személyes tapasztalaton és élmányen, és kiterjed az emberiség történetileg kialakult műveltségére, általánosított tapasztalatára. Mindezek alapján nem helytelen az oktatást a szűkebb értelemben vett tiszta neveléstől való megkülönböztetésül olyan nevelésnek mondani, amelyre mindenekelőtt az ismeretek rendszeres közvetítése a jellemző.

A szűkebb értelemben vett nevelés és az oktatás együtt alkotja az ember teljes művelésének és művelődésének folyamatát, együtt, egymástól elválaszthatatlanul eredményezi a szubjektív műveltséget. Az oktatás és a szűkebb értelemben vett nevelés egymástól mereven el nem választható, egymással szervesen összefüggő, egymásba hatoló folyamat.

A képzés fogalma a pedagógiának egyik legproblematicusabb, ugyanakkor a leggyakrabban használt fogalma. A képzés leglényegesebb ismérve az ismeretek valamilyen együttesének, rendszerének az elsajátítása. A képzés fogalmával a nevelés irányultságát jelöljük. Közismert és elfogadott, hogy a nevelési folyamatnak azt a részét, amelyben a minden ember számára közösen szükséges művelődési javakat sajátítják el, általános képzésnek nevezzük.

Ugyancsak közismert és elfogadott a nevelés ama irányát, amely speciális szakmai műveltséget biztosít, speciális szakmai képzésnek nevezni. A ké-

pezi, képzés, képzettség szavak szinte természetes kiegészítésként kívánják annak megjelölését is, hogy mire irányul a képzés, miben képzett valaki: pl.: orvosképzés, tanárképzés stb./ /8/

C/ A vizsgálat célja:

Az alsó- és középfoku oktatási intézményekben dolgozó pedagógusok művelődési igényeinek és lehetőségeinek feltárása.

A dolgozatban megkísérelünk választ adni olyan alapvető kérdésekre, mint:

Az alsó- és középfoku oktatási intézményekben dolgozók körének, férfi-nő arányának változásai, a vizsgálatba bevontak életkori jellemzői, az intézménytípusonkénti végzettségbeli sajátosságok feltárása, a vizsgált csoportok munkájára, életvitelére ható tényezők /pl.: lakáskörülmények, családi állapot, jövedelmi viszonyok, információ-hordozó eszközökkel és könyvekkel való ellátottság/ szerepének elemzése, a szervezett továbbképzésben való részvétel arányai, főbb területei, azok hasznosságának megítélése, a diplomaszerző továbbtanulásban való részvétel arányai, irányai, a szervezett továbbképzésről való távolmaradás okainak feltárása, a jelenlegi pedagógiai továbbképzési rendszer megítélése, az oktató munkán kívül végzett közéleti és tudományos tevékenység jellemzői /összefüggésben a szabadidős tevékenységek arányával és területeivel/.

III. A szegedi oktatási intézmények történetének vázlatos áttekintése

A/ Az általános iskolai munka jellemző jegyei a felszabadulástól napjainkig:

1945. április 4-e hazánk felszabadulása, a kulturális fejlődés előtt is új távlatokat nyitott. A felszabadulás után azonban a közoktatási és közművelődési intézményhálózaton, annak anyagi és személyi ellátottságán, tartalmi színvonalán még hosszú éveken át érződött a Horthy korszak művelődéspolitikájának negatív hatása. Törvényszerű, hogy a legszélesebb néptömegek gondolkodásának megszabadítása, a kispolgári maradványoktól, az emberek tudatának szocialista átformálása, egyik napról a másikra, közvetlenül a politikai hatalom megragadását követően nem történhetett meg.

Ugyanakkor azonban világos az is, hogy a kultúra, a közoktatás és közművelődés fontos fegyver volt a hatalom megragadásának idején éppúgy, mint a szocialista forradalomért vívott harc időszakában.

Ha a szegedi közoktatás felszabadulás utáni fejlődését főbb vonalaiban fel akarjuk vázolni, akkor - mint cseppben a tenger - ugyanazokkal a gondokkal és problémákkal találkozunk, amelyek egész hazánk oktatásügye alakulásának jellemző jegyei voltak. Kétségtelen azonban az is, hogy a helyi iskolatörténeti események áttekintése számos

olyan gondot, nehézséget vet fel, amelyekkel e dolgozat keretében megnyugtató mélységben nem foglalkozhattunk.

Az iskolatörténeti áttekintést megnehezíti, hogy megyei és városi viszonylatban is csak elvétve támaszkodhattunk olyan neveléstörténeti áttekintésre, amely kiindulási alapot, biztos támpontot jelenthetett volna munkánkhoz.

A szegedi általános iskolák 1944-1948 közötti történetét Bereczki Sándor 1960-ban megjelent tanulmánya főbb vonalaiban feltárta /9/ de sem ő, sem pedig más nem vállalkozott a későbbi időszak, illetve az egyéb iskola fokozatok neveléstörténeti vizsgálatára.

A helyi iskolatörténeti kutatások hiánya azzal is összefügg, hogy a tanfelügyelőség iratai 1948-tól megsemmisültek, s így csak az egyes iskolákban meglévő anyagok feldolgozása után válna lehetségessé az 1948-1952 közötti periódus helyi eseményeinek feltárása.

A középfoku oktatási intézményekre vonatkozóan még kevesebb a helytörténeti forrás. Lényeges támpontot ezekről az intézményekről a Csongrád megyei Statisztikai Hivatal évkönyvei adnak, bár az évkönyvekben alkalmazott mutatók is csak bizonyos vonatkozásban teszik lehetségessé a fejlődés számszerű adatainak megragadását.

Dolgozatunkban nem tekintettük feladatunknak a felsőoktatásban oktatóként dolgozó pedagógusok művelődési igényeinek és tevékenységének elemzését, de az iskolatörténeti áttekintés során néhány

megjegyzés erejéig a szegedi felsőoktatás helyzetének alakulására is kitérünk.

A szegedi általános iskolák fejlődésének főbb jellemzői

Szeged 1944. október 11-én szabadult fel. Az 1944/45-ös iskolai év a tankerületi főigazgatóság 1944. október 31-én kelt rendelkezésével veszi kezdetét. A tanítás megindítását, falragaszokon közltek a lakossággal, s egyben felszólították a tanítókat és a gyermekeket is az iskolában való megjelenésre. A szegedi népiskolák közül november 3-án a következőkben kezdték meg a tanítást: /10/

- 1/a Belvárosi községi fiúiskola a Katolikus Házban /Dugonics tér/,
- 2/a Belvárosi községi leányiskola az állami leánygimnázium épületében
- 3/a Alsóvárosi községi népiskola a siketnémák intézetében
- 4/a Móravárosi községi népiskola a móravárosi népházban
- 5/a Csongrádi sgt-i községi népiskola saját épületében
- 6/a Rókusi állami népiskola a Csongrádi sgt-i népiskola épületében
- 7/a Szilléri sgt-i községi népiskola saját épületében
- 8/a Szent György téri községi népiskola a Szilléri sgt-i iskolában

- 9/a Somogyi telepi népiskolák saját épületükben /községi, állami, felekezeti iskolák/
- 10/a Klebelsberg telepi községi népiskola saját épületében
- 11/a Kecskéstelepi községi népiskola saját épületében
- 12/a Római katolikus népiskola, mindkét tagozata az Alsóvárosi Zárdában.

A felsorolásból kitűnik, hogy a tanítás a régi iskolajellegek /községi, állami és felekezeti népiskolák/ megtartása mellett kezdődött el. Az 1944-45-ös tanév végére valamennyi szegedi népiskola megkezdte működését. Egyes iskolák azonban, átmenetileg más székelyen működtek, mivel az eredeti épületeket katonai célokra foglalták le. /pl.: Belvárosi fiú népiskola, Belvárosi leánynépiskola, Szent György téri népiskola, Rókusi népiskola/, illetve súlyosan megrongált állapotban voltak /pl.: az Alsóvárosi népiskolát bombatalálat érte, a Móravárosi népiskola pedig tanításra alkalmatlan állapotban volt. A zavaró körülmények ellenére a tanév végére 19 népiskola működött már Szegeden.

A felszabadult város iskolai munkájának zavartalanra tételéhez a szovjet katonai parancsnokság komoly segítséget nyújtott. A város polgármestere, a szovjet parancsnokság rendelkezése alapján a következő utasítást juttatta el az iskolákhoz: /11/

- 1/ Az orosz katonai parancsnokság biztosítani kívánja a város területén működő iskolák tűzifa szükségletét, ennél fogva felkérem a tankerületi

Főigazgatóságot, hogy azonnal jelentse a város területén mely épületben működnek /utca, házszám megjelölésével/, valamint azt, hogy az egyes iskoláknak mennyi az 1944-45 évi fűtési idényre a tüzelőanyag szükségletük.

- 2/ Az orosz katonai parancsnokság nagy súlyt helyez a tanuló ifjúsági háborítatlanságára és a tanítás nyugodtságára, ezért felkérem, hogy konkrét panasz esetén akár az iskolát, akár a tanuló ifjúságot illetően jelentését azonnal tegye meg, mert a panaszokat az orosz katonai parancsnokság azonnal orvosolni fogja.
- 3/ Nyomatékosan közlöm tudomásulvétel és miheztartás végett a tankerületi Főigazgatósággal, hogy az orosz katonai parancsnokság Magyarországon nem akar mást teremteni, mint csak demokráciát.
- 4/ Az orosz katonai parancsnokság megbízottja által a tanítás ellenőrzésének fogatosítása végett jelentse, hogy mely iskolában mikor van történelem tanítás."

A szovjet katonai parancsnokság nemcsak a tüzelőanyag biztosításával segítette az iskolák munkáját, hanem az oktatás nevelés új szellemének kialakításához is hozzá kívánt járulni. A szovjet katonai parancsnokság politikai megbízottja /1944. november 20-án/ az iskolák vezetői számára megbeszélést hívott össze, s azon előadást tartott, majd pedig elbeszélgetett a pedagógusokkal az iskolák munkájáról, a tanítás anyagáról és módjáról.

1944. novemberétől a szegedi népiskolákban a Magyar Kommunista Pártnak a háboru alatt kidolgozott politikai programjának, a művelődésügy számára megfogalmazott feladatai részben már megvalósulhattak. Ismeretes, hogy a Magyar Kommunista Párt programja a következő megvalósítandó célokat jelölte meg: "A sajtóból, az oktatásból, a kulturából, a közéletből ki kell küszöbölni a fasiszta mételyt, a népellenes szellemet, a faji és nemzeti gyűlöletet." /12/

A tanítás Szegeden is a régi, de tartalmilag felülvizsgált tankönyvek alapján kezdődött meg. A tantárgyak közül azonban a tankerületi főigazgató rendelkezése alapján elhagyták a levante kiképzést és a honvédelmet.

Az új demokratikus szellem, a népiskolákban dolgozó pedagógusok társadalmi aktivitását is felkeltette. A tanítók és tanárok szakszervezete előadás-sorozatban foglalkozott az iskola és demokrácia, valamint a múlt hibái és jövő feladatai témákkal.

A tanítók és tanárok szakszervezete 1945 nyarán több alkalommal megvitatta az iskola reform kérdését is. A vita során három terv körvonalai rajzolódtak ki.

"Az első javaslat nem kívánt változtatni az iskolarendszeren. Eszerint megmaradt volna falun a 8 osztályos népiskola, városokban nagyobb helyeken azonban már a felső tagozatot az ingyenes és kötelező gimnáziumi alsó tagozat helyettesítené. Könyviteni kívánta volna ez a tervzet, az egyik iskolatípusból a másikba való átlépést.

A második terv a polgári iskolai tanárok terve volt, akik a polgári és a gimnázium egybeolvasztásával egységes középiskolát kívántak.

A harmadik terv ezekkel szemben a 8 osztályos általánosan kötelező és ingyenes népiskolát követelte, olyan népiskolát, amelynek felső tagozata szakrendszerű oktatással, a tantárgyak, tanítási módszer kellő reformjával egyenlő lehetőséget teremt a nép gyermekeinek is a középiskolákban, egyetemekre jutáshoz. /13/

Az iskolareformról szóló helyi vitákat az 1945. augusztus 16-án megjelent "Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 6.650/1945.M.E. sz. rendelete az általános iskola tárgyában" c. rendelet zárja le. A miniszterelnökségi rendelet az ideiglenes nemzeti gyűlés 1944. december 22-i felhatalmazás alapján elrendeli, hogy :

"A népiskola I-VIII. és a gimnázium, illetőleg a polgári iskola I-IV. osztályai helyett "általános iskola" elnevezéssel új iskolát kell szervezni." /14/

A 8 osztályos kötelező ingyenes általános iskola létrehozásával megszűnt a dualizmus idején kialakult és a két világháború közötti időszakban is lényegében változatlan formában működő trifurkált iskolarendszer.

Szegedi viszonylatban, hasonlóan az országos helyzethez, az 1945-46-os tanévben az általános iskola megteremtésének inkább elvi, politikai jelentősége volt, mert a gyakorlatban az új és önálló iskolatípus megszervezése csak a következő, az 1946-47-es tanévben kezdődik meg.

Az 1945-46-os iskolai évben az 5. osztályok elhelyezése és az igazgatás tekintetében is megmaradtak a népiskola, a polgári iskola, illetve a gimnázium keretei között. Ez a helyzet azonban azzal a következménnyel járt, hogy az új iskolatípustól idegenkedő, gyermekeiknek magasabb szintű oktatást kívánó szegedi szülők többsége a gimnáziumokban és a polgári iskolákban kialakított V. osztályokba iratta be gyermekét. Ezekben az intézményekben azonban az új V. osztályokat lényegében a hagyományos régebbi oktatási formának megfelelő első osztályokként kezelték, ami alapjaiban ellentmondott az iskolareform célkitűzéseinek, s a gyakorlat szempontjából magában hordozta annak veszélyét, hogy "három féle" általános iskola alakulhat ki.

A szegedi statisztikai adatok egyértelműen tanúsítják, hogy az 1945-46-os évben komoly veszély fenyegette az általános iskolai oktatás egységét. 1946. június 30-án az V. osztályba járó tanulók megoszlása a következő volt: /15/

a/ A népiskolákban létrehozott általános iskolai V. osztályok adatai:

Iskola neve	fiu	leány
1/ Alsóvárosi	35	13
2/ Csongrádi sgt-i	26	15
3/ Móravárosi	15	11
4/ Somogyi telepi	16	8
5/ Szilléri sugáruti	14	13
6/ Rókusi	23	11
7/ Református és evangélikus	-	13
Összesen:	129	84

b/ A gimnáziumokban és polgári iskolákban létrehozott általános iskolai V.osztályok adatai:

Iskola neve	Fiu	Leány	Párhuzamos oszt.szám
1/ Klauzál Gábor Gimnázium	77	-	2
2/ R.k.Dugonics A. "	126	-	3
3/ Szt.Erzsébet leánygimn.	-	83	2
4/ Baross Gábor Gimnázium	34	-	-
5/ Dugonics u-i polg.leányisk.-		91	2
6/ Madách u-i polg.fiuisk.	98	-	3
7/ Margit u-i polg.leányisk.	-	79	2
8/ Rk.zárdai leánygimn.	-	64	2
9/ Szt.Imre herceg polg. fiuiskola	64	-	2
Összesen:	399	317	18

A szociális összetétel alakulásánál jellemző, hogy a Klauzál Gimnázium V. osztályos tanulói közül csak 23,4 %-os volt munkás és paraszt származásu, a Dugonics András Gimnázium tanulói közül pedig mindössze 19 % volt a munkás és paraszt származásu.

Az V. osztályba járó tanulók megoszlása tehát egyértelműen jelzi, hogy:

- az 1945-46-os tanévben a gimnáziumi és polgári iskolai V. osztályos tanulók többsége nem munkás és paraszt származásu;
- az újonnan megszervezett népiskolai V. osztályos tanulóinak a száma jelentősen alatta maradt a gimnáziumi és a polgári iskolai V. osztályok tanulói létszámának.

Ugyanakkor a létszámbeli eltérések olyan érzéseket is kelthetnek, hogy a létrehozott egységes 8 osztályos általános iskola új felmenő rendszerének megvalósíthatósága és megvalósítása iránt 1945-46 során többekben jogosan merültek fel kételyek. Az aggályok egy része kétségtelenül jogos volt:

- a gimnáziumokban és a polgári iskolákban létrehozott általános iskolai V. osztályok számára nem jelentett akkora problémát a tankönyv hiánya, illetve a tanterv pontos tartalmi feladatmegjelölésének elmaradása, mert a korábbi időszak szelektált tankönyvei és a meglévő oktatói tapasztalatok alapján a tantestületek többsége képes volt színvonalasan ellátni a napi oktatási feladatokat;
- a népiskolai és a gimnáziumi, illetve polgári iskolai V. osztályok esetében nagyon eltérőek voltak az oktató munka tárgyi feltételei /tanteremmel való ellátottság, pedagógusok létszámbeli arányai, végzettség szerinti összetétel stb/.

Az új iskola létrehozásának döntő állomása volt a Vallás és Közoktatási Minisztérium 70.000/1946.sz. rendelete, amely az általános iskolák számára irányműveket és segítséget adott az iskolai munka valamennyi lényeges kérdésében. /16/

A rendelet arról tanuskodik, hogy a közoktatásügy felelős vezetői rádöbbenek a gimnáziumokban és a polgári iskolákban létesített általános iskolai osztályok veszélyeire, s ezért központilag döntöttek arról, hogy "mindazonokon a helyeken, ahol annak szüksége fennáll és a lehetőség megvan rá" az általános iskolákat önálló iskolaigazgatásban, külön nevelői karral, s ha lehet külön épületben kell létrehozni. /17/

A szegedi tantestületi megbeszélések eredményeként - ezekben a megbeszélésekben aktívan vettek részt a Pedagógus Szakszervezet szegedi csoportjának képviselői is - városunkban 24 általános iskola megszervezéséről hoztak határozatot. Az 1946/47-es tanév elején végül 25 általános iskola kezdte meg működését Szegeden, /a 25 iskola mellett még 5 olyan általános iskola is megindította a tanévet, amely fiókiskolaként egy-egy anyaiskolával közös igazgatás alatt működött. Ezekben az iskolákban azonban csak az I-IV. osztályok dolgoztak/. /18/

A szakrendszerű tanítás elősegítése érdekében 1946. szeptember 10-i dátummal a tankerületi főigazgató 23 állami polgári iskolai tanárt és 20 állami gimnáziumi tanárt osztott be ideiglenesen a községi és állami általános iskolákhoz.

Az 1946/47-es oktatási évben is csak a szegedi társadalmi szervek, - Magyar Kommunista Párt - és a - Magyar Nők Demokratikus Szövetsége - hathatós támogatásával sikerült az iskolai oktatás többé-kevésbé zavartalan menetét biztosítani. /Egyes iskolákat társadalmi munkával hoztak rendbe; a tankönyvek árainak előteremtésére a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége gyűjtést szervez; Szegeden mintegy 12.000 gyermek ebédeltetését szervezi meg az MNDSZ és a város./

Az általános iskolákban folyó oktató-nevelő munka eszmei, világnézeti tartalmának átalakítása, különösen pedig a fakultatív hitoktatásra való áttérés az egyházi körök aktív ellenállását, ellentámadását váltotta ki. Ennek az ^Xellentámadásnak a jegyében

zajlott le Szegeden 1947. március 19-én és 20-án a középiskolások egy részének a bevonásával - az a jobboldali tüntetés, amelynek résztvevői a fakultatív hitoktatás elleni tiltakozásban burkoltan támadták az iskolaügy állami-világi jellegének előtérbe kerülését.

Az iskolai nevelőmunka demokratikus jellegének kibontakozásához komoly segítséget jelentett az uttörőmozgalom elterjedése is. A szegedi általános iskolákban 1947 tavaszától kezdik meg tevékenységüket az uttörő szervezetek.

A haladás ügye mellett kiálló, az ország demokratikus ujjaépítéséért, az ifjúság szocialista szellemű neveléséért együttesen munkálkodni akaró szegedi pedagógusok 1947 májusában létrehozták a Magyar Kommunista Párti csoportjukat, amely szervezett formában kívánt tevékenykedni. A Magyar Kommunista Párt programja, helyi megvalósításának a támogatása azért is jelentős, mert a létrejött csoport már Magyar Kommunista Párt három éves tervjavaslata szellemét magáévá téve kezdhette meg működését. A Magyar Kommunista Párt 3 éves tervjavaslata egyértelműen megfogalmazta a társadalom előtt álló legfontosabb célokat, s azokból vezette le a közoktatásügy előtt álló feladatokat is:

" A szebb és gazdagabb élet nemcsak több kenyeret, több ruhát, szebb lakást jelent, hanem több könyvet, több színházat, több és jobb iskolát, művészetet, végsősoron nagyobb műveltséget a nép számára. Célja: megszüntetni a vagyonos osztályok művelődési monopóliumát.

Az általános iskola a demokrácia közoktatásának kiinduló pontja. Erre az alapra kell ráépülnie három esztendő alatt az egész közoktatásügynek. Ez az első komoly lépés a nép kulturájának emelésére. Az álta-

lános iskola maradéktalan megvalósítása nélkül a magyar népi demokrácia nem győzhet a közoktatásügy frontján. Ezért a három éves kulturális terv megvalósításának csakugy mint az egész terv megvalósításának feltétele, a kultur-reakció legyőzése, az általános iskola megvalósításával szembenálló reakciós ellenzék felszámolása." /19/

Szegeden az 1947/48-as tanév az általános iskolákban a korábbi éveknél rendezettebb, szervezettebb körülmények között indult meg. A munka hatékonyságát kedvezően befolyásolta, hogy ekkorra már egy éves tapasztalat állt a pedagógusok rendelkezésére az általános iskola teljes tantervének /20/, illetve a valamennyi tárgyhöz elkészített részletes Utmutatásnak /21/ az iskolai alkalmazásáról. Ebben az időszakban bizonyult jelentősnek az a döntés, amely szerint a latin nyelvet törölték a választható fakultatív tárgyak sorából, azaz e tárgy kihagyásával most már nemcsak szervezetileg, de tartalmilag is elkülönül az általános iskola a gimnáziumtól.

Az 1947/48-as tanévben Szegeden 31 általános iskola kezdte meg működését, melyek közül 10 állami, 13 községi, 8 pedig felakezeti általános iskola volt.

A 31 általános iskolában összesen 7.573 gyermek tanult. A tanulók, tanítók és tanárok megoszlása a következő volt.: /22/

	tanulók	tanítók	tanárok
	s	z	á m a
állami iskolák	2.119	59	65
községi iskolák x	2.941	99	41
felekezeti iskolák	2.513	38	24

A tanulói létszámok aránytalansága azzal függ össze, hogy a felekezeti iskolákat szinte alig érintette a háborús pusztítás, így ezekben az iskolákban a város felszabadulása után viszonylag rövid időn belül biztosíthatók voltak a tanítás objektív feltételei. Az adatokból ugyanakkor az is kitűnik, hogy az állami és felekezeti iskolákban a szakrendszerű tanítás feltételei /lásd a tanítók és tanárok száma/ jobbak voltak.

Az iskolák államosítását Szegeden is politikai harcok előzték meg. A párt iskolai és üzemi szervezetei 1948 elejétől egyre gyakrabban adtak hangot azon kívánságuknak, hogy a dolgozók gyermekei, a dolgozói érdekeket következetesen képviselő állami iskolákban kell nevelni. Az általános iskolákban megtartott szülői értekezleteken - egy kivételével - szintén az államosítás mellett foglaltak állást.

A magyar közoktatásügy kiemelkedő eseményeként kell számontartanunk az iskolák államosítását. /23/ Az iskolák államosításával egy olyan társadalmi igény teljesedett, amelyet már az első egyetemes tanítógyűlés - 100 évvel korábban - megfogalmazott.

Az államosítás Szegeden 8 felekezeti és 13 községi iskolát érintett. Városunkban az iskolák állami tulajdonban való átvételével kapcsolatban rendzavarás nem történt. Az egyházi tanerők számára a felsőbb egyházi hatóságok megtiltották, hogy állami iskolákban szolgálatot vállaljanak, s így - noha többségük továbbra is szívesen tanított volna - munkájukra nem lehetett számítani.

Az egyházi tanerők pótlását az 1948/49-es tanév elejére a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumnak sikerült áthelyezésekkel úgy megoldani, hogy megfelelő tanerők kezdhették meg az új oktatási évet. Az államosítás után Szegeden is széleskörű társadalmi megmozdulás bontakozik ki az általános iskolák érdekében. Ebben a mozgalomban is a Magyar Dolgozók Pártja állt az élen. 1948 őszén ugynevezett "patronázs bizottságok" létesültek, amelyek célja az iskolák teljes rendbehozatala, társadalmi munkák szervezése, az iskolák anyagi támogatása volt.

Az 1948/49-es tanévvel az általános iskola teljesen kiépült, s a polgári iskola, valamint a gimnáziumok alsó négy osztálya megszűnt.

Ebben az időszakban kezdődtek el a tanítók nyári továbbképzési tanfolyamai, valamint a dolgozók iskolája által teremtett tanulási lehetőségek is.

Az iskolák államosításával a felszabadulás utáni oktatásügynek egy fontos fejezete zárult le, amely eseményekben és az oktatásüggyel kapcsolatos ideológiai-politikai összecsapásokban rendkívül zsúfolt időszak volt. Ehhez hasonlót - a Tanácsköztársaság idejétől eltekintve - nem találunk a magyar nevelésügy történetében.

Az 1948 utáni időszakról egy rövid csak vázlatos képet rajzolunk meg. Ennél többre már csak azért sem vállalkozhatunk, mert - mint utaltunk rá - a városi oktatásüggyel kapcsolatos 1948-1952 közötti dokumentumok megsemmisültek.

1948 és 1952 között - ezt jogosan feltételezhetjük -, az általános iskolák tartalmi munkájában

Szegeden is azok a vonások uralkodtak, amelyek országosan is jellemzőek erre az időszakra.

1949/50-ben új óratervet vezetnek be az általános iskolákba. Az új óraterv bevezetését az tette indokolttá, hogy a tantervi változásokat /fakultatív lett a hitoktatás, a választható tárgyak száma kettőre csökkent, a felső tagozat óratervébe bekerült az orosz nyelv tanítása stb./ a régibe már nem lehetett zavartalanul beépíteni. Az iskolai oktató-nevelő munka szelleme szempontjából rendkívül lényeges a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének 1950-es határozata, amely kimondja, hogy:

"Olyan ütemben, amennyire gyakorlatilag csak megvalósítható a tankönyv, a tanterv és a tananyag sugározza a marxizmus-leninizmus ideológiáját, mely nem a szakismeretek és szaktudományok elhanyagolását, hanem elmélyültebb, korszerűbb, az összefüggéseket feltáró, tehát tudományosabb oktatását jelenti." /24/

Még ebben a tanévben új tanterv és rendtartás lépett életbe, mely a következőképpen fogalmazta meg az általános iskola célját és feladatát:

"Az általános iskola célja, hogy tanuló ifjúságunkat Népköztársaságunk öntudatos, fegyelmezett állampolgárává, a dolgozó nép hűséges fiává nevelje, a közösség, a nép, a haza önzetlen szolgálatának, a munka szeretetének és megbecsülésének, a nemzeti függetlenség, a dolgozók nemzetközi harca érdekében való önfeláldozásnak és bátorságnak a szellemében.

Az általános iskola feladata, hogy megadja az általános műveltség alapjait, küzdjön a babonák, a reakciós előítéletek és minden maradiság ellen, a társadalom és a természet fejlődésének törvényeit, a gyakorlati élettel szoros kapcsolatban tanítsa és alkotó munkára nevelje, tudományos technikai és kulturális alapismeretek nyújtására, a tanulókat minden irányu továbbtanulásra képessé tegye."/25/

Az új általános iskolai dokumentumok mellett ismételten meg kell említenünk a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének 1950-es közoktatási határozatát, amely nem az adott történelmi időszak realitásai alapján határozta meg - a fejlődés irányát. E határozaton is érződnek a személyi kultusz időszakának jellemző jegyei - amelyek más területeken is érvényesültek.

Az 1950-es párthatározat szocialista célokat és feladatokat tűzött a köznevelés elé, kritizálta a közoktatás általános lemaradását, megfogalmazta az iskola és a termelés közvetlenebb kapcsolatának szükségességét, szorgalmazta a munkás és paraszt származású dolgozók lemaradásának csökkentését, jobb tankönyveket és tankönyvellátást követelt.

A személyi kultusz hibái ellenére ebben az időszakban a tanítók és tanárok széles tömegei számára váltak ismertekké és elfogadottakká a marxizmus-leninizmus tanai, s ezek alapján tudatosodott, hatékonyabbá vált az iskolai nevelés cél- és feladatrendszerének a megvalósítása.

A Magyar Dolgozók Pártja központi vezetősége 1953. januárjában feltárta a politikai és gazdasági életben elkövetett hibákat.

Az 1953-as Központi Vezetőségi ülés nyomán 1954-ben került sor a közoktatás helyzetéről és feladatairól szóló határozat megszületésére.

Az 1954-es párthatározat megőrizte az 1950-es határozat vívmányait s egyben hosszabb távon is megjelölte az oktatásügy előtt álló feladatokat.

Az szegedi általános iskolák tartalmi munkájában is érvényesültek a szóban forgó párt- és állami határozatok. Azt azonban feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy városunkban az általános iskolai hálózat, az iskolák osztályteremmel való ellátottsága egészen az 1960-as évek végéig eléggé lassu ütemben növekedett, s így a tanulói létszám emelkedéséből adódóan mindvégig magas volt az egy osztályteremre jutó tanulók száma /lásd 1 sz.melléklet/.

Szegeden is elsősorban a váltakozó rendszerű tanítással, valamint az általános iskolákban dolgozó pedagógusok számának növelésével sikerült a nagylétszámú általános iskolai korosztályu tanulók zavartalan tanítását megszervezni. A IV. és V. 5 éves tervidőszak során Szeged különösen erőteljesen fejlődött. A tanulói létszám emelkedése is részben a város népesség vonzásából adódott.

Ha a szegedi általános iskolákra vonatkozó statisztikai adatokat összehasonlítjuk, akkor érdekes és sok szempontból tanulságos összefüggések tárhatók fel:

- 1/ A szegedi általános iskolák száma 1952 és 1970 között szinte alig változott. Ez azonban bizonyos szempontból félrevezető adat,

hiszen a változatlan szám mellett csaknem 50 %-kal növekedett az osztálytermek száma. A tantermi ellátottság javulása nagyrészt azzal magyarázható, hogy néhány egy-két tantermes iskola megszűnt ebben az időben, s ugyanakkor, több tantermes új iskolák kezdtek meg működésüket. A tanítás javuló feltételeit jelzi az is, hogy - az átlagtól való erős eltérés ellenére - Szegeden az általános iskolai tanulók száma az 1952/53-as és az 1970/71-es tanévben jelentős mértékben nem különbözött. /1952/53-ban 9.500, 1970/1971-ben 9.909 az általános iskolai tanulói létszám Szegeden/.

- 2/ A tanerőkkel való ellátottság 1952 és 1970 között erőteljesen javul. Szinte minden évben 10-15 új pedagógust alkalmaztak a szegedi iskolákban. A tanerők létszámának emelkedésével függ össze az, hogy az egy tanerőre jutó tanulók száma folyamatosan és egyenletesen csökkent. /1952-ben 26, 1970-ben pedig 14 tanuló jutott egy általános iskolában dolgozó pedagógusra/.

A tanerőkkel való ellátottság javulása természetesen nem jelentette azt, hogy minden iskolában és a jelzett időszak egészében egy pedagógusnak egyre kevesebb tanulóval kellett foglalkoznia. Az 1960-as évek második felétől városunkban is emelkedett a napközis ellátást igénylő gyermekek száma. Emiatt egyre több pedagógus kapott napközis beosztást, azaz a pedagógus-létszám emelkedése részben abból következett, hogy az iskoláknak új feladatokat is magára kellett vállalnia.

- 3/ Az egy osztályteremre jutó tanulók száma 1952-1970 között erősen változó volt. Az 1950-es évek végén és az 1960-as évek első felében kiugróan magas volt, majd - részben az osztálytermek, részben pedig a tanulói létszám változásai miatt - jelentősen csökkent.
- 4/ Társadalmi szempontból ellentmondásokat tükröz a tanulói létszám erőteljes ingadozása. A hatvanas évek közepén iskolába lépő alacsonyabb létszámú új korosztályok a korábbiaknál kedvezőbb intézményi feltételek között kezdhették meg tanulmányaikat /lásd az osztálytermek számainak növekedése, a tanerő létszám bővülése stb./. A tanulói létszám átmeneti csökkenése miatt is jobban vállalkozhattak a napközi otthonos ellátás biztosítására. Ugyanakkor azonban az első osztályok tanulói létszámainak a visszaesése azt is jelentette, hogy az országosan jelentkező demográfiai hullámvölgy az iskolába lépő szegedi korosztályok körében is komoly mértékben érezte hatását.
- 5/ Bizonyos szempontból a helyi és országos közoktatáspolitikai döntéseket is kedvezőtlenül befolyásolta az általános iskolai korcsoport létszámának előbbiekben ismertetett alakulása /ezt talán majd az 1970-et követő időszak eredményei tárgyalásánál tudjuk igazolni/. A szegedi általános iskolák főbb statisztikai adatai is jelzik, hogy általános iskolai oktatásunk feltételrendszere, ha nem is egyenletesen, de folyamatosan javult az 1970-es évek elejéig. A tárgyi feltételek alakulásánál is jelentősebb azonban az általános iskolában dolgozó pedagógusok szakmai-

politikai felkészültségének fokozásában bekövetkezett javulás.

A következőket szocialista nevelési szemléletű és tartalmu iskola társadalmi megvalósításának szükségességéről Kádár János elvtárs a Magyar Szocialista Munkáspárt - továbbiakban MSZMP - VII. Kongresszusán a következőket mondta:

"Közoktatásunkat meg kell reformálnunk. Iskoláinkat az oktatás világnézeti tartalmát illetően következetesen szocialistává kell tennünk. Közéletben kell hoznunk az iskolát az élethez, aminek lényege, a korszerű műveltség biztosítása mellett - és azzal együtt - a politechnikai képzés bevezetése az általános iskolákban". /26/

Az MSZMP VII. Kongresszusán hozott határozatok szellemében született meg az 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről. /27/ Az oktatási törvényben foglalt alapelvek és célkitűzések lényegében még napjainkban is időt állónak tekintendők, bár kétségtelen, hogy bizonyos szervezeti formákat, bevezetésre előirányzott oktatási intézményeket /pl.: továbbképző iskola, felsőfoku technikum/ később a társadalmi igényekhez kellett igazítani.

Az 1961. évi törvényből ma is időszerű feladatnak tekinthetők a következő alapelvek:

- az iskola és az élet /a termelés, a gyakorlat/ közötti kapcsolatok szorosabbá tétele,
- minden iskolatípusnak részt kell vállalnia a tanulók termelőmunkára való felkészítéséből,

- növelni kell a korszerű, természettudományos általános és szakmai műveltség színvonalát,
- a tanulói túlterhelés elkerülése érdekében a tantervi követelmények megállapításánál fokozottabban figyelembe kell venni a tanulók életkori sajátosságait.

Az MSZMP kongresszusai később is nagy fontosságot tulajdonítottak a közoktatási helyzet alakulásával összefüggő kérdéseknek. Az MSZMP VIII. Kongresszusán a kulturális forradalom elért eredményeiről és a művelődéspolitikai előtt álló feladatokról a következők hangzottak el:

"Társadalmunk fejlődésében olyan szakaszhoz értünk, amikor a forradalom teljes győzelmének egyik legfőbb feltétele a szocialista kultúra erőteljesebb kibontakozása. A szocialista társadalom fejlődése igen sokban függ a tömegek tudatosságától, általános és szakmai színvonalától, a szakemberek számától és tudásától.

Kulturális forradalmunk további fejlődésében meghatározó szerepe van a közoktatásnak. A szocializmus teljes felépítéséért folyó forradalmi harcnak mind fontosabb színtereivé válnak az iskolák, az egyetemek. Nemcsak azért, mert itt formálódik a jövő nemzedéke, hanem azért is, mert az iskola, a pedagógusok hatásköre ma már messze túlmutat az iskola falain, kiterjed szinte az egész társadalmi életre.

Az új ember formálásában, a tanítók, a tanárok a legfontosabb társadalmi tényezők, a párt legjobb harcostársai." /28/

Az MSZMP IX. Kongresszusa az új feladatok megjelölése mellett a közoktatásnak a két kongresszus

közötti fejlődésével is foglalkozott. Kádár János elvtárs előadói beszédében a következőket mondta:

"A VIII. Kongresszus egyik jelentős döntése a származási kategóriák eltörlése, és az új egyetemi, főiskolai felvételi rendszer bevezetése volt. A döntés helyességét a gyakorlat igazolta. A felvételi rendszer követelményei: a felkészültség, a tehetség, a rátermettség és a magatartás fokozottabb helytállásra serkent és jobb tanulásra, a képességek fejlesztésére ösztönöz." /29/

Az MSZMP X. Kongresszusának határozata kimondta, hogy:

"Társadalmunk szocialista fejlődésének egyik alapkérdése a dolgozók általános műveltségének emelése és szakképzettségének növelése." /30/

A kongresszus határozatot hozott arról is, hogy a párt és a kormány vezető szervei vizsgálják felül az állami oktatás egész rendszerét és gondoskodjanak megfelelő irányú továbbfejlesztéséről. A kongresszus felhívta a figyelmet arra is, hogy a fizikai dolgozók gyermekeit az iskolázás minden szintjén külön támogatásban kell részesíteni.

Az elemzések, vizsgálatok és javaslatok áttanulmányozása után az MSZMP Központi Bizottsága 1972. június 14-15-i ülésén napirendre tűzte a közoktatás helyzetét és a továbbfejlesztéssel kapcsolatos koncepciók megvitatását. A napirend előadója Aczél György elvtárs hangsúlyozta, hogy az ipar, a mezőgazdaság, valamint a szellemi élet fejlődésével és fejlesztésével kapcsolatos elképzelések csak akkor valósulnak meg, ha a közoktatás általános színvonala emelkedni fog. A Párthatározat nyomatékosan felhívta a figyelmet a fejlődéssel együttjáró egyenlet-

lenségekre, az általános iskolák közti jelentős színvonalbeli eltérésekre:

"A minőségi színvonal emelése az oktatás valamenyny területének fő feladata. A minőség javításának a mi követelményeink szerint az az értelme, hogy a nagy tömegek kulturális színvonalát emeljük. Ezért határozott úgy a Központi Bizottság, hogy elsősorban az általános iskola színvonalát kell emelnünk, csökkentve az egyes iskolák közötti színvonal különbségeket." /31/

Az 1972-es párthatározatot követően intézkedések sora látott napvilágot az általános iskolákban folyó oktatási-nevelési feltételek javításáért. Lényegesen bővül a munkáslakta városrészek, a lakótelepek és külterületek, illetve tanyák központjaiban lévő iskoláknak az anyagi - személyi ellátottsága, előtérbe került a tanulók pályairányításának kérdése. A párthatározat elvárásként fogalmazta meg az általános iskolák eredményesen befejezők arányának javítását, az alsó tagozatos oktatás korszerűsítését, valamint - szintén alsó tagozaton - a bukások arányának radikális csökkentését.

A Központi Bizottság határozata alapján Csongrád megyében az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága is megjelölte az oktatás fejlesztésével kapcsolatos helyi feladatokat.

A megyei Pártbizottság fontos feladatként határozta meg hogy: az oktatás fejlesztésének üteme megyénkben is tartson lépést a gazdasági fejlesztés ütemével; a munkáslakta peremkerületekben fokozottabban kell törődni az óvodai és napközi otthoni férőhelyek számszerű és minőségi fejlesztésével; pedagógiai eszközökkel elő kell segíteni az álta-

lános iskola I. osztályának eredményes elvégzését; elsőrendű feladatként kell foglalkozni a fizikai dolgozók gyermekei tanulási-tanítási fel-tételeinek javításával, növelni kell a pedagógusok erkölcsi-anyagi megbecsülését. /32/

Az 1972 óta eltelt időszakban az MSZMP XI. és XII. Kongresszusán is sor került az oktatás-ügy helyzetének értékelésére, a feladatok pontosítására. A Központi Bizottság legutóbb 1982 tavaszán foglalkozott a közoktatás helyzetével és fejlesztésének hosszútávú feladataival.

A szegedi általános iskolák 1970-1982 közötti jellemzői vizsgálatánál elsősorban az általános iskolai korba lépő tanulók létszámának dinamikus növekedése ragadja meg figyelmünket. Az iskolaköteles korcsoportokban jelentkező ugrásszerű létszámemelkedés új igényeket támasztott Szegeden is. A város a megnövekedett tanulói létszám iskolai elhelyezése érdekében új általános iskolák felépítését szorgalmazta, elsősorban az új lakótelepeken. Ezzel párhuzamosan a meglévő oktatási intézményekben is alakítottak ki új osztálytermeket /természetesen ez utóbbi megoldás növelte az iskolai zsúfoltságot, az új tantermek kialakítása nagyrészt a korábban közösségi célokat szolgáló helyiségek felszámolásával történt/.

Adatainkból /lásd 1.sz. melléklet/ jól megállapítható, hogy 1970 és 1982 között évente átlagosan 7-800 fővel növekedett az iskolaköteles életkorba lépő gyermekek száma. A tanulói létszám emelkedésével nagyrészt arányosan nő a tanerők létszámának a bővülése is, bár ez szintén kiolvasható az adatokból - az iskolák, illetve a

rendelkezésre és felhasználásra meglévő osztálytermek száma behatárolja az iskolákban optimálisan alkalmazható pedagógusok számát is.

Külön figyelmet igényel az 1970-1973 közötti időszak. Az adatokból is kiderül, hogy ebben az időszakban az iskolák száma jelentősen - tizenket-tővel - növekedett, ugyanakkor viszont az osztálytermek száma csak kilencveneggyel emelkedett. A jelenség azzal függ össze, hogy ebben az időszakban a város közigazgatási területe megváltozott. Öt peremkerületi községet Szegedhez csatoltak, s a csatolt községek iskoláinak egyrésze egy-két tantermes egy-két tanerős általános iskola volt.

A város általános iskoláiban a legutóbbi egy-két évben nagy erőfeszítések történnek azért, hogy a magas létszámú tanulói korcsoportok számára megfelelő feltételeket tudjanak biztosítani. Erre annál is inkább szükség is van, mivel vannak olyan iskolák, amelyek csak részben felelnek meg rendeltetésüknek. /pl: a Móra Ferenc Általános Iskola 1897-ben, a Hámán Kató Általános Iskola 1895-ben épült, s jelentős a századforduló táján épített iskolák száma is/.

Az újonnan létesített iskolák - zsufoltságuk ellenére - korszerűek, el vannak látva tornateremmel, napközistermekkel, műhelytermekkel és egyéb nevelési célokat szolgáló közösségi helyiségekkel is.

B/ A középiskolai képzés néhány jellemző jegye az 1945-1983 közötti időszakban.

A szegedi középfoku oktatási intézményekre jellemző, hogy fejlődésük több vonatkozásban is lassabb, mint az általános iskoláké. A középiskolai

munka egészét átfogó reformra csak az általános iskola kiépülése után, 1949-ben került sor. 1945-1949 között a középfoku oktatásban csak átmeneti intézkedések történtek. A gimnázium 1938-as óratervét a 37.000/1945. Vallás és Közoktatási Miniszter sz. rendelet módosította. /33/

A módosítás alapján megszűnt a német nyelv vezető szerepe, s választani lehetett az angol, francia, orosz és a német nyelv között, illetve élő idegen nyelv helyett választani lehetett még a görög nyelvet és irodalmat. A gimnáziumi óratervekben szinte minden évben sor került kisebb-nagyobb módosításokra.

Ennek az iskolatípusnak a történetében is jelentős állomás az államosítás, melynek értelmében 1948-ban 113 gimnáziumot vett át az állam /1948-ban 12 ipari, 50 kereskedelmi és 11 mezőgazdasági középiskola államosítására is sor került/.

1949-ben olyan elvi döntés született, hogy minden középiskolát gimnáziummá kell átalakítani közös tantermi törzssanyaggal, melyet vagy az általános műveltséget bővítő /klasszikus, modern nyelvi, természettudományos/ vagy szakképzést adó /ipari, mezőgazdasági, közgazdasági, pedagógiai/ tananyag egészíti ki. Ennek az elvi döntésnek a gyakorlati megvalósítására nem került sor, mert a Magyar Dolgozók Pártja 1950-ben úgy foglalt állást, hogy a középfoku szakoktatásban nagyfoku differenciálást kell végrehajtani, s az elméleti tárgyak tanítását intenzív gyakorlati képzéssel kell összekapcsolni.

A párt 1950-es márciusi határozata után az új tanév elejéig elkészült az általános gimnázium tanterve és óraterve, s ugyanebben az évben /decemberben/ új gimnáziumi rendtartást vezettek be. Az új tanterv már szocialista jellegű feladatokat tartalmaz nevelési célként az általános gimnázium számára: "tanulóifjúságunkat Népköztársaságunk öntudatos, fegyelmezett állampolgárává, a dolgozó nép hűséges fiává, a szocializmus építőjévé nevelje a közösség, a nép, a haza önzetlen szolgálatának, a munka szeretetének és megbecsülésének, a nemzeti függetlenség, a dolgozók nemzetközi harca érdekében való önfeláldozásnak és bátorságnak szellemében." /34/

Szintén még 1950-ben került sor a szakoktatás átfogó reformjára is. Az ipari technikumot az 1950. évi 40. sz. törvényerejű rendelet hívta életre. Az ipari technikumok számára a következő célt jelölték meg,:

".... fejlődő iparunk részére a szocialista nevelés elveinek megfelelően jól képzett, általános műveltséggel és önálló kezdeményező erővel rendelkező technikusokat neveljen és a felsőbb műszaki tanulmányokra előkészítsen." /35/

A középfoku mezőgazdasági szakoktatás szocialista reformját a 246/1950. M.T. számú rendelet tartalmazza, mely a 3 évfolyamu mezőgazdasági technikumok szervezéséről intézkedett. /Az oktatási idő átmeneti csökkentését a mezőgazdaság növekvő szakemberszükséglete indokolta/. Az 1950-ben létrehozott technikumok elsősorban középkádereket képeztek, de előkészítettek az iskola profiljának megfelelő felsőfoku tanulmányokra is.

x

A Horthy korszaktól örökölt rendkívül elmaradt középfoku szakoktatás fejlesztése /lásd a szegedi középfoku oktatási intézmények adatait/ gyorsan haladt, egy-két év alatt Szegeden is elérte, illetve meghaladta a kétezres számot. A felszabadulás után a szocialista építés elengedhetetlen követelménye volt a középiskolák és a felsőoktatási intézmények tanulói számának a növelése, a tanulók szociális összetételének a megváltoztatása.

A szegedi általános iskolák V. osztálya megszervezésénél jól láthattuk, hogy a felszabadulás utáni első években lényegében azok a családok iratták a gimnáziumokban, illetve polgári iskolákban megszervezett V. osztályba gyermekeiket, akik - döntő többségükben értelmiségi családok lévén - tovább tanulással számoltak. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének az ötéves tervről 1949-ben, a munkás és parasztszármazású tanulók továbbtanulásának biztosításáról hozott határozatot. Ennek eredményeként a munkás-paraszt származású tanulók továbbtanulását széles körű politikai felvilágosító munka, s jelentős állami támogatás segítette elő.

A szociális összetétel megváltozásával, a műveltségi anyag korszerűsítésével együtt fontos feladat volt a marxizmus-leninizmus eszméinek érvényesítése az oktatásban és a nevelésben. Az 1949/50-től készült általános és középiskolai tantervek és tankönyvek fokozatosan tükrözték a dialektikus és történelmi materialista szemléletet. 1950 után vált tömegessé a pedagógusok marxista-leninista szellemű át- és továbbképzése.

Az ötvenes évek második felében erősödtek fel azok a hangok, amelyek a marxizmus klasszikusaira, valamint a szovjet iskola kísérleteire hivatkozva szorgalmazták az iskola és a termelő munka közelebb hozását, más néven a "politechnikai képzés" bevezetését. Szegeden is 1958-tól az általános iskola felső osztályai-ban fokozatosan heti 2 órás gyakorlati foglalkozásokat vezettek be /fa- és fémmegmunkálás, mezőgazdasági, elektrotechnikai, háztartási gyakorlatok/. Ugyanebben az évben - kísérletképpen - már az általános gimnáziumok egy része is bevezeti a gyakorlati foglalkozásokat.

Az 1961. évi törvény a két hagyományos gimnáziumi oktatási cél /általános műveltség nyújtása és felsőfoku tanulmányokra való felkészítés/ mellé harmadikként azt tüzi ki, hogy a gimnázium nyújtson tanulói számára szakmai előképzést. A hármas cél megvalósítása érdekében a gimnáziumok nagy többsége áttért az 5+1-es képzési formára. Hazánkban - azon belül Szegeden is - viszonylag rövid idő alatt bebizonyosodott, hogy az elmélet és a gyakorlat összekapcsolása, a természettudományok alkalmazása az üzemi technikában és technológiában olyan összetett folyamat, amelyre való felkészítés az általános képzés keretében heti egy napon nem oldható meg. E felmérésekkel függ össze, hogy a hatvanas évek közepétől kezdve erőteljesen csökkent az 5+1-es képzésben résztvevő középiskolás tanulók száma. Legutoljára az 1972/73-as tanévből van adat; akkor mindössze 5.390 fő vett részt ebben a képzési formában. /36/

Az 1961. évi törvény alapján a középiskola addigi két típusa /gimnázium és a technikum/ mellett létrejött a szakközépiskola. A szakközépiskolai jellegű képzés bevezetése - s egyidejűleg a technikumok megszüntetése - sok vitára adott és ad még ma is okot. A viták ellenére annyi bizonyos, hogy a szaktárcák irányítása alá tartozó technikumok többsége jó személyi és tárgyi ellátottsággal rendelkezett, általában közvetlenebbül érzékelték a szaki-par káderigényeit. A szakközépiskolai képzés bevezetése nem történt meg oly gyorsan, mint a gimnáziumi gyakorlati oktatásé. Ezzel függ össze, hogy Szegeden /lásd táblázat/ még az 1970-71-es tanévben is voltak technikumi osztályok.

A szegedi középiskolák adataiból kitűnik, hogy az ötvenes évek végéig Szegeden is középfoku képzés keretében, tanítóképzőkben folyt az általános iskola alsó tagozatán dolgozó pedagógusok képzése. A középfoku képzést az 1958. 20. sz. törvényerejű rendelet szüntette meg, amely egyben létrehozta a felsőfoku tanítóképzőt, de - sajnos - nem Szegedi oktatási székhellyel.

A szegedi középiskolák adataiból is kiolvasható, hogy a hatvanas évek első harmadáig a középfoku képzésen belül elsősorban az általános gimnáziumokba járó tanulóknak a száma volt magas, a hatvanas évek második felében azonban növekedni kezd a szakközépiskolában tanulók aránya, s napjainkban a szakközépiskolások száma mintegy kétszerese a gimnáziumi tanulókéinak.

A középiskolások létszámának és az egyes intézménytípusok közötti megoszlásának változásai ugyanakkor egyéb sajátos problémákra, tendenciákra is magyarázatot adnak. Mindenképpen feltűnő, hogy

a szegedi középfoku képzésben a gimnáziumi tanulólétszám a vizsgált időszak egészében viszonylag magas százalékos arányban van képviselve. A gimnáziumi tanulók magas aránya szerintünk összefüggésben állhat ezeknek az oktatási intézményeknek a színvonalas munkájával, az itt érettségizett tanulók sikeres felvételi szereplésével, valamint e gimnáziumok kiváló pedagógus ellátottságával. A középfoku képzésen belül szegedi viszonylatban még az is indokolhatta a gimnázium jelentősebb arányát, hogy Szegeden olyan felsőoktatási intézmények működtek, illetve működnek, amelyekben a gimnáziumot jó eredménnyel befejező tanulók számára helyi szinten is adva voltak a továbbtanulási feltételek. Természetesen az ötvenes évek időszakában - sőt még azt követően is - nagyszámban volt szükséges a tanácsi és egyéb intézményeknek olyan érettségizett fiatalokra, akik egy-egy szakterületen megszerzett gyakorlat után képessé váltak felelősségteljes funkciók ellátására.

A gimnáziumi képzés tanulói létszámainak változása megítélésünk szerint összességében és fő tendenciában összhangban állt a tényleges társadalmi igényekkel, hivatalos elvárásokkal, helyi lehetőségekkel és szükségletekkel. Ugyanakkor azonban a szegedi gimnáziumok munkájában is tapasztalhatóak voltak - tapasztalhatóak még napjainkban is - olyan problémák, amelyek a gimnáziumi képzésre országos szinten is jellemzőek: a szegedi gimnáziumok tanulói között is a lányok aránya lényegesen meghaladja a fiukét; az utóbbi években csökkent a gimnáziumokba felvett munkás és paraszt származású gyerekeknek a száma; egyes osztályokban erőteljesen lazult a tanulmányi fegyelem, ezzel

párhuzamosan a tanulmányi eredmény - ami a korábbi tanulási lehetőségeket kedvezőtlenül befolyásolta.

A technikumok szakközépiskolává történő átalakítása - mint ahogyan arra már utaltunk - többek szerint nem teljesen megalapozott oktatásügyi döntés volt. Megítélésünk szerint csak részben helytállóak azok a hivatkozások, hogy a technikumok képzés jobban felkészített a gyakorlati feladatok ellátására. Ez a megállapítás a felszabadulást követő első két évtizedben vitathatatlanul igaz, de ebben az időben még üzemeinkben és gyárainkban viszonylag alacsony az érettségizett szakembereknek a köre, azaz ekkor a technikumok végzettség birtokában be lehetett - és a szakképzett, jól kvalifikált káderek hiánya miatt -, be is kellett technikumok végzettségükkel tölni a közép- és felsőbb szintű állások egy részét.

A fenti időszakban tapasztalataink szerint a technikumok tárgyi ellátottsága, gépi felszereltsége többségében elérte vagy meghaladta az üzemek, vállalatok felszereltségi szintjét./Természetesen ebben az időben a felszereltség, gépi ellátottság országosan alacsony szintű volt, nem indult még meg a modernebb technika és technológia átvétele és bevezetése./ A hasonló felszereltségből és ellátottságból adódóan a technikumokban fel tudott készíteni a hagyományos üzemi feladatok ellátására.

A technikumok tanulók sikeres felvételi szereplése sem lehet egyértelmű mércéje a technikumok

kum megítélésének. A technikumok működése időszakában a végzett tanulóknak csak-kisebb hányada - általában a valóban legtehetségesebbek - akartak továbbtanulni, s így körükben érthetően eléggé magas volt a felsőoktatási intézményekbe bekerülő tanulóknak a száma.

A tanulói létszám emelkedése a vizsgált időszakban /1952-1982 között/ közel százszázalékos. Ez az adat azonban nem kizárólagosan szegedi lakhelyű tanulókra vonatkozik, hiszen a középfoku oktatási intézmények tanulóinak egyrésze más megyékből, városokból és a környező községekből került ki.

Az adatok néhány figyelmeztető tényt is tartalmaznak:

- a középfoku oktatási intézmények száma 1952-től napjainkig alig néhányval nőtt, a növekvő létszámú tanulók oktatása nagyrészt úgy oldódott meg, hogy korábban nem oktatási célra használt helyiségekből rendeztek be osztálytermeket, illetve a tanerők létszámát a duplájára emelték,
- az adatokból /lásd általános iskolai tanulói létszám robbanásszerű emelkedése/ nyilvánvaló, hogy a közeli években fokozódó társadalmi igény lesz a középfoku s azon belül a gimnáziumi és szakközépiskolai tanulók létszámának az emelése. Az adatokból a szegedi iskolák helyiség-ellátottsága ismeretéből már most megfogalmazható, hogy a középiskolákon belül - helyiségellátottságban - nincsenek olyan tartalékok, amelyek az iskolai létszám növelését lehetővé tennék,

- mind az általános, mind a középiskolák esetében a demográfiai hullámhegyet késve követte /követi/ az új oktatási lehetőségek, tantermek biztosítása. Megítélésünk szerint a szükségstantermek kialakítása és működtetése, a közösségi célú szobák oktatási helyiségekké történő átépítése bizonyos pillanatnyi oktatási gondokat megold ugyan, de - feltehetően - kedvezőtlenül befolyásolhatja a közösségi jellegű rendezvények, összejövetelek megtartását.
- az 1970/73-as tanév óta Szegeden közel azonos nagyságrendű minden évben a gimnáziumokba és szakközépiskolákba felvett tanulóknak a száma. A gimnáziumi és szakközépiskolai tanulók összlétszáma növekedésének az elmaradása bizonyosan kapcsolatban áll a demográfiai hullámvölgygel, de feltehetően ebben szerepet játszanak a szakmunkásképzés iránti megnövekedett érdeklődés is. Kivánatos lenne, hogy a szegedi szakmunkásképző iskolák fejlesztésének folytatásaként a szakközépiskolai és gimnáziumi oktatás objektív feltételeinek a javítására is sor kerüljön.
- A gimnáziumi és szakközépiskolai oktatás fokozottabb segítése azért is indokolt, mert hosszabbtávú oktatáspolitikai célkitűzéseink /a középfoku oktatási intézményeken belül az érettségis is adó képzés lehetőségeinek a bővítése/ csak akkor valósulhatnak meg, ha már a jelenlegi lehetőségeink között megkezdjük a felkészülést a jövőbeni feladatok megoldására.

C/ A felsőfoku képzés néhány jellemzője

Jelenleg Szegeden két olyan felsőfoku oktatási intézmény működik, amely már évek óta nagyobb létszámban képez hallgatókat. A mellékletben közölt statisztikai adatok is mutatják, hogy mindkét intézmény /a József Attila Tudományegyetem, illetve a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola/ az ötvenes évek közepétől napjainkig lényegesen bővült hallgatói létszámában, s ugyanakkor gazdagodott a képzés nappali formája is.

Meglehetősen nehéz annak a helyzete, aki e két intézményről kíván írni. Sajnos nagyrészt csak az egyetemi és főiskolai évkönyvek adataiból összeilleszthetően rekonstruálható az elmúlt időszak, hiszen mindkét intézmény vonatkozásában várat magára még az intézmény történetét, az oktató- nevelő munka fejlődését, az ifjúsági mozgalom tevékenységét bemutató műveknek a megjelenése.

A szegedi egyetem létrehozásának a gondolata mintegy másfél évszázada merült fel először. Ez a törekvés hosszú időn keresztül megvalósíthatatlan ábránd maradt, bár a város komoly anyagi áldozatokat is vállalt volna azért, hogy az ország harmadik egyeteme itt jöjjön létre.

Az egyetem alapítására szolgáló erőfeszítések csak az első világháború után vezettek eredményre, amikor a Kolozsvári Egyetem Budapestre került tanári karának jelentős ré-

sze önálló intézmény felállítását szorgalmazva elérte azt, hogy új egyetemet létesített a kulturtárca, s annak székhelyül Szegedet tette meg.

Szegeden az egyetemi oktatás az 1921/22 tanév kezdetétől fogva négy kar /állam- és jogtudományi, orvostudományi, bölcsészettudományi és természettudományi/ keretében indult meg. Az egyetem státusza ekkor formailag még ideiglenes volt, de sokak számára már ekkor világossá vált, hogy a város és az egyetem kapcsolatát véglegesnek kell tekinteni.

A város jelentős anyagi áldozatokat hozott az egyetemi élet zavartalanságának biztosításához. A város az egyetem elhelyezési gondjainak megoldása érdekében az egyetem rendelkezésére bocsátotta az ítélőtábla Dugonics téri palotáját, az állami főgimnáziumot és a felső fémipari iskolát, valamint több kórházi épületet a klinikák részére.

A második világháború nagy károkat okozott az egyetemnek mind anyagi, mind személyi vonatkozásban /pl.: a gyermekgyógyászati klinika az 1944. júniusi bombatámadások során részben elpusztult, az egyetem zsidó származású professzorait csak bonyolult mentőakció eredményeként sikerült a nyugati határszélről visszahozni, közvetlenül a Németországba való deportálás előtt./

A felszabadulás után - a szovjet katonai parancsnokság sokoldalu segítségével - már 1944. november 3-án megkezdődhetett az egyetemi oktatás.

A felszabadulás óta eltelt időben nagy mértékű fejlődés következett be az egyetemen.

Az egyetemi épületek száma és területe is gyarapodott. A Béke-épületet 1952-ben vette birtokba az egyetem, ugyanebben az évben a Bólyai Intézet a volt piarista gimnázium épületében nyert elhelyezést. Az Állami- és Jogtudományi Kar 1951-ben a megszüntetett ítélőtábla Lenin köruti épületében nyert elhelyezést, majd erre az épületre az 1963/64. tanévben új emeletet húztak, ami jelentősen javította az oktatási feltételeket.

1964-66-ban Ujszegeden felépült a Móra Ferenc Kollégium, a hetvenes évek elején pedig a Hermann Ottó Kollégium.

A fejlődés anyagi mutatóiról is számottevőbb volt azonban az az átalakulás, amely az egyetemi hallgatók összetételében bekövetkezett. Az egyetem összes karain a nők tanulásának lehetőségét az 1946. évi XXII. törvény teremtette meg.

A népi tehetségek felkarolása érdekében minden kar akciókat szervezett, s részben ezeknek is köszönhető, hogy a munkás- és paraszt származású hallgatók aránya a felszabadulás előtti 4-5 %-ról 1952-ben 50 %-ra emelkedett.

A tanulmányi rendet a felszabadulást követően előbb részleges intézkedésekkel, majd 1950-55-ben átfogó reform keretében módosították. /Ennek keretében történt meg az azóta már

tovább differenciálódott marxizmus-leninizmus tanszék felállítása is/.

Az egyetem 1963-ban vett fel egykori hallgatójának, József Attilának a nevét.

Ha az egyetemi oktatásra vonatkozó statisztikai adatokat áttekintjük /lásd melléklet/, akkor a hallgatói létszám dinamikus növekedése ragadja meg elsősorban a figyelmünket. A hallgatói létszám emelkedése az utóbbi 30 évben elég kiegyenlített volt, bár bizonyos visszaesésekre fény derül az adatokból.

Mind az egyetemi, mind pedig a tanárképző főiskolai képzésnél megfigyelhető, hogy a hallgatói létszám jelentős bővülése csak az ötvenes évek végén következett be. Előbb - a közoktatási igényeknek megfelelően - az egyetemi képzés arányai növekedtek, majd - a hatvanas évek első harmadától - a főiskolai oktatásban résztvevők száma növekszik ugrásszerűen. Megítélésünk szerint az egyetemi hallgatók arányának emelkedése egyrészt a középiskolába lépő tanulók megnövekedett számával függött össze, másrészt pedig azzal - és ezt lényegében az 1961. évi törvény meg is fogalmazta -, hogy belátható időn belül társadalmilag indokoltnak és megvalósíthatónak vélték a középfoku oktatás általánossá tételét. A hallgatói létszám emelkedése ugyanakkor erőteljesen összefügg azzal is, hogy ezekben az években válik ismert és elfogadott formává a levelező képzés.

A levelező képzés lehetőségének a megteremtése kétségtelenül jogos egyéni és társadalmi igé-

nyeket és szükségleteket elégített és elégít ki, de a nappali és levelező képzésben résztvevő hallgatói arányokat összehasonlítva időnként kételyeink támadnak aziránt, hogy bizonyos képzési területeken valóban indokolt-e a levelező képzés magas arányainak fenntartása /pl.: jogász képzés/.

A szegedi felsőfoku pedagógusképző intézményekről elmondottakat összegezve megállapíthatjuk, hogy a társadalmi elvárások szellemében végezték és végzik munkájukat. A változó társadalmi igények közepette rugalmasan alakították ki azokat az oktatási formákat, amelyeknek a keretében nem csupán a 18-24 éves, hanem az idősebb, gyakran már főiskolai vagy esetleg középfoku végzettséggel rendelkezők is szervezett formában és rendszeresen sajátíthatták el a legújabb ismereteket.

A szegedi felsőfoku oktatási intézmények közvetlen módon is hatnak a város szellemi életére, művelődésügyének alakulására. Az egyetemeken meglévő szellemi kapacitás számtalan csatornán, együttműködési, képzési és továbbképzési formán át befolyásolja a városban pedagógusként dolgozók gondolkodását, mindennapi tevékenységét. A Szegeden működő két tanárképző intézményben végzett hallgatók közül minden évben sokan szeretnének e városban elhelyezkedni, azaz a szegedi általános és középiskolák számára adva van annak a lehetősége, hogy a szakmailag legkiválóbb, az oktatói és nevelő munka követelményeinek leginkább megfelelő hallgatók közül válasszák ki pedagógus-utánpótlásukat.

D./ A fejlődés fő tényezői 1957 - 1982 között.

A felszabadulást követő időszakban a pedagógusok helyzetét, munkáját alapvetően meghatározták a szocialista építőmunka eredményei, megoldandó feladatai és problémái. A párt vezető szerveinek a döntései valamilyen módon mindenkor érintették az oktatásügyet, s azon belül a pedagógusok tevékenységét is. A párt értelmiségi politikájában folyamatosan megfigyelhető a pedagógusokkal való rendszeres foglalkozás. Pártunk VIII. kongresszusa hangsúlyozta, hogy az új ember formálásában a tanítók és a tanárok a legfontosabb társadalmi tényezők, s ezért feladatként jelölte meg a pedagógusi munka társadalmi, erkölcsi és anyagi megbecsülésének a fokozását.

A IX. kongresszus beszámolója megállapította, hogy nevelőink többsége pártunknak, rendszerünknek hűséges harcostársa. Ugyanakkor azonban a kongresszus az ifjúság neveléséről szólva arra is felhívta a figyelmet, hogy a pedagógusok munkája mellett a társadalmi felelősségvállalás fokozása is szükséges.

A Központi Bizottság 1970-es ifjúságpolitikai határozata megalkotásakor a pedagógusok munkáját a hatékonyság szempontjából is elemezte, s az elemzés szerint az iskolai nevelőmunka hiányosságai szorosan összefüggtek a pedagógusok helyzetével /tulterhelés, jövedelmi viszonyok, utánpótlás csökkenése stb./.

Az MSZMP X. kongresszusa a párt és a kormányzat vezető szervei részére feladatul jelölte meg az állami oktatás rendszerének vizsgálatát, valamint azt, hogy a pedagógus munka társadalmi fontosságával jobban össze kell hangolni a pedagógusok anyagi és erkölcsi megbecsülését.

Az MSZMP XI. és XII. kongresszusának határozatai az oktatás és nevelés tartalmának, módszereinek továbbfejlesztésével kapcsolatos feladatokat határozták meg, s felhívták a figyelmet a pedagógus munka differenciáltabb értékelésére, támogatására és segítésére.

Az MSZMP KB 1982. április 7-i állásfoglalása áttekintette és értékelte az állami oktatásról szóló 1972. június 15-i központi bizottsági határozat végrehajtásának tapasztalatait és megfogalmazta a közoktatás további fejlesztésének irányelveit. Az állásfoglalás a kormány feladatává tette, hogy 1983-ban tárgyalja meg azokat az intézkedéseket, amelyekkel növelni lehet a pedagóguspálya társadalmi megbecsülését, anyagi és erkölcsi elismerését.

Az említett dokumentumok megállapításai félreérthetetlenül mutatják, hogy az MSZMP mindenkor következetesen képviselte a szocialista elveknek, normáknak és elvárásoknak az oktatásügy területén történő megvalósítását is. Köztudott, hogy az elmúlt évtizedben két olyan központi intézkedés is született, amelynek eredményeként lényegesen javultak a pedagógusok kereseti viszonyai.

Az 1971-es és 1977-es intézkedések hatására a szegedi pedagógusok fizetése is jelentősen emelkedett. Az átlagbérek emelkedését jól mutatja

a szegedi óvodai és általános iskolai oktatási alkalmazottak 1975-1978 közötti átlagbéréről készített táblázatunk is.

Megnevezés	1975	1976	1977	1978
Ált.isk.okt-i alkalmazottak	2847	3011	3307	3951
Ált.isk.napközi otthonok alkalmaz.	2323	2585	2826	3310
Óvodai alkalmazottak	1928	2214	2516	2718

Táblázatunk jól tükrözi azt, hogy a fenti időszakban az alsófoku oktatásban alkalmazottak átlagbére összességében kiegyensúlyozottan emelkedett, bizonyos fokig csökkentek az aránytalanságok, elsősorban az általános iskolák napköziotthonaiban dolgozókat, illetve az általános iskolai oktatási alkalmazottakat illetően.

A kereseti viszonyok reális értékelése érdekében azonban arra is fel kell hívunk a figyelmet, hogy 1978-as adatok szerint megyénkben a szocialista iparban foglalkoztatottak /szak-, betanított és segéd munkások/ átlagbére az alsófoku oktatásban dolgozók átlagbérének megfelelő színvonalon mozgott.

A fent vizsgált időszakra is jellemző volt tehát, hogy bizonyos értelmiségi pályák /azok között is vezető helyen az intézményes oktatással-neveléssel kapcsolatos pályák/ a jelentős központi béremelések ellenére is legfeljebb csak érték a más ágazatokban dolgozók keresetének a szintjét, de igazán vonzóakká nem válhattak, mert a magasabb képzettség megszerzésére fordított erőfe-

szítések csak jelentős késéssel és az átlagosnak megfelelő társadalmi elismerési formák keretei között ismerték el. A kereseti viszonyok életkor, nemek és iskolatípusonkénti bontását, a felmérés időszakára jellemző sajátosságait dolgozatunk második részében sokoldalúan elemezzük. Egy megjegyzést azonban már most meg kell fogalmaznunk: az azonos csoportokba sorolt kategóriákon belül is vannak olyan egyenlőtlenségi dimenziók, amelyek csak összetettebb statisztikai és szociológiai módszerek alkalmazásával lettek volna feltárhatóak. A hajadon és házasságos, gyermekes nők esetében bizonyosan jelentős kereseti és életmódbeli eltéréseket figyelhettünk volna meg, amelyek - ha megragadhatóakká váltak volna - árnyaltabb megközelítést eredményeztek volna az adott foglalkozási csoportok megítélésének.

Az utóbbi két évtizedben egyre erőteljesebben érvényesült Szegeden is az az országos tendencia, hogy az értelmiség szinte mindegyik csoportjában /pedagógusoknál, jogászoknál, orvosoknál/ a nők aránya egyre magasabb lesz. Ez a folyamat napjainkban a pedagógus pályán már olyan realitás, amellyel feltétlenül számolnunk kell. A társadalmi- közéleti aktivitást, az oktatómunkán kívüli iskolai és iskolán kívüli feladatok ellátását kétségtelenül befolyásolja, hogy a férjezett, családdal rendelkező pedagógusnők egy része - egyéb elfoglaltságai miatt - kevésbé tud résztvenni a szabadidős nevelési programokon. A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Csongrád megyei bizottságának egyik jelentésén élesen rávilágít erre a problémára:

" Az uttörővezetők, csapat- és rajvezetők nagyrésze nő, és - egyrésztük - a legnagyobb igye-

kezettel sem tud az oktató - nevelő munka mellett a szabadidő hasznos eltöltése kellő irányításának, a tanulmányi kirándulások, uttörőtáborok megfelelő szervezésének, családi életük minden követelményének megfelelni. Nagymértékben ebből a helyzetből ered, hogy a helyi és országos jellegű kirándulások, az uttörőtáborok és táborozások száma évről-évre csökken."

Az utóbbi években kedvezően, az 1982 áprilisi Központi Bizottsági állásfoglalásban jelzett távlati feladatok sikeres megoldása, elősegítése irányában alakult a szegedi általános iskolákban dolgozó pedagógusok végzettség szerinti összetétele:

Végzettség	1976/77	1977/78	1978/79	1979/80
Tanári/szaktanítói	593	606	650	677
Tanítói/közép,ffok/	336	345	360	379
Képesítés nélkül	2	3	4	8
ÖSSZESEN:	931	954	1014	1064

Szeged általános iskoláiban jelentős az egyetemet végzett pedagógusoknak az aránya, számuk - a megye más városai és járásai általános iskolai tanárainak összetételéhez viszonyítva - csak itt mutat emelkedést. Fenti adataink alapján úgy tűnik, hogy a szegedi alsó- és középfokú oktatási intézményekben nem jelenthet különösebb nehézséget az 1982-es Központi Bizottsági állásfoglalás azon elvárásának teljesítése, hogy az általános iskola, oktató-nevelő munkája személyi feltételeit a korábbi időszaknál magasabb

szinten kell a jövőben kielégíteni. Az általános iskolákban dolgozó egyetemi végzettségű tanárok magas száma ugyanakkor azt is lehetővé teszi, hogy - esetleg egyes általános iskolák középfoku intézménnyé történő átalakításával, illetve annak feltételei fokozatos megteremtésével - felkészüljenek a megnövekedett létszámú korosztályok középiskolai oktatása feltételeinek biztosítására.

Az alsófoku oktatásban dolgozó szegedi pedagógusok végzettségbeli kedvező arányainak ellenére azt is meg kell állapítanunk, hogy a továbbtanulás területén bizonyos hátrányai is vannak a szegedi pedagógusképző felsőoktatási intézmények nagy szakember kínálatának. Ez a hátrány elsősorban a továbbtanulási- szakosodási statisztikák alapján ragadható meg.

Tanérők továbbtanulása, szakosodása:

Megnevezés		1975	1976	1977	1978	1979
Tanítók, szaktanítók közül	Tanárképző fői.	8	10	2	2	1
	Egyetemen	1	1	1	-	3
Ped-ai képesítés nélküliek közül	T.képző fői-ban	2	1	1	-	-
	Tanítók főisk-ban	-	-	-	2	8
	Egyetemen	-	-	-	-	-
ÖSSZESEN:		11	12	4	4	12

Az adatokból kitűnik, hogy a vizsgált időszakban meglehetősen alacsony volt a továbbtanulásban

résztvevőknek a száma. A képesítés nélkül alkalmazottak mellett elenyészően kisszámu /a kiragadott évek átlagát tekintve maximum 2-4 fő/ azoknak a pedagógusoknak a száma, akik a mindennapi munka mellett vállalkoztak továbbtanulásra, szakosodásra.

Véleményünk szerint az alacsony továbbtanulási- szakosodási adatokat több okkal is magyarázhatjuk. Egyrészt ismert, hogy a szegedi iskolák tanítói- tanári ellátottsága jó, a szegedi pedagógusképző intézmények "kinálata" magasabb, mint a város iskoláinak szükséglete. Ebből a helyzetből is adódik, hogy az iskolák igazgatói részére egyszerűbb, kevesebb problémát jelent egy végzős, illetve végzett főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkező pedagógusnak a fogadása, mint saját iskolájának tehetséges, a mindennapi iskolai munkában nélkülözhetetlenné vált pedagógusát továbbtanulásra inspirálni, s azt követően vállalni a továbbtanulás iskolai kihatásait /tanulmányi szabadság, helyettesítést stb./

Ugyanennek a ténynek természetes módon van egy másik oldala is: az iskolai munka kialakult, bevált gyakorlata, a megszokott és megkedvelt diák korosztály /pl. alsó tagozatosok/ után, a felső tagozatos és középiskolai osztályok jó szakos ellátottságának sz ismeretében kevés a továbbtanulásra csábító tényezőknek a száma. A továbbtanulási tendenciák alakulásában ugyanakkor bizonyára szerepet játszik a tantestületek elnőiesedése is. A pályakezdő pedagógusnők első éveit leköti a beilleszkedés, az iskolai élet,

a feladatok megismerése. Ezt követően vagy ezzel párhuzamosan egyre több időt, energiát von el a családalapítás, a családdal való foglalkozás. A felsoroltak mellé kívánkozik még az is, hogy ideális esetben a továbbtanulás a legtehetségesebb, legszorgalmasabb, az oktatás és nevelés kérdései iránt legfogékonyabb, az iskolai gyakorlatban legjobban "bevált" pedagógusok számára biztosítaná a továbbfejlődés lehetőségét.

A lehetőségek kihasználását azonban nehezíti, hogy a továbbtanulásra alkalmas pedagógusok jelentős része egyéb lekötöttsége, iskolán belüli és iskolán kívüli közéleti tevékenysége, esetleg anyagi problémái miatt /családalapítás, lakásszerzés miatt vállalt magasabb óraszám/ nem tudja vállalni a továbbtanulást, szakosodást.

A továbbtanulást és szakosodást vállalók alacsony száma ellenére /elsősorban a szegedi felsőoktatási intézmények által kibocsátott, a megyében, illetve Szegeden elhelyezkedni kívánó tanárszakosok magas számából következően/ az utóbbi években egyre kedvezőbben alakult a megye és Szeged általános iskoláiban a felső tagozati órák szakos ellátottsága. A felső tagozati órák szakos ellátottsága a megyében 1972-ben 76,8 % volt, 1977-ben 86,4 %, 1978-ban pedig 88,5 %. Különösen kiemelkedik szakos ellátottságával Szeged, ahol már az 1978/79-es tanévben a szaktárgyi órák 96,7 %-át szaktanár látta el.

Az általános és középiskolákban dolgozó szegedi pedagógusok munkahelyi körülményei eltérőek. Az alsó- és középfoku intézményekre egyformán jellemző a zsúfoltság, főleg a lakótelepi ál-

általános iskolákra. A munkahelyi körülmények a 70-es évek elején - a tanköteles korosztályok létszámának csökkenéséből is adódóan - átmenetileg javultak. Jelenleg azonban a magasabb létszámú korosztályoknak az oktatás folyamatába történő belépésével párhuzamosan - az általános iskolai hálózat bővülése ellenére - tartósan számolnunk kell azzal, hogy a munkahelyi feltételek lényegesen nem fognak javulni iskoláinkban.

A pedagógusok életmódja, társadalmi - közéleti tevékenysége, munkahelyi feladatvállalásai alakulásában domináló szerepe van a vázlatosan ismertetett tényezőknek /fizetés, lakáshelyzet, végzettség, munkahelyi elfoglaltság - kööttség, családi állapot./ Az életmódban, aktivitásban, feladatvállalásban megnyilvánuló eltérések ellenére valamennyi pedagógusra jellemző, hogy napirendjük, szokásaik, elfoglaltságaik jellege szorosan kötődik az iskolai élet rendjéhez.

A dolgozat következő fejezetében azokat a sajátos eltéréseket szeretnénk feltárni, amelyekkel a különböző szegedi oktatási intézményekben dolgozó pedagógusok tevékenységét, helyzetét, a növekvő társadalmi elvárásoknak való megfelelés igényét napjainkban jellemezni lehet.

IV. A művelődési igények és tevékenység elemzése

Előljáróban meg kell jegyezni, hogy adataink a korábban már említett megbízhatóság ellenére - nem tekinthetők megyei, illetve országos szinten is általánosíthatónak.

Elsősorban a sajátos helyi viszonyok befolyásolják ezt:

- egyetemek és főiskolák vannak Szegeden,
- a város művelődési, kulturális, egészségügyi, közigazgatási, ipari, gazdasági központ,
- nagyobb a "kinálat" a főiskolai, egyetemi végzettségűekből, mint az óvónőképzőt és tanítóképzőt végzett pályakezdőkből.

Mindezek hatásai kimutathatóak adatainkban is.

A/ A vizsgált minta fő statisztikai jellemzői

a/ A minta életkori összetétele, nemenkénti megoszlása

Szükségesnek tartottuk az életkori összetétel vizsgálatát, mert:

- megbízható adatokat kívántunk szerezni a tantestületek stabilitásáról;
- az egyes iskolafokokozatok /óvoda, általános iskola, középiskola / és iskolatípusok/ szakmunkásképző, szakközépiskola, gimnázium/ jellemzőiről;
- a művelődési igények és tevékenységek elemzésekor szem előtt kívántuk tartani az életkori jegyeket is.

Az életkori összetétel a vizsgált mintában a következőképpen alakult:

Óvoda /1980. december 31. állapot/

Óvónők száma: 418 fő, ebből:

felsőfoku óvónőképző intézetben végzett:	236 fő,	56,0 %
középfoku óvónőképző intézetben végzett:	100 fő,	24,0 %
óvónői szakközépiskolát végzett:	41 fő,	10,0 %
óvónői képesítés nélküli	41 fő,	10,0 %

Munkaviszonyban töltött idő év szerint:

0 - 3 év	58 fő,	14,0 %
3 - 8 év	97 fő,	23,0 %
8 - 15 év	85 fő,	20,0 %
15 - 20 év	37 fő,	9,0 %
20 év felett	141 fő,	34,0 %

Az adatokból kitűnik, hogy az utóbbi 8-10 évben lényegesen emelkedett a fiatal - 30 év alatti - óvónők aránya. Ez a tendencia összefügg az óvodai hálózat bővítésével, amelyet a demográfiai hullám indokolt. Az adatokból jól látható, hogy a létszámnövekedés nagyrészt az utóbbi másfél évtizedben következett be, hiszen a 418 óvónő közül 277 ebben az időszakban került az óvónő pályára. Az óvónői létszám dinamikus bővülése szorosan összefügg az óvodai elhelyezés iránti társadalmi igény növekedésével, a nők munkábaállásával, az óvodai intézményhálózat gyors fejlődésével.

Általános iskola:

Pedagógusok száma: 1.141 fő, ebből Nő: 992 fő, 87,0 %,

/általános iskola, napközis kisegítő/

Az összlétszámból:

egyetemi végzettségű	192 fő,	17,0 %,
főiskolai végzettségű	556 fő,	49,0 %,
szakoktatói "	2 fő,	0,2 %,
felsőfokú tanítói "	162 fő,	14,0 %,
középfokú tanítói "	219 fő,	19,0 %,
képesítés nélküli	10 fő,	0,8 %,

A munkaviszonyban töltött idő év szerint:

0 - 3 év	87 fő,	8,0 %,
3 - 8 év	205 fő,	18,0 %,
8 - 15 év	204 fő,	18,0 %,
15 - 20 év	146 fő,	13,0 %,
20 év felett	499 fő,	43,0 %.

A táblázat egyértelműen mutatja a pedagóguspálya elnyőiesedését, amely az utóbbi évtizedekben következett be. E kérdés megítélésakor feltétlenül figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy hazánkban a diplomás nők magasabb számarányának kialakulásában nagyrészt a pedagóguspályán dolgozó nők számának emelkedése játszott szerepet.

Általános iskola, alsó tagozat

A vizsgált anyag szerint: Az alsó tagozatban csak nő dolgozik és érdekes módon az életkori megoszlás szerint nincs 25 év alatti ami a későbbiek során gondot jelenthet az alsó tagozatos pedagógusok utánpótlásában. Az utánpótlás kérdése - ami szerintünk a folyamatosság biztosítása szempontjából nagyon fontos - azt a problémát is érzékelteti, hogy

Szeged egyetemei és főiskolái mellett nem rendelkezik tanítóképző intézménnyel.

Véleményünk szerint a jelenlegi demográfiai hullám indokoltá tenne ilyen jellegű képzést Szegeden.

Általános iskolában dolgozó pedagógusok 33,4 %-a tanítói végzettségű, s ez az arány demográfiai okokból alacsonynak tűnik. Ha az általános iskolai pedagógusok munkaviszonyban töltött éveit is figyelembe vesszük, akkor feltűnő, hogy az utóbbi 8 évben 37,0 %-kal nőtt ugyan pályakezdők aránya, de közöttük az általános iskolai tényleges szükségletek alatt maradt a tanítói végzettségűek száma. Különösen aggasztónak tűnik az a tény, hogy a tanítói végzettségűek többsége /381 személy közül 219/ középfoku képzés keretében, évekkel ezelőtt szerezte meg diplomáját.

Általános iskola, felső tagozat

A felső tagozatos pedagógusokra is jellemző a nők magas aránya. A vizsgált minta szerint a felső tagozatban a férfiak 18 %-os arányt képviselnek, szemben a nők 82 %-os arányával.

Az életkori megoszlás szerint a vizsgált iskolákban 25 éven aluli nő vagy férfi nem dolgozik, ami véleményünk szerint egyrészt a nőknél a GYES-nek köszönhető, másrészt a tanulmányi idő megnövekedésével /esetleges évvessztéssel/ vagy nem közvetlen az érettségi utáni egyetemi, főiskolai felvétellel, katonai szolgálat teljesítésével stb. függhet össze.

Ezek a tényezők a munkakezdés korhatárát meglehetősen kitolják.

Az életkori megoszlás arányai azt mutatják, hogy a 26-30 év közöttiek 18 %-ot, míg a 31-35 évesek már 46 %-ot, tehát a derékhadat képviselik.

Hasonlóan a 35 év felettek aránya /36 %/, ami azt bizonyítja, hogy a pályakorrekció - pedagóguspálya elhagyása - elsősorban a kezdő tanárookra jellemző, s ez véleményünk szerint az elhelyezkedési nehézségekkel hozható kapcsolatba.

Feltehetően jelentős elszívó hatásuk van a város különböző közművelődési intézményeinek is. Jól érzékelteti e problémát "A szegedi értelmiség szerepe a várospolitikában" c. tanácsi jelentés, mely szerint 1979. júniusában a szegedi tanácsi felügyeletű közművelődési intézményekben dolgozó 522 főből 101 fő /19,3 %/ rendelkezik tanári oklevéllel és ebből 78 fő /15,0 %/ tanárképző főiskolai oklevéllel. Arról nincs adatunk, hogy a város különböző vállalatainál, és intézményeiben hogyan alakult a pedagógiai végzettségük aránya, de más anyagok azt bizonyítják, hogy számuk jelentős.

Szaktanárképző intézetek

Pedagógusok száma:	272 fő,		
ebből:	126 fő nő,	46,0 %,	
Középiskolai tanári végzettségű	87 fő,	32,0 %,	182 fő 67,0 %
tanári, szaktanári végzettségű	62 fő,	23,0 %,	
tanítói végzettségű	2 fő,	0,8 %,	
műszaki oktatói végzettségű	31 fő,	11,4 %,	

Pedagógiai képesítés nélküliek

egyetemi végzettségűek	-		
főiskolai végzettségűek	13 fő,	5,0 %	90 fő 33,0 %
gimnáziumi végzettségűek	4 fő,	1,4 %	
szakközépisk. végzettségűek	64 fő,	23,5 %	
középiskolai végzettség nélküliek	9 fő,	3,3 %	

Munkaviszonyban töltött idő év szerint

0 - 3 év	10 fő,	3,6 %
3 - 8 év	36 fő,	13,2 %
8 - 15 év	72 fő,	26,4 %
15 - 20 év	55 fő,	20,2 %,
20 év felett	99 fő,	36,6 %.

Az adatok azt tanúsítják, hogy a pedagóguspálya elnőiesedése nemcsak az általános iskolákban jellemző, hanem mind inkább tért hódít azokon a területeken is, ahol korábban férfiak voltak többségben. Különösen érvényes ez a szakmunkásképző intézetekre, ahol régebben a különböző szakmákat, de általános ismereteket nyújtó tárgyakat is férfiak oktatták.

A felmérésbe a szakmunkásképző intézetek pedagógusai közül 63 főt /az intézménytípusi összlétszám 23 %-át/, vontuk be.

A 63 oktató közül 46 volt a férfiak /63 %/ és 17 a nők száma /37 %/.

A férfiak között 25 évesnél fiatalabb oktató nem volt.

A 26-30 év között 5 fő /10,9 %/ van.

Az adatok jelzik, hogy a szakmunkásképző intézetek oktatóinak döntő többsége /mintánkban 84,7 %/ 35 év feletti, azaz a viszonylag nagyobb élettapasztalattal rendelkező pedagógus.

Az életkori adatokból arra lehet következtetni, hogy a megkérdezettek az oktatói-pedagógusi hivatás mellett jelentős szakmai gyakorlattal is rendelkeznek, - ami az adott intézményekben feltétlenül pozitívnak ítéltető meg.

A nők vonatkozásában a mintákban, hasonló következtetésekre jutunk. A 63 fő közül 5 fő /7, 9 %/ a 31-35 év közötti, míg 12 /19,0 %/ a 35 év feletti.

Az életkori megoszlással kapcsolatos véleményünket támasztja alá a munkaviszonyban töltött évek száma is, hiszen 15 évnél hosszabb ideje az összes oktató 56,6 %-a áll munkaviszonyban.

Gimnáziumok és szakközépiskolák

Pedagógusok száma:	473 fő,	ebből Nő:	255 fő,	47,5 %,
összesből: egyetemi végzettségű			297 fő,	63,0 %,
főiskolai végzettségű			36 fő,	8,0 %,
szakmai tárgyra képesített pedagógiai végzettségű			60 fő,	13,0 %,
pedagógiai végzettség nélküli			74 fő,	15,0 %,
tanítói végzettségű			6 fő,	1,0 %.

Munkaviszonyban töltött idő év szerint

0 - 3 év	23 fő,	5,0 %
3 - 8 év	51 fő,	11,0 %
8 - 15 év	123 fő,	26,0 %
15-20 év	88 fő,	18,0 %
20 év felett	188 fő,	40,0 %

a/ Gimnáziumok és szakközépiskolák, vizsgált minta

281 fő

	férfiak	nők	összesen
21-25 év	6 fő	6 fő	12 fő 4,0 %
26-30 év	16 fő	12 fő	28 fő 10,0 %
31-35 év	13 fő	31 fő	31 fő 16,0 %
35 év felett	<u>108 fő</u>	<u>89 fő</u>	197 fő 70,0 %
	143 fő	138 fő	

Véleményünk szerint a gimnáziumi és szakközépis -
kolai pedagógusok életkori összetétele, végzettségbe -
li megoszlása és a nemek szerinti aránya jó. A férfi -
ak és nők aránya itt közelíti meg legjobban a társa -
dalmi arányokat, hiszen amíg az általános iskolai pe -
dagógusok 87,0 %-a nő, addig a középiskolában ez az
arány 47,5 %.

Az adatok azt is mutatják, hogy az egyetem /főis -
kola/ elvégzése után a középiskolákban való elhelyez -
kedésre Szegeden több reális esély van, mint a szak -
munkásképző intézményekben, illetve általános iskolák -

ban. A szakmunkásképző intézményekben a mintánk szerint 25 éven aluli oktató nincs. Megközelítőleg ez az arány az általános iskolákban is. Figyelemre méltó ami az életkormegoszlásban kimutatható: a 25 év alattiak aránya 4,0 %, a 26-30 év közöttiek 10,0 % /folyamatosan emelkedő/, és e két kategóriában a férfiak és nők aránya majdnem azonos. A 31-35 év közöttiek aránya 16,0 %. E korosztályban a legmagasabb a nők aránya, hiszen a 44 főből 31 nő, tehát 70,5 %-ot képviselnek. Véleményünk szerint e kategóriából kerül ki a más pályára távozó férfiak zöme /pl.: tanács, párt, államigazgatás, tömegszervezeti funkciók, vagy más egyéb területre: egyetemi, főiskolai utánpótlás stb./

A 35 év felettiak életkor szerinti megoszlása viszonylagos kiegyenlítődést mutat, mert ebben a korosztályban a férfiak száma 108, a nőké pedig 89. A férfiak nagyobb aránya elsősorban azzal magyarázható, hogy másfél-két évtizeddel ezelőtt egyetemi diplomát szerzettek között is a férfiak voltak többségben.

b/ A végzettség szerinti összetétel

Óvoda: Mintánkban valamennyi megkérdezett óvónőképző végzettséget jelöltek meg. A viszonylag alacsony létszámu minta és a megkérdezettek összetétele ha ezt is mutatja, úgy gondoljuk, hogy ezt nem lehet Szegeden általános érvényűnek elfogadni. Szegeden az óvonők 23,9 %-a középfoku óvónőképző végzettséggel rendelkezik, sőt az óvonői szakközépiskolát végzettek és a képesítés nélküliek aránya egyaránt 9,8 - 9,9 %.

Az óvonók végzettségének mutatói több szempontból is elgondolkodtatóak. Indokolatlanul magasnak tűnik a középfoku képzés keretében óvonói diplomát szeretteknek az aránya /megközelítően 35 %-uk végzett középfoku óvonóképző intézményben/. Ez a szám még akkor is magas, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a 35 %-ból 10 % az utóbbi néhány évben szakközépiskolai képzés keretében szerzett oklevelet, azaz belátható időn belül várható felsőfoku tanulmányaiknak a megkezdése. Ugyanez a továbbtanulási lehetőség azonban - megítélésünk szerint - nem fog ténylegesen realizálódni az óvonók azon 23-24 %-ánál, akik már több évvel, esetleg több évtizeddel ezelőtt középfoku óvonóképzőt végeztek, s azóta sem vállalták a felsőfoku óvonóképzőben való továbbtanulást.

A végzettségbeli eltérések elsősorban azért adhatnak okot bizonyos aggodalomra, mert a különböző szintű végzettséggel rendelkező óvonók nem arányosan oszlanak meg az egyes intézmények között, hanem aránytalanul, azaz vannak olyan szegedi óvodák, ahol csak egy-két olyan óvonó van, aki felsőfoku végzettséggel rendelkezik, míg más helyeken csak felsőfoku óvonóképzőt végzetteket alkalmaznak. Tapasztalati tényezők azt jelzik, hogy főleg a nagyobb hagyományokkal rendelkező belvárosi óvodák szakember ellátottsága a jó, az új városrészek és a peremkerületek óvodái többségében kevés a felsőfoku képzőt végzett óvonóknak a száma. A jelenlegi helyzetet oktatáspolitikai szempontból sem tarthatjuk megfelelőnek, mert a hátrányos családi környezetből óvodába kerülő gyermekek jelentős része olyan óvodákba jár, ahol nincsenek meg a megnyugtató személyi feltételek az óvoda iskolára előkészítő funkciójának a megvalósulásához.

Az általános iskola alsó tagozatában: egyetemi végzettséggel 14,3 %, főiskolai végzettséggel 21,4 %, tanítóképzői végzettséggel 64,3 % rendelkezik, az iskolák alsó tagozatában. Figyelemre méltó, hogy a tanítóképző végzettséggel rendelkezők kivétel nélkül a 35 éven felüli korosztályba tartoznak. Ez azt is mutatja, hogy a pályán elsősorban a korábban végzett pedagógusok tanítanak; és ez az állandóság és folyamatosság biztosítója. Ez értékeléséhez hozzátartozik az is, hogy a megkérdezettek 78 %-a házasságban, 22 %-a pedig elvált. Ezek az arányok alapvetően meg-egyeznek az általános társadalmi helyzettel.

Az általános iskola felső tagozatában a vizsgált mintában a férfiak valamennyien tanárképző főiskolát végeztek. A nők végzettsége a következő szóródást mutatta: egyetemi végzettségű 27,3 %, főiskolai végzettségű 45,4 %. Az általános iskola felső tagozatában dolgozó nők végzettség szerinti szóródása több tényezővel is összefügghet. Bizonyára szerepet játszik az egyetemet végzett nők általános iskolai munkavállalásában a Szegeden való maradás lehetősége, a családi kötettség, valamint az egyetemi évek alatt megszokott városi életforma iránti vonzódás is. Tapasztalataink szerint az egyetemet végzettek általános iskolai munkavállalása egyaránt jár előnyökkel és hátrányokkal is. Egyeseknél valószínűleg kényszerpályáról beszélhetünk, hiszen bizonyos tanári szakok /elsősorban a nyugati nyelvek/ oktatására kevés szegedi általános iskolában van lehetőség.

Az egyetemeken elsősorban a középiskolai feladatokra készít fel a szak módszertani oktatás, így az általános iskolai nevelési és oktatási feladatokra ez csak áttételesen vonatkozhat. A hátrányok

ellenére azonban alőnyei is vannak az egyetemi végzettségnek. Az egyetem magasabb szintű szakmai képzést nyújt, így az egyetemet végzett pályakezdők általános iskolai munkavállalása pozitívan hat a szaktárgyi oktatás színvonalára.

Szaktanulmányképző intézetek: Szegeden a szaktanulmányképző intézetekben az 1980. december 31-i adatok szerint 272 fő oktat. A vizsgált minta 63 fő, /23,1 %/, ebből nő 17 fő /26,9 %/, a férfi 46 fő /73,0 %/. A megoszlás a következő képet mutatja: /célszerűnek láttuk az eredményeket először összesítve, majd külön, nemenkénti bontásban is feldolgozni/: a vizsgált mintából 23 főnek /36,5 %/ egyetemi végzettsége van. Főiskolai végzettséggel 39,6 %, szakoktatói középfoku végzettséggel 23,8 % rendelkezik. Figyelemre méltó, hogy a vizsgált mintában a nők közül 10 fő egyetemi, 7 fő pedig főiskolai végzettségű, tehát a nők magasabb képzettséggel rendelkeznek. A végzettségre vonatkozó mutatók jól tükrözik a szegedi szaktanulmányképző iskolák fejlődését, a további fejlesztés lehetőségeit. Az egyetemi végzettséggel rendelkezők többsége az utóbbi években került a szaktanulmányképző iskolákba, a főiskolai végzettségűek nagyrésze pedig már évtizedek óta ezekben az iskolákban dolgozik. Várható, hogy a következő években - az oktatáspolitikai törekvésekkel összhangban elsősorban az egyetemi végzettséggel rendelkező tanároknak a száma fog emelkedni, s az egyetemi végzettségű tanárok között a nők fognak nagyobb arányt képviselni. Az egyetemi végzettségű oktatók arányának a további növelése indokolt, mert távlatilag - a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1982. április 7-i állásfoglalásának szellemében - a szaktanulmányképző iskolákat úgy kell fejleszteni, hogy a szakmát tanulók egyre növekvő hányada vehessen részt érettségit adó szakmai középiskolai képzésben.

Gimnáziumok és szakközépiskolák: A vizsgálatba bevont oktatási intézmények dolgozói között legnagyobb arányt a középfoku oktatási intézmények dolgozói képviselik. A vizsgált 281 fő iskolai végzettségéről az alábbi táblázat szól:

	<u>egyetem</u>	<u>főiskola</u>	<u>középiskola</u>
férfi	77 fő	51 fő	15 fő
nő	95 fő	43 fő	-
Összesen	172 fő	94 fő	15 fő
	64,0 %	35,0 %	5,3 %

Az adatok azt mutatják, hogy a gimnáziumi és szakközépiskolai pedagógusok általában az iskolatípusoknak megfelelő végzettséggel rendelkeznek. A középfoku végzettségűek a szakközépiskolák oktatói közül kerülnek ki, akik a szakmai tárgyak oktatását látják el. A közoktatás további fejlesztése megköveteli, hogy a szegedi középiskolák is a tartalmi és szerkezeti integráció irányába fejlődjenek. A József Attila Tudományegyetem Neveléstudományi Tanszéke irányításával az elmúlt években egy olyan iskolakisérlet indult be, amely a középiskolai képzés első időszakában lényegében azonos általános törzsanyag elsajátíttatásával próbálja biztosítani a gimnázium és a szakmai középiskola közötti átlépés, korrekciós irányváltás lehetőségét. A szegedi középiskolák bevonásával is folyó iskolakisérlet tapasztalatai bizonyára elő fogják segíteni a távlati közoktatás politikai döntések megalapozását.

c/ A vizsgált csoportok életvitelére ható tényezők elemzése

Napjaink egyik és legégetőbb társadalmi gondja a lakáskérdés. Ennek részletes elemzése nem dolgozatunk feladata, mégis utalunk olyan adatokra, amelyek jelzik, hogy városunkban is komoly erőfeszítések történnek a lakáskérdés megoldása érdekében.

A 15 éves lakásépítési program keretében csak az V. 5 éves tervben Szegeden 12.500 lakás épült fel. Ugyanakkor a lakásigénylők száma nem csökken, hanem néhány területen emelkedik. Erre példa, hogy a szegedi Tanácsnál nyilvántartott lakásigénylők száma 1981. december 31-i adatok szerint 9.980 fő, /ez a szám 1975-ben 9.423 fő volt/.

Az V. 5 éves tervben az összes kiutalt lakás közül a fiataloknak juttatott lakások aránya 49,6 % volt. E néhány adat is jól érzékelteti azt a társadalmi törekvést, amelynek célja az emberek élet- és munkavitelére alapvetően ható feltételnek, a lakáshoz-jutásnak a biztosítása. Természetesen a társadalmi törekvésekkel párhuzamosan számításba kell vennünk a lakáskérdés megoldásának szubjektív oldalait is, hiszen a "belépő" magas összegének előteremtése, a hitel- és fenntartási költségek biztosítása - különösen a pályakezdő fiatalok esetében - hosszú éveken át negatívan befolyásolják életkörülményeiket, kulturális és szórakozási lehetőségeiket és kiadásait.

Óvodák: az óvonókra vonatkozó lakásellátottsági adatokról megbízható, pontos felmérés nem állt rendelkezésünkre, de a vizsgált minta adatai azt mutatják, hogy az óvonók lakáshelyzete - megközelítően megegyezik a társadalmi arányokkal. A megkérdezett 25 éven aluliak közül önálló lakással senki nem rendelkezik, a 21-25 év közöttiek közül a szülőknél és albérletben lakik 13,3 %. Valamivel kedvezőbb a helyzet a 26-30 év közöttiekénél, itt 16,6 % rendelkezik önálló lakással, illetve garzonnal. Ugyanakkor megnyugtató, hogy a 31 évnél idősebb megkérdezettek 53,3 %-a önálló főbérleti lakással /szövetkezeti, OTP. családi ház/ rendelkezik.

Általános iskola: az általános iskola alsó- és felső tagozatában a lakáshelyzetben lényeges eltéréseket nem tapasztaltunk, így lakáshelyzetünk jellemzőit együttesen mutatjuk be. A megkérdezettek közül - az óvonókhöz hasonlóan -, a 25éven aluliak közül senki nem jelezte, hogy önálló lakással rendelkezik.

E tény csak a pályakezdő pedagógusok esetében fogadható el általánosnak, mert egyébként az összes kiutalt lakás közül a fiataloknak juttatott lakások aránya 49,6 %.

A válaszok alapján arra lehet következtetni, hogy:

- a pályakezdő pedagógusok a fiatalok többi rétegéhez viszonyítva kedvezőtlenebb helyzetben vannak a lakáshozjutás területén,
- a pályakezdők többségének családi állapota /a szülők anyagi helyzete/ évekig nem teszi lehetővé az önálló lakás megteremtését,
- jelenlegi lakásépítési formák és lakásméretek kedvezőtlenek az alacsony kezdőfizetéssel pályára lépő pedagógusok számára /kisebb előtakarékos-sággal is elérhető lakásépítési formák, garzonlakások kialakítása lenne célszerű/,
- a 25 év alatti pályakezdő pedagógusok többsége szüleinél lakik.

A megkérdezettek közül a 26 és 30 éves korosztály lakáshelyzete mutatja a legszélesebb szóródást: az önálló lakással rendelkezők 36 %-ot képviselnek; a szülőknél családtagként lakik 30 %, albérletben lakik 14 %, míg garzonban 20 %. E korcsoport lakáskörülményeiből is azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a fiatal pályakezdők számára - a munkábaállás és életkezdés nehézségei mellett - a legnagyobb gond saját önálló lakás megteremtése.

A lakáshelyzetre vonatkozó fenti adatok jelzik, hogy mintánkban lényegesen kedvezőbb volt az általános iskolákban dolgozó pedagógusok lakáshelyzete, mint az óvonóké. Az eltérés szerintünk nagyrészt azzal függhet össze, hogy az oktatási intézmények közül legerőteljesebben az óvodák fejlődtek az elmúlt időszakban, s az óvonói utánpótlás jelentős része nem szegedi származású pályakezdőkből tevődött össze, s így e rétegen belül - érthetően - megnövekedett a lakásproblémákkal küzdőknek a száma. Ugyanakkor azonban az általános iskolákban dolgozók viszonylag jó lakáshelyzete azzal is magyarázható, hogy közülük elég sokan /mintánkban 20 %/ kaptak garzont. A lakásellátottság mutatói a fentiek mellett arra is rávilágítanak, hogy a közhiedellel ellentétben meglehetősen differentiált az értelmiségi rétegen belül is az egyes foglalkoztatási csoportoknak a lakáshelyzete.

Kedvezőbb képet mutat a 31-35 év közötti minta, mert e csoportban már 55 % rendelkezik önálló lakással, 43,3 % a szülőknél, 1,6 %-uk albérletben lakik. A legkiegyensúlyozottabb képet a 35 év feletti korosztály mutatja, ahol a megkérdezetteknek majdnem 100 %-a saját lakással rendelkezik.

Szaktanásképző intézetek: A megkérdezett férfiak és nők közül a 26-30 éves csoportnál önálló lakással rendelkezik a 2 főből 1 fő, de az alacsony szám miatt nem tekinthető érdemleges adatnak. A 31-35 év közöttiek közül 14,3 %-nak önálló lakása van, 12,7 % szülőknél lakik, 1 fő pedig albérletben. A 35 éven felüli összes megkérdezett önálló lakással rendelkezőnek vallja magát.

Gimnáziumok és szakközépiskolák: Az előzőkhöz hasonlóan a gimnáziumokban és szakközépiskolákban tanító pedagógusok közül is elsősorban a pályakezdők lakásgondjai a legjelentősebbek. A vizsgált minta viszonylagos nagysága bizonyos tendenciákat megbízhatóan jelez:

- a fiatalok többsége 30-35 éves kora körül jut először önálló lakáshoz,
- az utóbbi években egyre több 25-30 év közötti pályakezdő jut garzonlakáshoz,
- még a 35 év feletti korosztályban is jelentős a szülőknél élő pedagógusok aránya /6,7 %/.

Férfiak

	<u>önálló szülőknél albérlet egyéb garzon</u>			
21-25 év	-	1	1	-
26-30 év	8	2	4	1
31-35 év	10	3	-	-
35 év felett	92	9	2	1
Férfiak összesen:	110	15	7	2

Nők:

21-25 év	1	3	1	3
26-30 év	7	2	1	6
31-35 év	27	8	-	-
35 év felett	76	10	-	2
Nők össz:	111	23	2	11
Nők+férfiak ÖSSZESEN:	221	38	9	13

A megkérdezettek családi állapotát is vizsgáltuk. Eredményes nevelőmunka nehezen képzelhető el rendezetlen családi és magánélettel. Különösen vonat-

kozik ez a középfoku intézményekben dolgozó pedagógusokra, akikben a tanuló már nemcsak a szaktárgyat oktató pedagógust, hanem az embert, a művelt nevelőt, és esetleg a példaképet is látja. A kiegyensúlyozott - a fiatalokhoz közelálló családi és magánéletben, külső megjelenésében is rendezett - életet élő pedagógus a diákoknak egy kicsit példaképe is, vagy legalábbis annak kellene lenni. A vizsgált minta számszerű adatokat tartalmaz és ebben a nőtlen - hajadon - házasság - özvegy - elvált - különélő csoportosítást alkalmazzuk. E számok természetesen nem mutatják az esetleges többszöri házasságot vagy válást, sőt az élettársi kapcsolatot sem.

Óvoda: A vizsgált minta szerint az óvodások közül házasságban él 66,6 %, hajadon 26,6 % és özvegy 6,6 %. A hajadonok közül 30 éven aluli 20 %. Az adatok szerint a döntő többség házasságban él, a hajadonok pedig még a párválasztásnak megfelelő életkorban vannak.

Általános iskola alsó- és felső tagozata: A megkérdezetteknek nem választottuk külön a férfiakat és nőket, hiszen a mintában családi állapotuk közel azonos volt, így nem láttuk célszerűnek a nemenkénti bontást. A minta szerint házasságban 72 %, hajadon vagy nőtlen 8 %, özvegy 8 %, elvált 12 %. A 25 év alattiak között nincs sem a férfiaknál, sem a nőknél egyedül élő, ugyanakkor az elváltak szinte teljes egészében a 30 éven felüliek közül kerülnek ki.

Szakmunkásképző intézetek: A vizsgált minta 63 fő /23,1 %/, ebből nő 17 fő /26,9 %/, férfi 46 fő /73,0 %/. A megoszlás a következő: a 17 nőből 11 /64,7 %/ házasságban, 6 pedig /35,3 %/ külön él, elvált.

A férfiaknál a 46-ból 41 /89,1 %/ házas, 2 nőtlen és 3 él külön, illetve elvált. E számok városi általánosításra nem alkalmasak ugyan, de szembetűnő, hogy a nők egyharmada valamilyen oknál fogva egyedül él, ugyanakkor a férfiaknak megközelítően 90 %-a /pontosan 89,1 %/ családi háttérrel rendelkezik.

Gimnáziumok és szakközépiskolák: Miután számszerűleg és arányaiban is a középfoku oktatási intézmények szerepelnek döntő súllyal a mintákban, az alábbi táblázat jól érzékelteti az általános családi állapotot:

<u>Férfiak</u>	<u>nőtlen</u>	<u>házas</u>	<u>özvegy</u>	<u>elvált, stb.</u>
21-25 év	4	2	-	1
26-30 év	5	11	-	1
31-35 év	2	15	2	-
35 év felett	2	93	1	4
ÖSSZESEN:	13	121	3	6 = 143

<u>N ő k:</u>	<u>hajadon</u>	<u>házas</u>	<u>özvegy</u>	<u>elvált, stb.</u>
21-25 év	2	15	-	3
26-30 év	5	14	-	1
31-35 év	-	3	3	3
35 év felett	3	71	9	6
Összesen:	10	103	12	13 = 138
Férfiak:	13	121	3	6 = 143
MINDÖSSZESEN:	23	224	15	19 = 281

Az összesített adatok szerint a mintában 79,7 % házas, 8,1 % nőtlen vagy hajadon, 5,3 % özvegy, 6,7 % elvált.

Ha nemenként vizsgáljuk az arányokat már eltérések tapasztalhatók. A férfiak 84,5 %-a házas,

9,1 %-a nőtlen és 4,1 %-a elvált. A nőknél az arányok a következők: 74,6 % házasságban, 7,2 % hajadon és 9,4 % elvált, illetve egyedül él. Szembetűnő, hogy az elvált nők és a férfiak aránya nők "javára" mutat többletet. Véleményünk szerint ez bizonyos társadalmi háttérrel is takar, de feltétlen összefüggésben van az önálló élet biztosításának lehetőségével és az anyagi függetlenséggel is.

A pedagóguspályán dolgozóknál igen fontosak a jövedelmi viszonyok. A jövedelmi, anyagi, szociális helyzet értékelésénél célszerű visszapillantani az elmúlt évtizedek fejlődésére, tendenciáira. A felszabadulást követő időszakban, - elsősorban az 1948-1950 között - sikerült felszámolni a fizikai és szellemi munka eltérő társadalmi elismerését, a címeken és rangokon alapuló megkülönböztetést, majd az 1950-es évek végén végrehajtott bérrendezések a pedagóguspályán is egyre jobban a tényleges munkavégzést, a képesítést és az eltöltött szolgálati időt vették figyelembe, ami ugyan nem biztosította minden esetben a pedagógusok teljes munkájának tényleges erkölcsi és anyagi elismerését, de egyre inkább egy igazságosabb bér- és jövedelempolitika irányába hatott.

Lényeges változást az 1972-es párthatározat, majd a XI. pártkongresszus hozott, amikor kimondták, hogy "A pedagógusokat munkájuknak megfelelően kell értékelni, támogatni és segíteni." A XI kongresszus határozata realizálódott az 1977. szeptemberében bevezetett bérpolitikai intézkedésekben, amelyek az oktatásügy dolgozóinak átfogó, általános bérproblémáit lényegében megoldották. Az utóbbi évtized egyik legjelentősebb életszínvonalpolitikai intézkedése volt ez a pedagógusok körében.

Koncz János: Pedagógushivatás c. könyvéből vett adatok szerint "az 1977. évi bérrendezés után egy férfi nevelőre jutó átlagjövedelem 5.000.-Ft, a nőké 4.500.-Ft. A házastársak jövedelmét is figyelembevéve a pedagóguscsaládokban az egy főre eső jövedelem átlaga 2.300.-Ft.

A szegedi értelmiség szerepe a várospolitikában című 1979-es tanácsi jelentés az alsó- és középfoku intézményekben dolgozó pedagógusok átlagbéréből a következő adatokat közli:

	Pedagógusok	
	1975.	1978.
Szeged város	2.771.-Ft	3.674.-Ft
országosan	2.738.-Ft	3.630.-Ft
Csongrád megye	2.760.-Ft	3.614.-Ft

A számadatok szemléletesen mutatják az 1977. évi pedagógus bérrendezés nyomán bekövetkezett bérnövekedést, amely egyben erkölcsi elismerést és az életszínvonal emelkedést is jelentett és jelentősen javította a pedagógusi munka társadalmi megbecsülését.

A vizsgált mintánkban a jövedelmi viszonyok a következők:

Óvoda

1.600 - 1.800.-Ft jövedelemmel rendelkezik	13,3 %
1.801 - 2.000.-Ft jövedelemmel rendelkezik	30,0 %
2.001 - 2.200.-Ft jövedelemmel rendelkezik	6,6 %
2.201 - 2.500.-Ft jövedelemmel rendelkezik	13,3 %
2.500.-Ft feletti jövedelemmel rendelkezik	46,6 %

Természetesen ebben a csoportosításban az alacsonyabb egy főre eső jövedelem elsősorban a

fiatal pályakezdőkre vonatkozik. Az óvonók többségének fizetése a példákban is jelzett országos átlaghoz közel áll, vagy azt felül is mulja. Mintánkban az alacsonyabb óvonói fizetési kategóriában dolgozóknak a jelentős aránya összefüggésben van a demográfiai hullám jelenlegi helyzetével és a társadalmi igényekkel, illetve szükségletekkel. Természetesen az óvonói bérátlagok erős szóródása szorosan összefügg az óvonók végzettségével, valamint a szolgálati évek számával is. A bérek alacsony voltát sok esetben az indokolja, hogy pályakezdő, szakközépiskolát végzett óvonók bérátlagai szerepeltek mintánkban. Ugy tűnik, hogy a jövőben a magasabb szakmai végzettség megszerzésének egyik ösztönző tényezője lehet az óvonók között az, hogy a magasabb szintű képzettség magasabb fizetési besorolást is eredményez.

Vizsgált mintánkban az általános iskola alsó tagozatában a család egy főre eső havi jövedelme:

2.001 - 2.200.- Ft	21,4 %
2.201 - 2.500.- Ft	28,5 %
2.500,- Ft felett	50,0 %.

Ugyanez az általános iskola felső tagozatában a következőképpen alakul:

1.800 - 2.000.-Ft közötti jövedelme van	18,1 %,
2.001 - 2.200.-Ft közötti jövedelme van	36,3 %-nak,
2.201 - 2.500.-Ft közötti jövedelme van	9,0 %-nak,
2.500.-Ft feletti jövedelme van	26,3 %-nak.

Az általános iskola vonatkozásában a férfiak és nők nemek szerinti bérezésénél külön bontást nem készítettünk, hiszen a pedagógusok döntő többsége nő. Véleményünk szerint ezek az arányok megfelelnek az országos arányoknak is.

Szaktanulmányképző intézetek

Vizsgált mintánkban 63 főről van szó; ez az összes megkérdezett 23,1 %-a. Közülük nő 17 fő /26,9 %/, férfi 46 fő /73,0 %/.

A jövedelmi viszonyok megoszlása a következő: /célszerűnek láttuk a férfiak és nők jövedelmi arányait először összesítve bemutatni/:

1.201-1.400.-Ft-tal rendelkezik az összesből	2 fő, 3,1 %
1.401-1.600.-Ft-tal rendelkezik az összesből	0 0
1.601-1.800.-Ft-tal rendelkezik az összesből	7 fő, 11,1 %
1.801-2.000.-Ft-tal rendelkezik az összesből	5 fő, 7,9 %
2.001-2.200.-Ft-tal rendelkezik az összesből	7 fő, 11,1 %
2.201-2.500.-Ft-tal rendelkezik az összesből	14 fő, 22,2 %
2.500.-Ft felett	rendelkezik az összesből 28 fő, 79,3 %

Az adatok azt tanúsítják, hogy a szaktanulmányképző intézetekben dolgozók közel 80 %-a 2.500.-Ft feletti átlagjövedelemmel rendelkezik, ami szintén az országos átlagnak felel meg, /természetesen figyelembevéve az 1977. óta bekövetkezett évi rendszeres előlépéseket, fizetésemeléseket is./

Figyelmet érdemel, hogy a férfiaknál a 46 főből 24-nek /52,1 %-nak/ van 2.500.-Ft feletti a jövedelme.

A nőknél az arány a következő: 17 főből 4 főnek /23,5 százaléknak/ van 2.500.-Ft feletti a jövedelme. Véleményünk szerint a 2.500.-Ft feletti jövedelem ilyen jellegű alakulása /férfi 52,1 % - nők 23,5 %/ nem kimondottan a családi háttér, az iskolai végzettség, a betöltött munkakör rovására irandó, hanem a még napjainkban is ható szemléletbeli problémákat is mutat.

Gimnáziumok és szakközépiskolák:

A vizsgálatba bevont dolgozók közötti legnagyobb arányt a középfoku oktatási intézmények dolgozói képviselik /281 fő/, ezért a legfőbb adatokat táblázatban is feldolgoztuk:

<u>Férfiak</u>	1.201 - 1.400	1.401- 1.600	1.601- 1.800	1.801- 2.000	2.001- 2.200	2.201- 2.500	2.500 felett
21-25 év	1	1	-	-	-	1	1
26-30 év	1	1	1	-	1	4	7
31-35 év	1	-	1	2	3	5	6
35 év felett	1	-	7	4	11	17	61
Összesen:	4	2	9	6	15	27	75 = 138
<u>N ő k</u>							
21-25 év	-	1	1	4	1	-	6
26-30 év	-	-	-	6	-	-	8
31-35 év	1	1	-	4	4	12	12
35 év felett	4	-	3	4	5	19	47
Összesen:	5	2	4	18	10	31	73 =143
Férfiak	4	2	9	6	15	27	75 =138
MIND- ÖSSZESEN:	9	4	13	24	25	58	148 =281

A felmérés adatai tehát azt mutatják, hogy a pályakezdő /30 év alatti/ fiatal pedagógusok jövedelme /mind férfiaknál, mind nőknél/ a szóródások mellett is igen alacsony.

A jövedelmi viszonyok kedvező alakulása különösen akkor szembetűnő, ha felmérésünk adatait ismételten összehasonlítjuk Koncz János: Pedagógushivatás c.könyvének azon adataival, amely szerint

az általa elemzett időszak végén a pedagóguscsaládoknak az egy főre jutó jövedelmi átlaga 2.300.-Ft volt. Mintánkban a megkérdezetteknek már csak 20,6 %-a tartozott ebbe a kategóriába, a döntő többség jövedelmi viszonyai alapján napjainkban már a 2.500 Ft feletti csoportba sorolható be. Megjegyezzük, hogy a kedvező arányt döntő többségében a 35 év feletti /108 fő - 38,4 %/ korosztályuk biztosítja. A felsorolt adatok természetesen összefüggenek az eltartott gyermekek számával, a házastárs jövedelmi viszonyaival és egyéb tényezőkkel, amelyeknek vizsgálatára nem tudunk részletesen kitérni, hiszen a téma komplex kifejtése külön tanulmányt igényelne.

A jövedelmi viszonyok mellett megvizsgáltuk az eltartott gyermekek számát is, amely a következő képet mutatja:

Óvoda: az óvonók 46,6 %-ának nincs gyermeke, 26,6 % egy gyermeket, 20 % kettő gyermeket és 6,6 % három gyermeket nevel. Ezek az adatok a minta csekély száma miatt általánosításra nem alkalmasak.

Általános iskola alsó- és felső tagozata

Eltartott gyermekek száma:

0	1	2	3	4
24,0 %	36,0 %	32,0 %	8,0 %	Ø

Szakmunkásképző:

0	1	2	3	4
26,9 %	28,6 %	38,0 %	6,3 %	Ø

Gimnáziumok és szakközépiskolák:

0	1	2	3	4
35,0 %	30,0 %	36,0 %	4,0 %	Ø

A táblázatok alapján megállapítható, hogy az ideálisnak vélt három gyermekes család-modell nem-hogy nem teljesül, hanem a családok létszám szerinti utánpótlása sincs biztosítva. Különösen szem-betűnő, hogy a gyermektelen és az egy gyermeket ne-velő szülők aránya több mint 50 %. A párt- és a kor-mány népesésgpolitikai határozata azonos jogokat és lehetőségeket biztosít mindenki számára, mégis nehezen érthető, hogy a pályán való előrehaladás, a nehéz lakáshelyzet stb. miatt ilyen mértékű le-gyen a tartózkodás a gyermeknevelés vállalásától. A családnak, mint a társadalom alapsejtjének jelen-tősége a jövőben méginkább növekedni fog. Kivána-tos lenne tehát a családi összetartozást, a közös felelősségérzetet biztosító családi háttér megterem-tése. Véleményünk szerint a pedagógusoknak a gyer-mekekért érzett felelősségtudatát, a gyermekek ir-ránti szeretet érzését igazán mélyen átélni csak saját családi életükön át képesek. Ebből a szem-pontból már nem tekinthető lényegtelennek az a kér-dés, hogy a gyermekeinket oktató pedagógusok élete valóban teljes-e, naponta át tudják-e élni magáné-letükben is mindazokat a gondokat, problémákat és örömöket, amelyekkel a gyermeknevelés jár.

Vizsgálatunkban fontosnak tartottuk, hogy a megkérdezettek családjában milyen információ-köz-vetítő eszközök /rádió, TV, lemezjátszó, magneto-fon, stb./ található. A vizsgált mintát e kérdés-ben nem látszik célszerűnek felbontani óvodára, általános iskolára, gimnáziumra és szakmunkáskép-zőre, miután a válaszok szinte minden területen azonosak.

Az életszínvonal adott szintjének jeleként is ér-telmezhetjük azt, hogy az összlakosságon vagy annak egy rétegén belül milyen az információ-közvetítő eszközökkel való ellátottság.

A vizsgált mintában minden családnál van rádió /a családok 70 %-ánál kettő-három is/, televízióval rendelkezik 98 %, lemezjátszóval és magnetofonnal 75 %, illetve 67 %.

A pedagógusok családi tulajdonában lévő technikai eszközök feltétlenül elősegítik a pedagógushivatáshoz elengedhetetlenül szükséges információk folyamatos beszerzését, a szabadidő kulturált eltöltését.

Napilapok és folyóiratok

Célszerűnek tartottuk megvizsgálni, hogy az alsó- és középfoku intézetekben dolgozó pedagógusok között milyen az érdeklődés a politikai, ideológiai, szakmai, szépirodalmi stb. jellegű irodalom iránt.

Óvodák: a családnak megrendelt folyóiratok listáján a politikai napilapok közül első helyen áll a Délmagyarország 43,3 %-kal, ezt követi a Népszabadság 26,6 %-kal. A Pedagógiai Szemlére 16,6 % fizet elő. Természetesen más folyóiratokra is van előfizető.

Általános iskola: a napilapok között a Délmagyarország előfizetője 48 %, ezt követi a Népszabadság 24 %-kal. /Megjegyezzük, hogy a vizsgált minta jelentős csoportja mindkét napilapot előfizeti/.

A folyóiratok és hetilapok közül a Magyarországra 22,0 %, a Rádió és TV ujságra 18,0 % fizet elő. Az Élet- és Tudomány, a Pedagógiai Szemle és a Nők Lapja 12 %-os előfizetettséggel szerepelt. Az egyéb folyóiratokat a csekély példányszám miatt értékelni nagyon nehéz lenne.

Szaktanulmányképző intézetek: a pedagógusok közül a Délmagyarország előfizetője 81 %, a Népszabadságé 41,2 %, az Élet és Tudomány 30,1 %, a Magyarország 25,4 %, Rádió és TV ujság 22,2 %, a Pedagógiai Szemle 17,4 % és a Nők Lapja is hasonló aránnyal szerepel. A Társadalmi Szemle, a Kortárs, a Valóság csak alacsony előfizetettségi számmal szerepel a megkérdezett előfizetők között.

Gimnáziumok és szakközépiskolák: a legnagyobb létszámot képviselő mintában is a Délmagyarország vezet 80 %-os, majd a Népszabadság 51 %-os előfizetői aránnyal, a Magyar Nemzet 15 %-os és a Népszava pedig 3,5 %-os aránnyal szerepel. Megjegyezzük, hogy a napilapoknál a Délmagyarország mellett gyakran más országos jellegű napilap is szerepel az előfizetett folyóiratok listáján.

A heti folyóiratok iránti érdeklődés a következő képet mutatja: a Magyarországra és az Élet és Tudományra 23 %-, a Nők Lapjára 22 %, a Pedagógiai Szemlére 19 %, ezt követi a Rádió és TV ujságra és a Valóságra 15 %-kal, az Új írásra, Kortársra, Kritikára, a Társadalmi Szemlére, a Magyar Ifjúságra, az Irodalomtörténetre 5-10 % fizet elő.

Általános tapasztalat, hogy minden megkérdezett a politikai napilap vagy napilapok mellett két-három egyéb, érdeklődésének megfelelő folyóiratra is előfizet. Figyelemre méltó, hogy a Pedagógiai Szemlére - ami döntő mértékben a pedagógusok szakmai érdeklődésének kielégítésére készül -, kevesebb, mint 20 % az előfizető. Az előfizetők száma és aránya természetesen nem tükrözi teljesen az ujságok és folyóiratok tényleges olvasott-

ságát és felhasználását az egyéni művelődésben és az oktató-nevelő munkában.

A napilapok és folyóiratok előfizetésére vonatkozó adatok érdekes összefüggésekre világítanak rá. Első rátekintésre is feltűnő, hogy a megrendelt folyóiratok listáiról hiányoznak azok a lapok, amelyek a szaktárgyi oktatás kérdéseivel foglalkoznak. Ilyen szempontból elgondolkodtató pl. az, hogy a megkérdezett óvonók közül senki nem jelezte, hogy megrendelte volna az óvodai korosztályu gyermekek nevelésének kérdéseivel foglalkozó folyóiratokat /Óvodai Nevelés, Gyermeünk/. Az általános iskolai pedagógusoknál elmaradt a Pajtás megnevezése, a közép-foku oktatási intézmények pedagógusai közül alig egy-két százalék rendeli meg a Magyar Ifjúságot. Egyetlen válaszcsoportban sem volt jelezve, sem a Köznevelés, sem pedig a Magyar Pedagógia. Egyes folyóiratok esetében /Pajtás, Magyar Ifjúság, Köznevelés/ talán adatainkat magyarázhatnánk azzal is, hogy ezek a folyóiratok az iskolában, az iskolai könyvtárban minden pedagógusnak a rendelkezésére állnak, de - megítélésünk szerint - ez mégsem jelenthet elfogadható mentséget, hiszen a felsorolt egyéb napilapok és folyóiratok is elérhetőek az iskolákban, s azokat mégis jelentős számban előfizetik a pedagógusok.

A másik figyelmet érdemlő tendencia az, hogy intézménytípusonként - valószínűleg a megszerzett végzettség magasabb szintjéből következően - növekszik a társadalmi-politikai eseményekről, az időszzerű pedagógiai problémákról szóló lapoknak a listája. Adatainkból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az iskolai végzettség erőteljesen befolyásolja a társadalmi-politikai, valamint a közoktatásügyi kérdések iránti érdeklődést, illetve annak ki-elégítési módját.

Könyvállomány helyzete

A megkérdezettek körében megvizsgáltuk, hogy otthoni könyvtárukban milyen számban és arányban vannak munkájukat elősegítő, önképzést szolgáló szakmai, pedagógiai, pszichológiai, szakmódszertani és politikai, valamint szépirodalmi könyvek. A kérdőíveket feldolgozva - a nemenkénti bemutatást mellőzve -, az egy főre eső könyvállományt az összesített adatokból számítottuk ki.

Az egy főre eső könyvállomány /db szám/

	szakmai	ped.- pszic.	szakmód- szertani	politi- kai	egyéb szépir.
óvoda	7,5	3,5	4,8	7,3	127
ált.isk.alsó tag.	33,3	7,5	4,7	11,0	154
ált.isk.felső tag.	42,0	12,0	8,6	12,7	253
szakmunkásképző	70,4	23,0	8,6	34,3	378
gimn.és szakközépisk.	170,0	24,0	18,0	46,0	477

A pedagógusok ideológiai, politikai felkészültsége a marxista-leninista világnézet alapvető követelménye a ma pedagógusával szemben. Ugy véljük, hogy egyértelműen pozitív növekedés tapasztalható számszerűségben és tendenciájában egyaránt az óvodától a középiskoláig.

A szépirodalmi és egyéb kategóriába sorolt könyvek képezik a legnagyobb arányt a saját könyvtárakban. A saját könyvtárban összegyűjtött könyvek természetesen széleskörű szóródást mutatnak. Összetevői között kell megemlíteni elsősorban azt, hogy a megkérdezettek milyen iskolatípusban tanítanak, milyen az általános és szakmai érdeklődésük, de nagy szerepet játszik az életkor és az anyagi, szociális helyzet is.

A táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy az egyes iskolatípusoknál /óvodától a gimnáziumig/ mindenütt növekedés tapasztalható az egy főre jutó könyvállományban.

Természetesen a legnagyobb különbség a szakmai könyvek részarányában van. Amíg az óvodában 7,5 db könyv jut egy óvonőre, addig a gimnáziumokban és a szakközépiskolákban az arány 170 db/fő. Véleményünk szerint az emelkedés tendenciája szoros összefüggésben áll az oktatási intézmények jellegével és az ott dolgozó pedagógusok végzettségével. A pedagógiai-pszichológiai tárgyú könyvek száma az oktatási szinteknek megfelelően emelkedik. Aggasztó, hogy az alsófoku intézmények oktatói alig néhány pedagógiai, illetve pszichológiai könyvet tartanak könyvtárukban.

A szak módszertani könyvek aránya az óvodában és általános iskola alsó tagozatában tanítóknál majdnem azonos. Ugy véljük, hogy az óvoda iskola-előkészítő funkciója, valamint az általános iskola alsó tagozatán a gyermekek és tanulók életkori, szellemi, fejlettsége, a tudás alapelveinek elsajátítása, hatása /írás, olvasás, számolás stb./ a szak módszertani irodalom iránti folyamatos érdeklődést követelné meg. Ez az érdeklődés csak a megkérdezettek egy részére jellemző, az ő otthoni könyvtárukban tíz-tizenkét szak módszertani mű is található.

B/ A továbbtanulási és továbbképzési formákban való részvétel jellemzői

a/ A továbbképzés területei

Bevezetőnkben utaltunk a Központi Bizottság 1972. és a Politikai Bizottság 1978. szeptember 19-i határozatára, amely a pedagógusok

szakmai, ideológiai továbbképzésével kapcsolatos feladatokat meghatározta. Az 1972-es KB.ülésen Aczél György elvtárs a következőket mondta: "A szocialista társadalom felépítéséhez szakmájukat magas szinten művelő, önállóan gondolkodó, magukat is továbbképző, a feladatokat fegyelmezetten megoldó, szocialista elkötelezettségű pedagógusokra van szükség."

A továbbképzés, a továbbtanulás kérdéseinek részletesebb elemzése előtt célszerű visszatekinteni vázlatosan a felszabadulás óta eltelt időszakra is.

"A pedagógusképzés, a szellemi romeltakarítás közvetlenül a felszabadulás után megkezdődött; tanfolyamok, viták egész sorát szervezték, ahol gyakran alakultak ki a koalíciós idők párázs vitái ideológiai és politikai kérdésekben egyaránt.

Ezekon a fórumokon számos probléma világossá vált, néhány tisztázódott"-, írja Koncz János: a Pedagógushivatás c. munkájában, majd így folytatja: "1948. végén a továbbképzés célkitűzése egyértelmű és világos lett: a pedagógusoknak meg kell tanulniok a marxizmus-leninizmust. 1948. után a pedagógus átképzés és továbbképzés különböző formái alakultak ki:

- kétéves egyéni tanulás /1950-1952/;
- négyéves átképzési terv /1952-1954/;
- a "szabad formák" /1954-1956/.

Anélkül, hogy e továbbképzési formák részletes elemzésébe bocsátkoznánk, meg lehet állapítani, hogy magukon viselték a tárgyalt időszak politikai és oktatáspolitikai fejlődésének eredményeit

és ellentmondásait egyaránt." /37/

"A pedagógusképzés fejlesztésének útját az MSZMP KB. Agitációs és Propaganda Bizottsága 1976. áprilisában kijelölte. Eszerint a továbbképzés munkaköri kötelezettség és benne foglaltatnak az ideológiai, politikai, szakmai, pedagógiai, pszichológiai, elméleti és gyakorlati követelmények egyaránt. Fontos a képzés és továbbképzés, illetve önképzés tartalmi összehangoltsága, ennek megfelelően szükséges kialakítani a képzőintézmények fokozott részvételét a továbbképzésben." /38/

Dolgozatunkban megkíséreljük bemutatni, hogy a diploma megszerzése óta hogyan alakult a politikai, pedagógiai, pszichológiai, szakmódszertani, szakmai és komplex /vegyes/ továbbképzésben résztvevők aránya, melyek a továbbképzés jellemzői, főbb területei, hogyan történik a hasznosság megítélése, melyek a továbbképzésről való távolmaradás okai, milyen a jelenlegi pedagógiai továbbképzési rendszer megítélése a megkérdezettek véleménye alapján.

Az értékelés százalékos arányai a következők:

/A százalékos arányok azt jelzik, hogy a megkérdezettek közül hányan /milyen arányban/ vettek részt a diploma megszerzése óta a jelzett továbbképzési formában/

Intézmény	politikai továbbk.	ped.-pszich. szakmódsz.	szakmai továbbképz.
	%	%	%
Óvoda	30,0	33,3	36,6
ált.isk.alsó tag.	42,8	38,5	39,3
ált.isk.felső tag.	54,5	36,3	54,5
szakmunkásképző	42,8	44,4	42,8
gimn.és szakközépi.	65,5	57,6	48,0

Politikai továbbképzés

A politikai, ideológiai továbbképzés helyzetének megítélésénél abból a történelmi tényből kell indulni, hogy 1948-ban a tanítóképzést államosították, majd ezt követően az 1948. évi egyetemi reform gyökeres változást hozott a tanárképzésben is. Az államosítást követően bevezették a marxizmus-leninizmus intézményesített oktatását. Az első időszak jelentős eredményeinek továbbfejllesztésében törést okozott az 1956-os ellenforradalom, de a konszolidáció időszakában ismét fontos szerep jutott a politikai, ideológiai munkának a pedagógus-társadalom körében is.

A párt 1958-as művelődéspolitikai határozata, az 1961-es oktatási törvény és végül az 1972-es KB. határozat hatása- és eredményeként a marxizmus-leninizmus oktatása, a jövő pedagógusainak ideológiai képzése, a szocialista világnézetű elkötelezettségre nevelése alapvetően eredményesen folyt és megoldottnak tekinthető. Ezzel nem azt kívánjuk mondani, hogy az oktatás korszerűsítése nem követeli meg e területen is a tudás állandó fejlesztését, hanem, hogy az alapok lerakása után a továbbtanulás, továbbképzés alapvetően fontos feladata minden pedagógusnak.

A politikai képzés és továbbképzés bázisai Szegeden az egyetemek és főiskolák marxizmus-leninizmus tanszékei, valamint az MSZMP Csongrád megyei Bizottság Oktatási Igazgatósága. Ezek mellett természetesen a városi, üzemi, intézményi párt-, szakszervezeti és KISZ oktatás, illetve továbbképzés nyújt lehetőséget az ideológiai-politikai továbbképzéshez.

A szervezett továbbképzésben részesülőkön túl jelentős azoknak a száma, akik önképzés útján gyarapítják tudásukat, nem számítva a sajtó, a TV, a rádió ilyen jellegű tevékenységét. A továbbképzés legjellemzőbb formái: a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem 3 éves általános tagozata és szakosító tagozatai /filozófia, munkásmozgalm stb./, de jelentősek az ideológiai, etikai, esztétikai és valláskritikai tárgyú képzési formák is. Ezek mellett a KISZ tanácsadói, uttörővezetői, szakszervezeti stb. propagandista továbbképző tanfolyamok a legjellemzőbb alkalmak az ideológiai, politikai továbbképzéseknek. A fentiek előrebocsátásával a vizsgált minták intézménytipusonként az alábbi sajátosságokat mutatta:

Óvodák: a megkérdezettek 30 %-a vett részt a diploma megszerzése óta politikai továbbképzésben. Érdekes, hogy a 30 év alattiak nincsenek a szervezett oktatásban résztvevők között. Ennek okát elsősorban azzal lehet magyarázni, hogy a helyi állami és társadalmi szervek nem fordítanak kellő figyelmet a fiatal óvonókra, tehát a szervezőmunka gyengesége, de minden bizonnyal a GYES is jelentősen befolyásolta ezen aránytalanság kialakulását.

Az általános iskola alsó tagozata: az óvodához képest lényeges emelkedést mutatnak az arányok, hiszen 42,8 % vett részt valamilyen szintű politikai továbbképzésben. Hasonlóan az óvodához, itt is jelentéktelen a 30 éven aluliak aránya, amit a pályakezdés gondjaival, az oktató munkára fordított jelentősebb időhányaddal magyaráznak, de ez mellett nyilvánvalóan a GYES hatása is érződik. A személyes érdeklődés felkeltése, a közösség kollektív eredje, a helyi mozgalmi szervek tevékenysége

mindenképpen olyan befolyásoló tényezők lehetnek - és kell, hogy legyenek a jövőben -, amelyek fokozhatják a fiatalok részvételét a politikai továbbképzésben.

Az általános iskola felső tagozata: a megkérdezettek 54,5 %-a jelezte, hogy szervezett politikai továbbképzésben vett részt. Az arányt alapvetően jónak értékelhetjük. A magasabb arány nyilván összefüggésben van a főiskolai és egyetemi végzettséggel és a felső tagozaton végzett mozgalmi munkával is.

Szakmunkásképző intézetek: a szakmunkásképző intézetekben dolgozó pedagógusok 42,8 %-a vett részt politikai továbbképzésben. A férfiak és nők aránya megfelel az összetételnek, de itt is a 30 éven aluliak aránya a legalacsonyabb, amit - a feltételezhető okokkal együtt - mindhárom intézménytípusnál az életkori megoszlásban már külön elemeztünk.

Gimnáziumok és szakközépiskolák: a középfokú intézmények vizsgálatánál már korábban is említettük az életkori megoszlás elemzésénél, hogy a gimnáziumokban és szakközépiskolákban dolgozó pedagógusok életkori összetétele, végzettségbeli megoszlása és a nemek szerinti aránya jó.

Véleményünk szerint a fenti megállapítás érvényes a politikai továbbképzésben résztvevők arányára is. Mintánkban a diploma megszerzése óta 65,0 % vett részt továbbképzésben. A legjelentősebb létszám az MLEE szakosító tagozatának egy-egy speciális tagozatát végezte el /filozófia, munkásmozgalom, esztétika, stb/.

A továbbképzésben résztvevők életkori arányai is növekvő tendenciát mutatnak, ami nyilvánvalóan a képzésre való törekvés jól érzékelhető bizonyítéka.

Pedagógia - pszichológia - szakmódszertani szakmai továbbképzés: A tudományos és technikai forradalom időszakában az élet minden területén kiemelt szerep jut a továbbképzésnek, a folyamatos művelődésnek. Különösen igaz ez a pedagógusokra. "Szédítően szép korunkban a tanítók, tanárok, oktatók állnak a legkritikusabb poszton. A tankönyvek öt évenként cserélődnek. Mindenki elmaradhat a gyorsuló világban, de a tanítók soha. Az ő munkájuktól függ milyen lesz néhány évtized múlva a termelékenység, életszinvonal, milyen lesz népünk helyezése a nemzetek versenyében." /39/ "Mindenekelőtt a pedagógusképzés és a pedagógus-továbbképzés összekapcsolásával egy történelmileg kialakult ellentmondás tudatos és tervszerű felszámolása a cél. /40/

E nagyon fontos megállapítások mögött rejlik, hogy a pedagógusokat képző egyetemek és intézmények ne csak a diploma megszerzéséig foglalkozzanak a jelöltekkel, hanem azon túl is: tartson kapcsolatot az intézmény és a pedagógus szervezett formában, s ezzel biztosítani lehetne az oktatás, pedagógusképzés egységét, ami az oktató, nevelő munka eredményességének növelését szolgálná.

"A pedagógus-továbbképzés rendszerében szükségesnek tartjuk a rendező elveket minden területen egységesen alkalmazni: a közismereti, a rajz, ének, testnevelés, a műszaki elméleti és gyakorlati tárgyakat oktató pedagógusok esetében egyaránt. Ez azért fontos, mert ahogyan a pedagógusképzés különböző területei gyakorlatilag egymástól függetlenül alakultak, ez a továbbképzésre is érvényes volt. A továbbképzés mind nagyobb részét, -

perspektívában egészét -, a képző intézetre kell építeni, amelynek tartalmi célkitűzéseit úgy összegezzük, hogy a továbbképzés nem lehet alacsonyabb szintű, mint a képzés. A továbbképzésnek ott kell folytatódnia, ahol a képzés befejeződött. A továbbképzés egységesen foglalja magában a pedagógusmunka egész területét." /41/

"A pedagógusmunka jellegéből következik, de a tudományos technikai forradalom is megköveteli, a tantervekben bekövetkezett változások pedig rákényszerítik a pedagógust, hogy a továbbképzés rendelkezésére álló formáiban gyarapítsa tudását, felkészüljön az új feladatok végrehajtására." Teljes mértékben egyetértünk Ilku Pállal, aki úgy fogalmazott, hogy "A továbbképzés helyének, szerepének meghatározásában alapelvünk, hogy a permanens továbbképzés a pedagógiai pálya, a nevelő pálya szerves tartozéka, a korszerű és eredményes munkavégzés feltétele, és ezért automatikusan nem jár anyagi ellenszolgáltatás. Aki elmarad az önképzésben, az rosszul végzi munkáját, aki pedig egy-egy tanfolyam segítségével kiemelten jól dolgozik, részesüljön jutalomban, fizetésemelésben, előléptetésben." /42/

Táblázatunkban intézménytípusonként tüntettük fel a diploma megszerzése óta a különböző szakmai, pedagógiai-pszichológiai- szakmódszertani továbbképzésben résztvevők arányának változását. A vizsgált minta némileg alacsonyabb arányokat mutat, mint Koncz János: Pedagógushivatás c. művében írja: "a pedagógusok jelentős arányban vesznek részt a továbbképzésben. 55-60 %-uk vett részt szervezett továbbképzésben. Az új tantervek bevezetése során a pedagógusok szinte kivétel nélkül részt vesznek a továbbképzésben."

A különbség minden valószínűség szerint elsősorban az alsófoku intézményekből meritett alacsony mintával - esetleg a kérdőívek kitöltésének pontatlanságából - adódhat.

Csongrád megyében az 1978/79-es tanévben az óvonók 14,9 %-a, az általános iskolai pedagógusok 54,2 %-a, a középfoku intézmények pedagógusainak 80,1 %-a vett részt különböző témájú és idejű továbbképző tanfolyamon.

Megjegyezzük, hogy az oklevélszerző komplex és speciális tanfolyamok mellett - az új iskolai tantervek bevezetésének időszakában - az általános iskolai pedagógusok 60,3 %-a, a középfoku oktatási intézményekben dolgozó pedagógusoknak pedig 70,6 %-a vett részt felkészítő tanfolyamon. A fenti számok megyei adatokat tartalmaznak, de úgy véljük, hogy Szegedre, mint oktatási centrumra is érvényesek, esetleg a város központi szerepe némileg még kedvezőbb lehetőséget is ad a szegedi arányok javára.

Óvoda: Véleményünk szerint az egyharmad arányu részvétel a továbbképzésben nem kielégítő, különösen ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy városunkban középfoku óvonőképzés folyik. A továbbképzés, esetleg az új diploma megszerzésére irányuló törekvés /figyelembevée a demográfiai helyzet alakulását/ feltétlenül társadalmi szükségletet elégítene ki.

Általános iskola: A vizsgált mintánkban a pedagógiai, pszichológiai, szakmódszertani és szakmai továbbképzés adatai az alsó és felső tagozatban 28,5 %-os, illetve 36,3 %-os. Érdekes módon mindkét területen a komplex képzésben való részvétellel a legmagasabb, /Alsó tagozaton 39,3 %, felső

tagozaton 54,5 %/. Ez bizonyára összefügg a továbbképzés tematikájával, a lehetőségekkel és a téma iránti érdeklődés ezért lehet olyan jelentős. Az értékelésre később még részletesebben visszatérünk, de azt már is jelezhetjük, hogy a megkérdezettek véleménye és érdeklődése elsősorban a komplex továbbképzés felé irányul.

Szakmunkásképző intézetek: A pedagógiai, pszichológiai, szakmai továbbképzésben, valamint a komplex képzésben való résztvevők aránya megközelítően azonos /az előbbiben 44,4 %, az utóbbiban 42,5 %/.

Az arányok hasonlósága ellenére mégis a szakmunkásképzőben tanítóknál az iskolai végzettség szintjének emelésére, a szakoktatóknál pedig a pedagógiai, pszichológiai képzettségük kiegészítésére kellett, illetve kell nagyobb gondot fordítani.

Gimnáziumok és szakközépiskolák: A továbbképzésben résztvevők között, - amit táblázatunkban is kimutattunk - a középfoku oktatási intézményekben dolgozó pedagógusok alkotják számszerűségben és arányaiban is a legnépesebb csoportot. A pedagógiai, pszichológiai, szakmódszertani és szakmai képzésben 57,6 %-uk, a komplex továbbképzésben 48,8 %-uk vett részt.

A pedagógusaink nagy része jól tudja: az új tantervek bevezetése, a követelmények növekedése, a tudományok fejlődése, az oktató-nevelő munka gyakorlata időnként szükségképpen megkívánja a tapasztalatok összegzését, a szakmai, a pedagógiai, a társadalmi ismeretek gyarapítását, s mindezeket irányítottan, tervszerűen és a szükséges feltételek szerint a továbbképzési rendszer keretében valósíthatjuk meg.

A feltételek biztosítása érdekében még nagyon sok a tennivaló, hogy a központi szándék, valamint a helyi lehetőségek összhangját biztosítani lehessen és a képzés, továbbképzés az oktató-nevelő munka színvonalának emelését szolgálja.

Gyakran a munka során - objektív és szubjektív okokból - a szabályok és rendeletek merevsége akadályozza a rugalmasabb, a helyi igényeknek legjobban megfelelő képzési formák kialakítását, és ez nem ritkán sablonos, felesleges, ismétlésekbe bocsátkozó, eredménytelen, az előírásoknak csak formailag megfelelő, de tartalmában, hasznosságában megkérdőjelezhető megoldásokat eredményez.

b/ A jelenlegi pedagógiai továbbképzési rendszer megítélése

Dolgozatunkban megpróbáltuk felvázolni azokat az elveket, elvárásokat, követelményrendszereket, amelyeknek megvalósítása a jövőben a pedagógusképzés mellett elsődlegességet kell hogy élvezzen. "A pedagógustovábbképzés következő időszakában messzemenően figyelembe kell venni oktatásügyünk továbbfejlesztésének alakuló programját, feladatait. Ezzel kapcsolatban a továbbképzési programok kialakításakor mindenekelőtt számításba kell venni a hazai pedagógustársadalom képzettségi, továbbképzettségi kataszterét, és erre alapozva több éves munkával felkészíteni az új feladatokra." /43/

A továbbiakban összehasonlítjuk, hogy a vizsgált mintánkban hogyan ítélik meg az alsó- és középfokú intézményekben dolgozók a pedagógustovábbképzés rendszerét, tartalmát, a tanultak hasznosságát az oktató-nevelő munkában.

A "Mi a véleménye a jelenlegi pedagógiai továbbképzési rendszerről?" - kérdésekre adott válaszokat a következőkben csoportosítottuk:

Nem nyilvánított véleményt: 42 fő, az összes megkérdezett 10 %-a. Ezeknek egy része pályakezdő fiatal, akiknek még nem volt alkalmuk, lehetőségük továbbképzésben részt venni. Más részük egyszerűen nem adott választ, ami lényegében közelebb áll a negatív állásponthoz, mint a kedvező tapasztalatokhoz.

Hasznosnak ítélte meg: a továbbképzést a megkérdezettek közül 72 fő, az összesből 17 %.

Nem megfelelőnek ítélte meg a jelenlegi továbbképzési rendszert a döntő többség: 310 fő 73 %

A megkérdezettek közül, akik a továbbképzést saját tapasztalataik alapján hasznosnak ítélték meg, az alábbiakban jelölték meg annak eredményességét:

Nagyon hasznosnak ítélik a jövő szempontjából az idegennyelvek oktatását, illetve a nyelvi továbbképzéseket. A nyelvi nemzetközi táborok - az egy-két hónapos Szovjetunióbeli, Német Demokratikus Köztársaság-beli stb. továbbképzések, - amelyek természetesen a tanulás, a tapasztalatszerzés mellett bizonyos foku életrend-változást és kikapcsolódást is jelentenek a résztvevőknek, komoly népszerűségnek örvendenek.

Egyértelműen hasznosnak és döntő többségükben magas szintűnek jelölik meg a Pedagógiai Nyári Egyetemen elhangzó előadásokat. A pozitív vélemény

a témaválasztásra, a feldolgozásra, és az előadók felkészültségére egyaránt érvényes. Megjegyezzük, hogy a megkérdezettek a Szeged-Pécs-Debrecen-Keszthely és az egri rendezvényeket jelölték meg.

A szakmai, szakmódszertani, - különösen a biológiai, kémiai, fizikai - továbbképzésekről, továbbá az oktatástechnikai, a szakoktató tanfolyamokról, a gyermekvédelmi és a családi életre nevelésről, az iskolapszichológus tanfolyamokról és továbbképzésekről van a résztvevőknek olyan véleménye, hogy oktató-nevelő munkájukat jól segítette, illetve segíti. A megkérdezettek egy része az új tantervek bevezetésével kapcsolatos tájékoztatókról nyilatkozott kedvezően. Többen az ideológiai, az általános pedagógiai, pszichológiai és szakmódszertani ismereteket felújító és korszerűsítő továbbképzéseket, valamint az osztályfőnökök részére szervezett foglalkozásokat tartották eredményesnek.

Nem megfelelőnek ítélte meg a jelenlegi továbbképzési rendszert a döntő többség: 73 %.

A dolgozat bevezető részében is jeleztük, hogy adataink alapján a vizsgált minta nagysága nem teszi lehetővé, hogy megyei vagy országos általánosításokat fogalmazzunk meg, de a felmérés számszerű eredménye és aránya egyértelműen azt bizonyítja, hogy a továbbképzés kérdése napjainkban sincs megoldva.

A vizsgálat alapján a továbbképzéssel kapcsolatos problémákat és javaslatokat az alábbi csoportosításban foglalhatjuk össze:

Célszerű lenne, ha növekedne a konkrét szakmai kérdésekhez kapcsolódó, a modern kutatásokat

ismertető, átadó jellegű továbbképzések száma.

Az előadások többsége nem számol a tényekkel, az iskolákban folyó oktató-nevelő munka realitásaival: az előadók egy része a zárt és viszonylag szűk szakmai világról ad tájékoztatást, esetleg az alapján javasol, vagy utasít.

Tulságosan sok a tantervvel, a dokumentumokkal, a tankönyvekkel való foglalkozás és továbbképzés. Kevesebb energiát kellene a dokumentumok magyarázgatására fordítani, inkább a szakmai ismeret elmélyítését kellene biztosítani.

A jelenlegi továbbképzés nem szolgálja elég hatékonyan és folyamatosan a jelentkező új feladatokra való felkészítést, a szakosok tapasztalatcseréjét, de a cél és feladatrendszer egységes értelmezését sem.

A hagyományos továbbképzési módszerek az új tantervek és követelményrendszer miatt állandó korszerűsítésre szorulnak, ez pedig a legtöbb esetben késve történik meg.

Az általánosságok szintjén mozgó előadások /ezekből van a legtöbb/ nem készítik fel a pedagógusokat az oktatásban végrehajtandó változásokra, ezért hasznosságuk csekély értékű.

Helyes lenne, ha a pedagógusképző intézmények, egyetemek, főiskolák illetékesei rendszeresen tájékoztatást adnának az új kutatási eredményekről, irányzatokról, a modern pedagógiai eljárásokról, de ugyanakkor nyújtsanak tájékoztatást a hallgatók felkészítéséről, a felkészültségről is, ez nagyban elő-

elősegítené az iskolák irányító, tervező és nevelő munkáját.

Kevés az olyan képzési forma, mely a pedagógusoknak a tanulók kérdéseire adott válaszait könnyítené meg, pl.: lengyelországi események, nemzetközi helyzet, csöves jelenség, KISZ-es törekvések, gazdasági helyzetünk, stb.

Az országban és világunkban végbemenő politikai, gazdasági kérdések összefüggő magyarázatát is biztosítani kellene, mert a gyermekek szinte választ várnak a pedagógusoktól.

Többet kellene foglalkozni a nevelési és neveléslélektani kérdésekkel, feladatokkal, mert nem megoldott az egyre növekvő számú neurótikus gyermek nevelése és ilyen jellegű pedagógus-felkészítés nincs.

Szükség lenne az új tantervi anyag módszertani kérdéseinek kidolgozására és a jelenleginél több módszerbeli segítséget kellene adni a pedagógusoknak az új szakkönyvek felhasználásához.

Külön kellene foglalkozni a gyakorló és kezdő pedagógusokkal.

A továbbképzések tematikája nem, vagy kevés támpontot ad az önképzéshez és önművelődéshez, ezért egy átfogó, a központi irányelveket figyelembevevő, a sajátos területhez igazodó rendszer kidolgozása kellene.

A válaszadók döntő többsége kifogásolja az előadók felkészültségét: túl sok a gyenge felkészültségű előadó és természetesen az előadásra is ebből

következően az érdektelenség és a közömbösség a jellemző. Jelenleg fáradt pedagógusoknak fáradt előadók tartanak továbbképzést. A válaszadók jelentős része a továbbképzésről alkotott véleményét címszavakban foglalta össze, ime néhány jellemző: alacsony színvonalu, felesleges időpazarlás, a napi munkához nem ad segítséget, formális, felületes, stb.

Nem nagylétszámú hallgatóság előtti előadásokat kell szervezni, hanem kiscsoportos foglalkozások, tapasztalatcserék, bemutató tanítások, módszertani oktatások, stb. megtartására lenne szükség.

A továbbképzéssel kapcsolatos tapasztalatok kétségtelenül azt kívánják, hogy a jövőben a tartalmi, szervezeti és a személyi kérdések egyaránt megnyugtató módon jöjjenek számításba a továbbképzési programok kialakításakor.

A továbbképzés fontos területe a szervezett állami oktatásban való részvétel, amikor a meglévő végzettséghez egy új, más, kiegészítő jellegű, vagy a meglévőtől magasabb végzettséget jelentő diplomát szerez az illető.

Vizsgálataink alapján megállapítottuk, hogy a nem egyetemi végzettségűek közül 19 % szerzett egyetemi diplomát, 15 % pedig egyetemi doktorátust, ami egyértelműen azt bizonyítja, hogy pedagógusainkra a magasabb képzettség megszerzésére irányuló törekvés ténylegesen jellemző.

Még inkább érzékelhetjük ezt a tendenciát napjainkban, mert a felmérés időpontjában 18 %-uk

vesz részt valamilyen továbbképzésben, 6 % pedig diplomaszerező tanulmányokat folytat.

Fontosnak tartottuk megvizsgálni azon okokat, amelyek befolyásolták pedagógusainkat abban, hogy a diploma megszerzése óta semmilyen szervezett oktatásban nem vettek részt. Sajnos a megkérdezettek 85 %-a egyáltalán nem válaszolt kérdésünkre, a többi válasz pedig meglehetősen röviden fogalmazott.

Az okok között leggyakoribbak: a családi állapotra való hivatkozás, nőknél a gyermeknevelésre való hivatkozás, a túlzott munkahelyi leterhelés stb.

A válaszadók kisebb hányada arra hivatkozik, hogy oktatási intézménye vezetői nem járultak hozzá továbbtanulásához.

A fiatalok egy része végzése után néhány éven belül nem szívesen vesz részt szervezett oktatásban.

Vizsgáltuk azt is, hogy a továbbképzés, a továbbtanulás befejezése után a magasabb képzettséget elismerték-e és ha igen, milyen módon.

A megkérdezettek 17 %-a nyilatkozott úgy, hogy fizetésemeléssel, 1,8 %-a hogy előléptetéssel, magasabb kategóriába sorolással honorálta munkahelye a magasabb végzettség megszerzését. Ebben természetesen határt szabnak az érvényben lévő utasítások és rendeletek is. Az erkölcsi elismerés különböző formáit a döntő többségnél alkalmazták.

c/ Az oktató munka mellett végzett közéleti tudományos tevékenység

A pedagógusok az oktató-nevelői munka mellett jelentős számban és eredményesen vesznek részt a városban és saját oktatási intézményeikben a közéleti és társadalmi munkában, a tudományos kutatásban és ismeretterjesztésben. E tevékenység azért is érdemel külön kiemelést, mert az alsó- és középfoku intézményekben nagy a pedagógusok leterhelése /tulórák - esti tagozatok működtetése/, ami nemcsak időben jelent többletmunkát, hanem másként is kell a felnőttek óráira felkészülni.

Az időlegesen távollevők /betegség - GYES - katonaság - továbbtanulók/ helyettesítése, - hogy csak a leglényesebbet emeljük ki -, a tantestületekben dolgozók leterhelését tovább növeli. A szakmai - szaktárgyi munka mellett más, az iskolai élettel, az oktató-nevelő munkával szorosan összefüggő egyéb elfoglaltságok is jelentkeznek /pl.: szakmai munkaközösségi munka, szertár, családlátogatás, könyvtár stb./

A felsoroltakon túl a vizsgált minta adatai azt is bizonyítják, hogy a pedagógusok rendkívül aktív részesei a közéletnek, társadalmi munkának.

A közélet szinte minden területén dolgoznak

pedagógusok, így: megyei és városi pártbizottsági és tanácsstagok, az alsó- és középfoku oktatási intézmények pártbizottságaiban, és a felsorolt testületek mellett működő munkabizottságokban, a KISz, a Hazafias Népfront megyei és városi testületeiben, az úttörő elnökségekben, a népiellenőrzési bizottságokban, Pedagógus Szakszervezet városi Bizottságában, munkásőrségben, Vöröskeresztben, a városi és iskolai sportmunka szervezésében, vezetésében és természetesen a munkahelyi társadalmi szervek tevékenységében.

Csak egyet lehet érteni a Szegedi Városi Tanács 1979-es jelentésének /A szegedi értelmiség helye a várospolitikában"/, azzal a megállapítással, hogy "A pedagógusok városunkban az értelmiség más csoportjához viszonyítva a legmagasabb számban és arányban vesznek részt a közéleti és társadalmi munkában. S mivel a pedagógus a közvélemény figyelmének középpontjában áll, ezért politikai magatartásuk, megnyilatkozásuk hatása nagy. Az elmúlt két évtizedben városunkban is sokat fejlődött a pártnak, az értelmiség körében folytatott politikai tevékenysége, s ennek eredményeként a pedagógusok politikai aktivitása, közéleti tevékenysége, szocialista elkötelezettsége is erősödött." E megállapítást támasztja alá az, hogy a vizsgált mintánkban 51,0 % vesz részt a politikai, társadalmi munkában.

Jelentősnek tartjuk, hogy 1972. óta 9,0 %-nak szakmai és 6,0 %-nak pedagógiai cikke, tanulmánya, publikációja jelent meg, különböző szakmai folyó - iratokban és napilapokban.

V. Tapasztalatok összegzése, javaslatok

Felmérésünk adatainak ismertetése során a kapott eredményeket, az egyes adatok egymáshoz való viszonyát nagyrészt értelmeztük. Szükséges azonban, hogy dolgozatunk végén röviden ismét számbavegyük azokat a kérdéseket, amelyeknek a megoldása - vagy ha az jelenleg nem lehetséges, akkor tudatosítása - hozzájárulhat a vizsgált csoport helyzetének objektivebb megítéléséhez és a problémák fokozatos megoldásához.

Adataink szerint az óvódákban óvónőként foglalkoztatottak jelentős részének /43,7 %-ának/csak középfoku óvónői képesítése van. Véleményünk szerint ez az arány túlságosan magas, fokozatosan a felsőfoku végzettségű óvónők számát kellene gyarapítani. Tudjuk, hogy a mostani arányok a demográfiai helyzettel állnak összefüggésben, de ennek ellenére kedvezőtlennek kell azt minősítenünk, hogy az új óvodai programok megvalósításakor személyi feltételek nehezítik a munkát. A középfoku végzettségű óvónők egyenlőtlenül oszlanak meg létszámukat tekintve az egyes óvódák között, s így néhány óvodában 70-80 %-ban ők vannak óvónőként foglalkoztatva. Ez az aránytalanság logikusan vonja maga után azt a következményt, hogy beiskolázásuk csak fokozatosan lehetséges, hiszen helyettesítésük /tanul-

mányi szabadság, konzultációk stb./ megoldhatatlan. Bizonyára e csoport heterogén összetételével függ - het össze az is, hogy a minta egészéhez viszonyítva nagyon alacsony számú szakkönyvekkel, alig néhány pedagógiai és pszichológiai jellegű irodalommal rendelkeznek.

Az általános iskola alsó tagozatában nagyrészt felsőfoku végzettségű pedagógusok tanítanak, de ebben a csoportban is képviselve vannak /19,2 %/ a középfoku végzettségűek. Köztudott, hogy a középfoku tanítóképzés hazánkban már több mint husz esztendeje megszűnt, így kissé ellentmondásosnak tűnik, hogy a végzettséggel ilyen jelentős számú pedagógus tanít iskoláinkban.

A középfoku tanítóképzőt végzettek jelentős aránya bizonyosan azzal függ össze, hogy az alsó tagozatban folyó sajátos oktatási-nevelési feladatokra csak a tanítóképző intézetekben lehet maradéktalanul felkészülni, de Szegeden csak egyetemi és főiskolai szintű pedagógusképzés van. Városi tapasztalatok szerint a középfoku végzettséggel rendelkező tanítók és tanítónők munkája hivatásszeretetről tanuskodik, eredményes. Az is tény azonban, hogy egyes iskolai feladatok módosulása /pl.: matematika tanítás, az olvasás új módszere stb./ esetenként nehezebb feladatok elé állítja ezt a csoportot, mint amilyen helyzetben felsőfoku végzettséggel rendelkező kollégáik vannak.

Az általános iskola felső tagozatának pedagógus - ellátottsága kiemelkedően jó, a szaktárgyi órákat egyetemi és főiskolai végzettségű pedagógusok látják el.

A szakmunkásképző intézmények közismereti tárgyait nagyrészt egyetemet végzett pedagógusok oktatják. Aggasztónak tűnik azonban, az a tény, hogy a szegedi szakmunkásképzőkben tanító oktatók közül 90 személynek nincs pedagógiai képesítése. A pedagógiai képzettséggel nem rendelkezők többsége érettségizett szakoktató. Kíváncsnak és szükségesnek tartjuk, hogy ezek a személyek be - látható időn belül szerezzék meg a feladatuk betöltéséhez nélkülözhetetlen magasabb iskolai /pedagógiai/ képzettséget.

A gimnáziumok szaktanári ellátottsága jó. Ebben bizonyára az is szerepet játszik, hogy a József Attila Tudományegyetemről minden évben nagy számú végzős hallgató pályázza meg a szegedi álláshelyeket, s így a gimnáziumok - egyébként is szűkös - állás kínálatára sok jelentkező van.

A szakközépiskolákban a szaktárgyi oktatásban jelentős számban foglalkoztatnak olyan egyetemet, főiskolát végzett személyeket, akiknek szintén nincs pedagógusi oklevele/ az 1981. december 30. adatok szerint Szegeden 74 személyt alkalmaztak - zömmel a szakközépiskolákban - pedagógiai végzettség nélkül/.

A pedagógusok bérezésének, családi jövedelmük alakulásának kérdését már több vonatkozásban elemeztük. Véleményünk szerint azonban néhány tényezőre nyomatékosan figyelmeztetni kell, mert a jövedelmi viszonyok alakulása, az egyenlő munkát végző személyek teljesítményének anyagi elismerése terén bizonyos torzulások tapasztalhatók. Szinte minden vizsgált intézményben eltérést tapasztaltunk a férfiak és a nők jövedelmi viszonyaiban. Tudjuk, hogy ez részben általános jelenség, hiszen a tantestületek elnöbiesedése csak az utóbbi egy, másfél évtizedben öltött erőteljes mértéket, s ebből következően a pedagógusnők bérbesorolása eltér a férfiakétól. Ennek ellenére néhány adat mégis azt jelzi, hogy talán szemléletbeli tényezők is közrejátszhattak a jövedelmi eltérések kialakulásában /pl.: a szakmunkásképző intézményekből a kérdőívünket kitöltő személyek /63 fő/ közül 46 férfi, 17 nő volt. A 46 férfi közül 24 személynek, a 17 fő nő közül pedig mindössze 4 személynek volt több 2.500,- Ft a családon belüli egy főre jutó jövedelme.

Elgondolkodtatónak tartjuk azt is, hogy a pedagógus munkával járó elfoglaltságok - bár ebben bizonyára iskolán kívüli okok is nagyon jelentős szerepet játszanak - érzékenyen érintik a családi együttélés stabilitását is. Az alsó tagozatban dolgozó tanítónők közül mintánkban 22 % volt az elváltak aránya. A gimnázium -

ziumokban és szakközépiskolákban ez az arány csökkent ugyan, de mégis jelentős maradt. E két intézményti - pusban dolgozó pedagógusok közül a férfiak 4,2 %-a, a nőknek pedig 9,4 %-a elvált. Adataink birtokában nem tűnhet tulzásnak az a megállapítás, hogy a pedagógusnők teherbirását jobban igénybe veszik az elhelyezkedéssel, pályakezdéssel, családalapítással, lakásszerzéssel, munkahelyi beilleszkedéssel és bizonyítással járó gondok, mint a férfi kollégáikét.

Figyelemre méltónak tartjuk azt is, hogy a nők magasabb arányban vállalnak munkát végzettségüknél alacsonyabb szintű oktatási intézményekben, mint a férfiak /pl.: az általános iskola felső tagozatában tanító pedagógusnők 27,2 %-ának van egyetemi végzettsége/.

Minden vizsgált pedagógus-csoportban az alapvető információ hordozó eszközökkel /rádió, TV/ való ellátottságot jónak tartjuk. Kevésbé megnyugtató azonban a napilapokkal való ellátottság/pl.: az óvónői munkakörben foglalkoztatottaknak csak 26,6 %-a járhatja a Népszabadságot, erre a politikai napilapra az általános iskolai pedagógusok 24 %-a, a szakmunkásképző intézetek oktatói közül 41,3 %, a gimnáziumok és szakközépiskolák tanárai közül pedig 51 % fizet elő/.

Hiányoljuk, hogy szakmai jellegű pedagógiai folyóiratokat alacsony számban fizetik elő. Olyan közismert lapok is kimaradtak a felsorolásból, mint: Gyermekünk,

Óvodai Nevelés, Köznevelés, Magyar Pedagógia stb.

A politikai oktatásban és továbbképzésben résztvevők aránya az óvodától a gimnáziumig folyamatosan emelkedő tendenciát mutat. Számunkra úgy tűnik, hogy elsősorban az óvónők és a szakmunkásképző intézetekben dolgozó tanárok részvételi arányai alacsonyak. A pedagógiai, a pszichológiai és szakmódszertani továbbképzésekre is igaz, hogy e képzési - továbbképzési formákban elsősorban az óvónők és a szakmunkásképzőkben tanítók vesznek részt legalacsonyabb arányban. A jelenlegi helyzetet azért tartjuk különösen kedvezőtlennek, mert éppen ebben a két intézménytípusban van legtöbb olyan személy foglalkoztatva, akik nem vagy csak középfoku képzés keretében foglalkozhattak pedagógiai, pszichológiai, illetve módszertani kérdésekkel.

A következőkben a továbbképzés helyzetével kapcsolatos véleményeket összegezzük:

A jelenlegi továbbképzés helyzetét a megkérdezettek többsége nem megfelelőnek tartja. A kifogások nagyrészt tartalmi, szervezeti és személyi hiányosságokra utaltak.

Tartalmi jellegű problémák:

- az új tantervek bevezetésére felkészítő foglalkozások jók, színvonalasak voltak, de ezt a felkészítést olyan

továbbképzési formának kellett volna követnie, ahol a szaktárgyi oktatás új feladatait, a konkrét szakmai kérdéseket lehetett volna megbeszélni,

- az új tankönyvek bevezetését követnie kellett volna olyan továbbképzési formának, ahol tankönyvekkel kapcsolatos véleményekkel, tapasztalatokkal is megismerkedhettek volna a pedagógusok,
- a továbbképzési tematikák szűkek, csak a konkrét foglalkozásokhoz kapcsolódó irodalommal foglalkoznak, s nem adnak segítséget az önképzéshez,
- a jelenlegi továbbképzési formák többsége kevés időt biztosít a tapasztalatcserére,
- a pedagógusok többsége a komplex továbbképzések híve.

Szervezeti problémák:

- a továbbképzési létszámok gyakran nem teszik lehetővé a vitát, a tapasztalatcsere kibontakozását,
- kiscsoportos foglalkozások megtartását, bemutató tanítások megtekintését tartanak célszerűnek,
- differenciálni kellene a továbbképzésben résztvevők körét, s annak megfelelően a tematikát is /jelenleg gyakran együtt vesz részt a továbbképzésen a képesítés nélküli, a pályakezdő, a gyakorlott pedagógus és az igazgató/,

- szervezeti aspektus, de nagyrészt a tartalommal függ össze, hogy nem alakult ki olyan továbbképzési forma, amely a fiatalok körében felmerülő kérdések /kül- és belpolitika, ifjúságpolitika/, sajátos problémák /pl: csöves jelenség, közömbösség, stb./ megválaszolására készítené fel a pedagógusokat.

Személyi problémák:

- többen jelezték, hogy nem tartják eléggé körültekintőnek az előadók személyének kiválasztását,
- sokan hiányolták, hogy az egyetem és a főiskola nem vesz részt súlyának megfelelő mértékben a továbbképzésben,
- szívesen hallgatnának a pedagógusok olyan előadásokat, amelyek az egyetem és a főiskola kutatásairól számolna be, szólna a pedagógiai törekvésekről, eredményekről és gondokról.

Befejezésül az MSZMP 1982-es állásfoglalása alapján értékeljük a szegedi alsó- és középfoku oktatási intézményekről, az azokban dolgozó pedagógusokról szerzett adatainkat.

A Központi Bizottság állásfoglalása több helyen hangsúlyozta, hogy a 80-as évek legfontosabb oktatáspolitikai feladata az iskola oktató - nevelő munkájának folyamatban

lévő tartalmi - tantervi megújítása és a nagyobb létszámú gyermekkorosztályok színvonalas általános és középiskolai képzésének egyidejű biztosítása. Megítélésünk szerint a szegedi alsó- és középfoku oktatási intézmények jelenlegi szakember ellátottsága már bizonyos garanciát jelent arra, hogy az oktatáspolitikai célkitűzéseket a szegedi oktatási intézmények sikeresen valósíthassák meg. További feladatot jelent azonban - s erről a szakmai képzés témakörében részletesen szóltunk - azoknak a továbbképzési formáknak a bővítése, ahol komplex keretekben kerülnek feldolgozásra a szaktárgyi oktatás új feladatai, az iskolai munkában jelentkező konkrét szakmai kérdéseknek a megbeszélése. A pedagógusok véleménye szerint a jelenleginél differenciáltabb keretekben /külön választva a pályakezdők, gyakorlott pedagógusok és képesítésnélküliek továbbképzését/ szükséges a továbbképzéseket megszervezni.

A színvonalas általános iskolai és középiskolai képzés személyi feltételei nagyrészt adottak. Indokoltnak tűnik azonban a szakmunkásképző iskolákban dolgozó, pedagógiai képesítéssel nem rendelkező szakoktatók általános és pedagógiai képzésének a szorgalmazása, hiszen a hosszabb távra megfogalmazott cél - az érettségit is adó középfoku képzés bővítése - csak akkor teljesül, ha annak személyi feltételeit fokozatosan megteremtjük a szakmunkásképző iskolákban is.

A nagyobb létszámú iskolai korosztályok fogadása ma még csak az általános iskolák számára jelent konkrét feladatokat, de megítélésünk szerint már most foglalkozni kell azzal a kérdéssel, hogy a középfokra eljutó korosztályok számára hogyan lehet biztosítani a zavartalan oktatási feltételeket. Dolgozatunkban jeleztük, hogy ennek legegyszerűbb, legkevesebb anyagi eszközt igénylő módja az lenne, ha egyes általános iskolák káderutánpótlását folyamatosan úgy alakítanánk ki, s készítenénk fel, hogy jelentősebb problémák nélkül adott időben át tudnának állni a középfoku oktatásra.

A Központi Bizottság állásfoglalása továbbra is fontos célként jelölte meg a társadalmi rétegződésből fakadó társadalmi- kulturális hátrányok mérséklését. Adataink szerint iskoláink személyi ellátottsága jó, azaz feltételek adóttak iskoláink számára ahhoz, hogy a hátrányos helyzetű tanulókkal differenciáltan is foglalkozhassanak. Dolgozatunkban nem tekintettük feladatunknak azt, hogy a társadalmi- kulturális hátrányok csökkentése érdekében alkalmazott iskolai eljárásokat vizsgáljuk, de tapasztalati adatok alapján is megkockáztathatjuk azt a megállapítást, hogy nagyon komoly lehetőségeink vannak még iskoláinknak ahhoz, hogy a jelenleginél hatékonyabban és szervezettebben foglalkozzanak a hátrányos helyzetű tanulókkal.

Véleményünk szerint a hátrányos helyzet enyhítéséhez vezető ut első állomása az óvóda, ahol - a mostaninál kedvezőbb végzettségbeli összetétel esetén - az iskolakezdésnél tapasztalható felkészültségbeli eltérések csökkenthetőek lennének. Az új iskolai dokumentumok tükrében érdemes lenne azt is megvizsgálni, hogy oktatási intézményeink hogyan képesek teljesíteni azokat az elvárásokat /pl. középiskolai felzárkóztatás/, amelyeket a dokumentumok feladatként jelöltek meg.

A Központi Bizottság állásfoglalása a jelenlegi iskolarendszer kereteiben gondolkodva határozta meg az oktatásügy előtt álló feladatokat. A keretek megtartása mellett azonban hangsúlyozta, hogy a középiskolai oktatást a tartalmi és szerkezeti integráció irányában kell továbbfejleszteni.

A középiskolai képzés első szakaszát az állásfoglalás szerint úgy kell kialakítani, hogy azon belül az általános képzés törzsanyaga azonos legyen, s ezáltal lehetőséget biztosítson a gimnázium és a szakmai középiskola közötti átlépésre, a korrekciós irányváltásra. A szegedi középiskolák számára is hasznos lenne a József Attila Tudományegyetem Neveléstudományi Tanszéke által irányított középiskolai iskolakisérlet megismerése, hiszen az lényegében a távlati középfoku

képzés új formájának egy olyan modelljét próbálja ki, amelyen belül a középiskola első két évének törzsanyaga azonos. A kísérlet megismerése azért tűnik különösen indokoltnak, mert már az első tapasztalatok azt jelzik, hogy a korrekciós irányváltás csak akkor következik be, ha az együttműködő iskolák között szoros kapcsolat, sokoldalú együttműködés alakul ki.

Az oktatási intézmények helyzetével, feladataival foglalkozó dolgozatunkban méltánytalanul keveset foglalkoztunk - bár ezt nem is tekintettük kiemelt feladatnak - az intézményekben folyó nevelőmunka kérdéseivel. Ugy érezzük, hogy a Központi Bizottság állásfoglalása megvalósítása ezen a területén is legalább olyan jelentősek a feladatok, mint az oktatásügy szűkebb értelemben vett szaktárgyi- szakmai területein. A nevelési feladatok fontosságát, a jelenlegi helyzet őszinte elemzését, ugyanakkor azért tekintjük mégis nagyon lényegesnek, mert az iskolák csak akkor érhetnek el tartós eredményeket, csak úgy képesek megfelelni a társadalmi igényeknek, ha a tanulóifjúságot társadalmilag elkötelezetté, aktívá, öntevékennyé, a szocialista építőmunka elért eredményeinek megőrzőjévé és továbbfejlesztőjévé is nevelik.

Befejezésül tisztelettel megköszönöm Dr.Koncz Jánosnak a megyei pártbizottság titkárának, a neveléstudományok kandidátusának, egyetemi docensnek a témaválasztáshoz nyújtott segítségét, a dolgozat megírásának tudományos irányítását.

Ezuton mondok köszönetet a vizsgálatba bevont általános - közép - és szakmunkásképző iskolák vezetőinek a dolgozat megírásához nyújtott segítségükért.

Szeged város általános iskoláinak fontosabb adatai
/ tanév elején/

M e g n e v e z é s	1952/ 1953	1955/ 1956	1958/ 1959	1961/ 1962	1964/ 1965	1967/ 1968	1970/ 1971	1973/ 1974	1976/ 1977	1979/ 1980	1982/ 1983
---------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Iskolák száma	27	28	27	27	29	27	28	40	37	40	41
---------------	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Osztálytermek száma	225	247	231	228	268	280	324	415	430	492	609
---------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Taneroők száma	369	486	565	611	655	669	692	884	931	1064	1268
----------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------	------

Egy tanerő jutó tanuló száma	26	21	18,7	20,5	19	17	14	15	16	16	15,5
------------------------------	----	----	------	------	----	----	----	----	----	----	------

Egy osztályteremre jutó tanulók sz.	42	41	45,6	53,6	47	42	31	31	34	34	32,3
-------------------------------------	----	----	------	------	----	----	----	----	----	----	------

Tanulók száma	9500	10210	10541	12227	12528	11687	9909	12821	14585	16578	19669
---------------	------	-------	-------	-------	-------	-------	------	-------	-------	-------	-------

Egy tanulócsoportha jutó tanulók száma	33	-	28,7	33	33	-	-	-	-	-	-
--	----	---	------	----	----	---	---	---	---	---	---

Szeged város középiskoláinak fontosabb adatai

/ tanév elején /

Megnevezés	1952/53.	1953/54.	1954/55.	1955/56.	1956/57.	1957/58.	1958/59.
Iskolák	12	13	13	14		15	15
Osztálytermek száma	119	119	124	124		126	129
Tanulók száma	204	231	268	267		273	277
Tanulók összesített száma	3409	3659	3473	3830		4132	4386
<u>Összes tanulók megoszlása:</u>							
általános gimnázium	850	872	831	1118		1806	2116
művészeti gimn.	-	-	57	80		-	-
tanító/nő/ képző	450	402	308	266		153	144
közgazd.tech.	455	469	390	362		360	403
ipari technikum	1535	1725	1713	1695		1637	1587
mezőgazdasági technikum	119	191	174	309		176	136

Szeged város középiskoláinak fontosabb adatai

/ tanév elején /

Megnevezés	1960/61.	1965/66.	1970/71.	1975/76.	1980/81.	1982/83.
Iskolák száma	13	15	13	13	14	14
osztálytermek száma	137	153	172	156	187	196
tantervek száma	295	371	391	419	473	495
tanulók összesített száma	4873	6333	6569	6023	6089	6519
<u>Összes tanuló megoszlása:</u>						
általános gimnázium	2439	-	-	-	-	-
közgazdasági technikum	468	-	-	-	-	-
ipari technikum	1747	-	-	-	-	-
mezőgazdasági technikum	219	-	-	-	-	-
gimnázium	-	2465	2261	2011	2025	2215
szakközépiskola	-	1199	3697	4012	4064	4304
technikum	-	2669	611	-	-	-

Felsőfokú oktatás
/ tanév elején/

3.sz. melléklet

Megnevezés	1954/55.	1955/56.	1958/59.	1959/60.	1963/64.	1964/65.
Tudományegyetem	1185	1019	1668	1899	3426	3964
BTK nappali levelező	-	-	215 286	280 221	612 459	671 806
TTK nappali levelező	-	-	378 78	479 113	989 163	1082 335
JTK nappali levelező	-	-	231 480	239 567	373 923	341 729
Összes nappali	1185	1019	824	998	1974	2094
Összes levelező	-	-	844	901	1452	1870
Orvostudományi egyetem	1087	1223	1263	1218	1415	1526
Összes nappali	1087	1223	1263	1218	1415	1526
Pedagógiai Főis- kola	1176	946	869	900	2699	3346
nappali	1176	946	421	490	805	1153
levelező	-	-	448	410	1894	2193
Tanítóképző In- téz	-	-	-	80	-	-
nappali	-	-	-	80	-	-
levelező	-	-	-	-	-	-
Összes nappali	3448	3188	2508	2786	4184	4773
Összes levelező	-	-	1292	1311	3346	4063

Felsőfokú oktatás
/tanév elején/

Megnevezés	1970/71.	1974/75.	1979/80.	1980/81.
JATE	2824	3596	3574	3408
BTK nappali	542	653	596	596
levelező	267	306	292	332
TTK nappali	961	1219	1070	981
levelező	91	172	159	153
JTK nappali	466	566	633	602
esti és levelező	497	680	824	744
SZOTE	1615	1777	1761	1741
Tanárképző F. nappali ^x	1119	1412	1484	1501
levelező	782	1306	911	849
Egyéb: nappali	493	232	640	680
esti és levelező	201	241	212	184

Felsőfokú Vasútforgalmi Technikum /1970/71-nél/

Egyéb: Zeneművészeti Főiskola Zene- és Énekt.képző kihelyezett tagozata

^xÉlelmiszeripari FőiskolaMarx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem kihelyezett tagozat /1970/71, 1979/80, 1980/81-nél/
OTKI Védőnőképző kihelyezett tagozata /1980/81-nél/

IRODALOM

- 1./ Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai. Válogatott dokumentumok gyűjteménye. Tankönyvkiadó, Bp. 1973. 32. o.
- 2./ u. o. 55. o.
- 3./ u. o. 63. o.
- 4./ Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai. Dokumentumok a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága határozatának végrehajtásáról. 1972-1980. Kossuth Könyvkiadó, 1981. 393.o.
- 5./ u. o. 398. o.
- 6./ Dr. Ágoston György: A pedagógia alapfogalmai és a nevelési célrendszer. Akadémiai Kiadó Bp. 1976. 18-19. o.
- 7./ u. o. 21-22. o.
- 8./ u. o. 27-33. o.
- 9./ Bereczki Sándor: Adatok a szegedi általános iskolák történetéhez. /Megj.: A Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve, 1960./
- 10./ Bereczki Sándor: i. m. 187. o.
- 11./ Bereczki Sándor: i. m. 188. o.

- 12./ Néplap I. évf. 6. sz. Debrecen, 1944. november 30.
- 13./ Bereczki Sándor: i. m. 193. o.
- 14./ Közoktatás és művelődéspolitikai /Dokumentum-gyűjtemény/ Válogatta és szerkesztette: Koncz János és Szabó G. Mária. Tankönyvkiadó Bpest 1980. 35. o.
- 15./ Bereczki Sándor: i. m. 199-200. oldal
- 16./ Köznevelés, 1946. 14-15. sz. 10-15. oldal
- 17./ u. o. 11. oldal
- 18./ Bereczki Sándor: i. m. 203. oldal
- 19./ A MKP és a SZDP határozatai 1944-1948.
Kossuth Könyvkiadó, 1967. 382-387. oldal
- 20./ 75.000/1946. sz. rendelet /1946.jul.14./ Köznevelés, 1946. 14-15. sz. 19. oldal
- 21./ 13.000/1946. VKM. sz. közl. Köznevelés, 1946. 14-15. sz. 27. oldal
- 22./ Bereczki Sándor: i. m. 210-211. oldal
- 23./ Az 1948. évi XXXIII. t. a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvételéről, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vételéről és személyzetének állami szolgálatba való átvételéről. Magyar Közlöny 1948. június 16.
- 24./ Köznevelés, 1950. április 15. 210. oldal

- 25./ Köznevelés, 1950. április 15. 210 oldal
- 26./ Közoktatás és művelődéspolitikai...i.m.: 93.oldal
- 27./ 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság
oktatási rendszeréről. Magyar Közlöny, Bp. 1961.
74. sz.
- 28./ Közoktatás és művelődéspolitikai... i.m.: 98-99.
oldal
- 29./ Közoktatás és művelődéspolitikai... i.m.: 104 ol-
dal
- 30./ Közoktatás és művelődéspolitikai... i.m.: 186 ol-
dal
- 31./ Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének fel-
adatai. Dokumentumok a Magyar Szocialista Munkás-
párt Központi Bizottsága határozatának végrehaj-
tásáról 1972-80. 98. oldal.
- 32./ Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének fel-
adatai Csongrád megyében, Magyar Szocialista Mun-
káspárt Csongrád megyei Bizottsága, 1972. október
25-i határozata
- 33./ Köznevelés, 1945. 4. sz. 17-21. oldal
- 34./ Tanterv az általános gimnázium számára. Tankönyv-
kiadó, Bp. 1950. 5. oldal

- 35./ Köznevelés, 1950. 37. sz. 285-287. oldal
- 36./ Andor Mihály: Dolgozat az iskoláról. Művelődés-
tató Intézet Bp. 1980. 52. oldal
- 37./ Koncz János: Pedagógushivatás. Kossuth Könyvkiadó,
1980. 175. oldal
- 38./ u. o. 176. oldal
- 39./ Marx György: Jövőidőben. Magvető Kiadó, 1979.
- 40./ Koncz János: Pedagógushivatás 198. oldal
- 41./ u. o. 199. oldal
- 42./ Állami oktatás helyzete és fejlesztésének felada-
tai Válogatott dokumentumok gyűjteménye 278 oldal.
- 43./ Koncz János: Pedagógushivatás, 200-201. oldal
- 44./ A József Attila Tudományegyetem beszámolója 1948-
-1967. Szeged, 1968.
- 45./ A Magyar Szocialista Munkáspárt Kongresszusának
/X./ jegyzőkönyve, 1970. november 23-28. Kossuth
Könyvkiadó, 1971.
- 46./ A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. Kongresszusá-
nak jegyzőkönyve, 1975. március 17-22. Kossuth
Könyvkiadó, 1975.
- 47./ A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és do-
kumentumai 1971-1975. Összeállította és szerkesz-
tette: Vass Henrik. Kossuth Könyvkiadó, 1978.

- 48./ Az állami oktatásról szóló 1972. jun. 14-15-i
Központi Bizottsági határozat végrehajtásának
tapasztalatai és a közoktatás további fejlesztésének irányelvei. A Központi Bizottság 1982.
ápr. 7-i állásfoglalása.
- 49./ Ferge Zsuzsa: A pedagógusok képe az iskola társadalmi szerepéről. Valóság 1973/1.
- 50./ Csendes Lajos: A pedagógusok továbbképzése
Társadalmi szemle, 1976/11.
- 51./ Koncz János: A pedagógushivatás vizsgálata, a fejlett szocialista társadalom építése követelményeinek szemszögéből Pedagógiai Szemle, 1977/7-8.
- 52./ Pedagógiai Látókör. 3. 1979-80. Tankönyvkiadó, Budapest 1981.

Kérjük, hogy őszinte válaszaival
segítse elő a felmérés sikerét!
Fáradozását köszönjük.

--	--	--

K É R D Ő I V

/Arra kérjük, hogy az egyes kérdéseknél az Ön által megfelelőnek
ítélt válasz előtt álló számjegyet karikázza be, vagy aláhúzás-
sal jelölje meg!/

- 1/ Mely intézménytípusban dolgozik /óvoda, iskola,
alsó tagozat - felső tagozat, napköziotthon,
gimnázium, szakközépiskola, szakmunkásképző
diákotthon, stb/. Milyen beosztásban?

☐

Intézménytípus megnevezése:.....

.....

Beosztása:.....

- 2/ Neme: 1/ férfi
2/ nő

☐

- 3/ Életkora: 1/ 21-25 év,
2/ 26-30 év,
3/ 31-35 év,
4/ 35 év felett

☐

- 4/ Iskolai végzettsége:

- 1/ óvónőképző int.,
2/ tanítónőképző /főisk./,
3/ tanárképző főiskola,
4/ egyetem

☐

- 5/ Családi állapota:

- 1/ nőtlen, hajadon,
2/ nős, férjezett,
3/ özvegy, elvált,
4/ különél

☐

6/ Lakáskölményei:

- 1/ Önálló lakással rendelkezik,
2/ szülőknél lakik;
3/ albérletben,
4/ egyéb, garzon.

☐

7/ A család egy főre eső havi jövedelme /Ft/

1/ 801 - 1000	4/ 1401 - 1600	7/ 2001 - 2200
2/ 1001 - 1200	5/ 1601 - 1800	8/ 2201 - 2500
3/ 1201 - 1400	6/ 1801 - 2000	9/ 2500 felett

☐

8/ Eltartott gyermekeinek száma:

0, 1, 2, 3, 4;

☐

9/ Van-e a család tulajdonában?

- 1/ rádió, 3/ lemezjátszó,
2/ TV, 4/ magnetofon

1

2

3

4

☐☐☐☐

10/ KB. hány kötetes otthoni könyvtára van?

.....db

Ebből mennyi a munkáját elősegítő, szakmai önképzését szolgáló szakmai, pedagógiai, pszichológiai, szakmódszertani és politikai kötetek száma?

- szakmaidb

- ped. - pszich.db

- szakmódszertanidb

- politikaidb

11/ Milyen napilapok előfizetője?

1/

2/

3/

4/

5/

12/ Milyen folyóiratok előfizetője?

1/

2/

3/

4/

13/ Végzése /diplomája megszerzése/ óta milyen szervezett továbbképzésben vett részt? Az alábbi négy területen jelölje meg pontosan a továbbképzési forma elnevezését, időtartamát, az időpontot, amikor végezte, az intézményt, amely szervezte? Aláhúzással jelezze: önként jelentkezett-e a továbbképzésre, vagy küldték? Hogyan értékeli a továbbképzés hasznát?

- nagyon hasznos volt;

- nem sokat kaptam.

a/ Politikai továbbképzés:

Önként - küldtek

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

b/ Pedagógiai - pszichológiai - szakmódszertani:

Önként - küldtek

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

c/ szakmai továbbképzés:

önként - küldtek

nagyon hasznos volt - hasznos volt - valamit kaptam -
nem sokat kaptam - teljesen haszontalan volt, stb.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

d/ komplex /vegyes/ továbbképzés:

önként - küldtek

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

14/ Végzése után diplomaszerző továbbtanulásban vett-e részt? Ha igen,
milyenben, milyen intézményben, milyen diplomát szerzett? /pl.:
egyetemi, kiegészítőszak, egyetemi doktorátus, stb./

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

15/ Jelenleg részt vesz-e szervezett továbbképzésben vagy diploma-szerző továbbtanulásban?

Jelölje meg, melyikben?

önként - küldtek

.....
.....
.....

16/ Ha végzése óta semmilyen szervezett továbbképzésben nem vesz részt, örülnénk, ha ennek röviden az okát megjelölné!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

17/ A továbbképzésnek, a továbbtanulásnak milyen módját részesíti előnyben? /A megfelelő választ aláhúzással jelölje meg!/
- szabad belátáson alapuló, kötetlen önképzés,
- szervezett továbbképzés, továbbtanulás

18/ Továbbképzése, továbbtanulása befejezése után elismerték-e magasabb képzettségét?

- n e m,
- ha igen, milyen módon?

.....
.....
.....
.....

19/ Mi a véleménye a jelenlegi pedagógiai továbbképzési rendszerről?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20/ Munkáján kívül végez-e a következő területeken aktív tevékenységet? Címszavakkal jellemezze ezt /tartalma, intézmény, vagy más terület, ahol végzi; egy hónapban kb. mennyi időt fordít rá?/

a/ Tudományos kutatás:

.....

.....

.....

.....

.....

b/ Tudományos ismeretterjesztés:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

c/ Politikai - közéleti tevékenység

.....
.....
.....
.....
.....

d/ Közművelődési - [✓]tevékenység

.....
.....
.....
.....
.....

21/ 1972. óta jelent-e meg cikke, tanulmánya, egyéb publikációja?

Kérjük, az adatokat pontosan adja meg! /Cím, terjedelem, hol
jelent meg/.

.....
.....
.....
.....
.....

22/ Vett-e részt pályamunkával szakmai, pedagógiai, stb. pályázaton,
hányszor; mely szervnél? Örölnénk, ha megnevezné a pályamunka címét,
tárgyát! 1972. óta!/
.....
.....
.....
.....
.....

.....